

WSAVA
Global Veterinary Community

Настанови WSAVA з добробуту тварин

для практикуючих лікарів і ветеринарних команд, які працюють із домашніми тваринами

ГРУПА З РОЗРОБКИ НАСТАНОВ З ДОБРОБУТУ ТВАРИН та співавтори цього документа:

Shane Ryan BVSc (Hons), MVetStud, CVA, MChiroSc, MRCVS
(Сінгапур) Heather Bacon BSc, BVSc, CertZooMed, MRCVS (Велика
Британія) Nienke Endenburg PhD (Нідерланди)

Susan Hazel BVSc, BSc (Vet), PhD, GradCertPublicHealth, GradCertHigherEd, MANZCVS
(Animal Welfare) (Австралія)

Rod Jouppi BA, DVM (Канада)

Наташа Лі, DVM, MSc (Малайзія)

Kersti Seksel BVSc (Hons), MRCVS, MA (Hons), FANZCVS, DACVB, DECAWBM, FAVA
(Австралія) Gregg Takashima BS, DVM (США)

Зміст

Настанови WSAVA з добробуту тварин

Перелік рисунків.6

Преамбула.7

Посилання.9

Розділ 1: Добробут тварин — визнання та оцінювання.10

Рекомендації.10

Передумови.10

Що ми маємо на увазі під добробутом тварин?.11

Здатність тварин відчувати.12

Наука про добробут тварин та його оцінювання.13

Спектр добробуту та те, як тварини адаптуються.14

Наука про добробут тварин та етика щодо тварин.15

Яка наша відповідальність за покращення добробуту тварин? Застосування концепцій добробуту тварин .. 15 Добробут тварин і суспільство.16

Висновок.17

Контрольний список.17

Посилання.18

Розділ 2: Вимірювання та моніторинг добробуту тварин.20

Рекомендації.20

Передумови.20

Підходи до оцінювання добробуту тварин.20

П'ять потреб добробуту тварин.20

П'ять доменів.21

Показники якості життя.22

Оцінка добробуту тварин за допомогою п'яти потреб добробуту тварин.22

Вхідні та вихідні показники добробуту тварин.22

Вплив стресу на добробут тварин.23

Фізіологічні реакції на стрес.24

Поведінкові реакції на стрес.25

Біль і поведінка.28

Розпізнавання болю у тварин.29

Чи можемо ми оцінити рівень болю, спостерігаючи за поведінкою?.30

Висновок.30

Контрольний список.30

Література.30

Розділ 3: Потреби благополуччя, пов'язані з ветеринарним візитом.33

Загальні положення.33

Чому благополуччя тварин є важливим під час ветеринарного візиту?.33

Оцінювання благополуччя тварин за допомогою п'яти потреб тварин.34

1. Потреба в захисті від болю, страждань, травм і хвороб.34
2. Потреба у відповідному середовищі.36
3. Потреба у відповідному раціоні.38
4. Потреба утримуватися разом з іншими тваринами або окремо від них.40
5. Потреба у можливості проявляти нормальні поведінкові моделі.42

Потреби добробуту на етапах ветеринарного візиту.43

Поводження та фіксація.44

Ведення записів.44

Безпека та гігієна праці.44

Контрольний список.45

Посилання.45

Розділ 4: Етичні питання та моральні проблеми.48

Рекомендації.48

Етика.48

Наука про добробут тварин та етика щодо тварин.48

Етичні теорії щодо тварин.49

Що таке моральна проблема?.50

Чому це має значення?.50

Підходи до моральних проблем.50

Поширені моральні проблеми у ветеринарній практиці.52

Селекційне розведення домашніх тварин.52

Евтаназія.53

Косметичні та зручні операції.53

Сучасне ветеринарне лікування.54

Конфіденційність клієнта.55

Жорстоке поводження з тваринами, погане поводження та занедбання.55

Стерилізація (кастрація, овариогістеректомія, орхіектомія).56

Проблеми добробуту, пов'язані з харчуванням.57

Висновок.58

Контрольний список.58

Список літератури.58

Розділ 5: Комунікація з власниками щодо добробуту тварин.61

Рекомендації.61

Вступ.61

Дотримання рекомендацій.62

Емпатія.63

Вербальна та невербальна комунікація.63

Відкриті запитання.64

Рефлексивне слухання.64

Конфіденційність клієнта.64

Жорстоке поводження з тваринами, неналежне утримання та знущання.64

Контрольний перелік.65

Література.65

Розділ 6: Просвітницька робота — добробут за межами вашої клініки.67

Рекомендації.67

Чому варто займатися просвітницькою діяльністю в громаді?.67

З чого почати?.68

Рівні просвітницької діяльності.68

Рівень 1: Залучення громади.68

Рівень 2: Організації, НУО, академічна спільнота.70

Рівень 3: Національний рівень.71

Рівень 4: Міжнародний.72

Виклики в роботі з громадськістю.72

Висновок.73

Контрольний список.73

Посилання.73

Інструментарій.75

Глосарій.77

Посилання.78

Подяки.79

Додаток 1: Розробка стандартної операційної процедури для поводження з підозрою на жорстоке поводження з тваринами або їхнє знущання.80

Список літератури.80

Перелік рисунків

Рис. 1. Три взаємопов'язані концепції добробуту тварин (адаптовано з Fraser, 2008).12

Рис. 2. Спектр добробуту — загальна концепція добробуту тварин, представлена як континуум між негативним/поганим добробутом і позитивним/добрим добробутом.14

Рис. 3. Схема, що показує відмінності в результатах для тварин, коли вони здатні виконувати нормальну еволюційно сформовану поведінку та навички, або якщо їхнє середовище не дозволяє цього. ... 14 Рис. 4. Екологічна модель взаємодій між тваринами-компаньйонами, ветеринарною клінікою, власником/опікуном та ширшою спільнотою. Модифіковано на основі Stanley, Richardson and Prior (2005).16

Рис. 5. Модель п'яти доменів для вимірювання добробуту тварин з прикладами в кожному домені ознак, що вимірюються (з Mellor, 2017).21

Рис. 6. Добробут тварин можна вимірювати за допомогою показників на основі вхідних даних та показників на основі результатів.23

Рис. 7. Пасивні реагувальники відсторонюються та уникають соціальних взаємодій.27

Рис. 8. Активні реагувальники часто вокалізують і можуть намагатися дряпати лапами перехожих.27

Рис. 9. Система світлофора для оцінювання емоційного стану тварини.28

Рис. 10. Коти виграють від місць для сидіння на підвищенні та схованок.37

Рис. 11. Для котів у стаціонарах/госпітальних клітках — мінімальні рекомендовані відстані між лотком для посліду, місцем відпочинку та контейнером для їжі. Адаптовано з Guidelines for Standards of Care in Animal Shelters. (Attard et al., 2013).40

Рис. 12. Рівні можливостей для просвітницької діяльності — від місцевого до міжнародного рівня.69

Преамбула

Суспільство вважає ветеринарів експертами зі здоров'я тварин, лікування та профілактики захворювань тварин, і так само їх сприймають у питаннях добробуту тварин. Таким чином, від ветеринарів очікують, що вони будуть виносити судження щодо добробуту тварин як тих, про яких вони піклуються, так і тих, що перебувають поза їхньою опікою (Siegford, Cottee and Widowski, 2010). Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (OIE) рекомендує, щоб ветеринари «були провідними захисниками добробуту всіх тварин, визнаючи ключовий внесок, який тварини роблять для людського суспільства через виробництво харчових продуктів, товариство, біомедичні дослідження та освіту» (OIE, 2012). Крім того, Федерація ветеринарів Європи (FVE) разом з Канадською ветеринарною медичною асоціацією (CVMA) та Американською ветеринарною медичною асоціацією (AVMA) заявляють, що «ветеринари є і повинні постійно прагнути бути провідними захисниками належного добробуту тварин у суспільстві, що постійно змінюється» (AVMA, 2014).

Професійні та суспільні очікування покладають на ветеринарних лікарів відповідальність очолювати просування належного добробуту тварин і ухвалювати етичні рішення щодо своїх тварин-пацієнтів, часто в складних ситуаціях. Конкретні рішення, які ухвалює ветеринарний лікар, відрізнятимуться залежно від місцевих законодавчих вимог, наявності лікарських засобів та обладнання, а також культурних очікувань; глобальне розуміння ролі ветеринарного фахівця у просуванні добробуту тварин є фундаментальним для покращення здоров'я та добробуту тварин-компаньйонів* у всьому світі.

Отже, що таке добробут тварин? Хоча наразі не існує загальноприйнятого визначення, для цілей цього документа ми визначимо його так:

**«Добробут тварин — це фізичне та психологічне, соціальне
та екологічне благополуччя тварин»**

Від ветеринарних фахівців очікується забезпечення не лише фізичного здоров'я, але й нефізичних аспектів добробуту тварин, які уможливають психологічне, соціальне та екологічне благополуччя їхніх пацієнтів. І ветеринарні лікарі повинні робити це в умовах різноманітного соціально-економічного, культурного, технологічного та освітнього світу.

Практика з домашніми тваринами є швидкозростаючим і дедалі важливішим сегментом світової ветеринарної професії, причому сама Всесвітня асоціація ветеринарної медицини дрібних тварин (WSAVA) представляє понад 200 000 окремих ветеринарних лікарів, які належать до понад 100 асоціацій (WSAVA, 2018). Переваги приведення провідних фахівців із домашніх тварин до кращого розуміння та

* Тварин-компаньйонів можна визначити як «одомашнених або виведених у неволі тварин, чиї фізичні, емоційні, поведінкові та соціальні потреби можуть бути легко задоволені як компаньйонів у домі або в тісних щоденних стосунках із людьми» (ASPCA, 2018). Хоча це визначення може охоплювати багато видів тварин, цей документ насамперед стосується добробуту собак і котів. Однак принципи добробуту є універсальними і можуть бути застосовані до інших видів тварин, які тут конкретно не згадуються.

практики у сфері добробуту тварин є численними і включають підвищення професійного задоволення, покращення сприйняття клієнтами та підвищення комплаєнсу, безпеки й користі для окремих осіб і громад.

Добре розуміння того, як забезпечити добробут домашньої тварини, також дає засіб для побудови довіри з власниками тварин. Дослідження показали, що власники, чиїх тварин вважають «частиною родини», більш сприйнятливі до ветеринарних рекомендацій, як і ті, хто має усталений зв'язок «тварина — власник — ветеринар» (Lue, Pantenburg and Crawford, 2008). Нещодавнє опитування виявило, що клієнти ветеринарів, які обговорювали з ними цінність зв'язків між людьми та тваринами, були до 77% більш схильні дотримуватися ветеринарних рекомендацій, приходити на профілактичні огляди та купувати страхування домашніх тварин (HABRI, 2016). Загалом це може забезпечити кращий догляд за пацієнтом, підвищити професійне задоволення ветеринара та ветеринарної команди, а також призвести до здоровіших тварин і щасливіших власників тварин — окремих осіб чи родин.

Численні дослідження здоров'я людини надали наукові докази того, що домашні тварини можуть впливати на фізичне та емоційне здоров'я людини, зменшувати депресію та покращувати соціальні взаємодії між людьми (Takashima and Day, 2014). Докази були настільки переконливими щодо серцево-судинних захворювань (ССЗ), що у 2013 році Американська кардіологічна асоціація оприлюднила заяву, що «утримання домашніх тварин, особливо собак, може бути обґрунтованим для зниження ризику ССЗ» (Levine et al., 2013). Ці та інші дослідження допомагають підкреслити важливість домашніх тварин у житті людей і те, як взаємини між твариною та власником можуть впливати на здоров'я людини.

Доказів взаємовигідної співпраці між людьми та їхніми домашніми улюбленцями стає дедалі більше, і було визнано потребу в загальноприйнятих настановах щодо добробуту тварин-компаньйонів. Як глобальна ветеринарна асоціація, WSAVA має ідеальні можливості для запровадження цих настанов щодо добробуту тварин, розроблених для використання всіма ветеринарними лікарями, які працюють із тваринами-компаньйонами, незалежно від географічного регіону їхньої практики.

Ці настанови покликані допомогти ветеринарним лікарям, які працюють із домашніми тваринами-компаньйонами в усьому світі, у розумінні сучасних концепцій і науки про добробут тварин, а також надати рекомендації щодо вирішення потенційних проблем добробуту тварин, орієнтування в деяких найпоширеніших етичних питаннях і сприяння належному добробуту тварин через ефективну комунікацію як у ветеринарній клініці*, так і поза її межами.

* У цих настановах термін «ветеринарна клініка» вживається як універсальний опис будь-якого місця (або обставин), де надаються ветеринарні послуги, незалежно від того, наскільки воно велике чи мале, сучасне чи скромне за обсягом. Цей термін має бути синонімом ветеринарної та/або хірургії тварин, практики, закладу, центру, лікарні тощо.

Література

ASPCA (2018). Definition of Companion Animal. [online] ASPCA. Доступно на: <https://www.asPCA.org/about-us/asPCA-policy-and-position-statements/definition-companion-animal> [Дата звернення 2 лип. 2018].

AVMA (2014). Joint AVMA-FVE-CVMA Statement on the Roles of Veterinarians in Ensuring Good Animal Welfare [online] Доступно на: <https://www.avma.org/KB/Policies/Pages/Joint-Statement-Animal-Welfare.aspx> [Дата звернення 8 черв. 2018].

HABRI. (2018). 2016 Pet Owners Survey / HABRI. [online] Доступно на: <https://habri.org/2016-pet-owners-survey> [Дата звернення 8 черв. 2018]. Levine, G., Allen, K., Braun, L., Christian, H., Friedmann, E., Taubert, K., Thomas, S., Wells, D. and Lange, R. (2013). Pet Ownership and Cardiovascular Risk: A Scientific Statement From the American Heart Association. *Circulation*, 127(23), pp.2353-2363.

Lue, T., Pantenburg, D. and Crawford, P. (2008). Impact of the owner-pet and client-veterinarian bond on the care that pets receive. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 232(4), pp.531- 540.

OIE (2012). OIE recommendations on the Competencies of graduating veterinarians ("Day 1 graduates") to assure National Veterinary Services of quality. [електронна книга] Paris: OIE, p.8. Доступно на: <http://www.oie.int/en/solidarity/veterinary-education/competencies-of-graduating-veterinarians/> [Дата звернення: 8 Jun. 2018]. Siegford, J., Cottee, S. and Widowski, T. (2010). Opportunities for Learning about Animal Welfare from Online Courses to Graduate Degrees. *Journal of Veterinary Medical Education*, 37(1), pp.49-55. Takashima, G. and Day, M. (2014). Setting the One Health Agenda and the Human-Companion Animal Bond. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11(11), pp.11110-11120. WSAVA (2018). Who We Are. [онлайн] Доступно на: <http://www.wsava.org/about/who-we-are> [Дата звернення: 8 Jun. 2018].

Розділ 1: Добробут тварин — визнання та оцінювання

Рекомендації

Щоб реалізувати відданість ветеринарної професії найвищим стандартам добробуту тварин, WSAVA закликає організації-члени та ветеринарних лікарів, які працюють із тваринами-компаньйонами, до:

1. розробити хартію добробуту тварин, яка відображає їхню відданість добробуту тварин. 2. прагнути безперервно вдосконалювати розуміння добробуту тварин і таким чином сприяти позитивним станам добробуту для всіх тварин-компаньйонів у всіх ветеринарних взаємодіях.
3. сприяти поширенню знань і розуміння добробуту тварин та його забезпечення в ширшій спільноті власників домашніх тварин.
4. задовольняти як фізичні, так і поведінкові потреби тварин під час забезпечення догляду за ними у ветеринарних клініках.

Передумови

Широкий загал дедалі більше переймається тим, як суспільство поводить з тваринами, та популяризацією належного добробуту тварин (Siegford, Cottee and Widowski, 2010). Але що насправді означає належний добробут тварин?

Тварини завжди були невід'ємною частиною людського життя. З ранньої праісторії люди були тісно пов'язані з тваринами. Це видно з доісторичних зображень тварин, зокрема мистецтва печери Шове, яким близько 36 000 років (Shipman, 2010). Хоча роль тварин-компаньйонів у житті людей різниться по всьому світу, у багатьох місцях вони відіграють важливу роль у людському суспільстві. Утримання домашніх тварин є глобальним явищем (McConnell et al., 2011). Майже 70 % північноамериканців живуть разом із принаймні однією домашньою твариною (Hodgson et al., 2015), тоді як в Австралії налічується понад 24 мільйони домашніх тварин, що дорівнює або перевищує загальну чисельність населення (Animal Medicines Australia, 2016). Утримання домашніх тварин у Бразилії оцінюється у 132 мільйони, з яких понад 52 мільйони собак; у Китаї — понад 22 мільйони собак і 53 мільйони котів; у Японії — понад 9 мільйонів собак і 7 мільйонів котів; у Франції — понад 8 мільйонів собак і 9 мільйонів котів, причому принаймні одного кота або одного собаку утримують 29 % та 20 % домогосподарств відповідно (McConnell et al., 2011; Statista, 2017), тоді як у Танзанії майже 14 % домогосподарств утримували принаймні одного собаку (Knobel, 2008).

Люди й тварини з давніх часів перебувають у тісному зв'язку завдяки зв'язку «людина-тварина». Зв'язок «людина-тварина» описують як взаємовигідні відносини між людьми й тваринами, що є важливими для здоров'я та благополуччя обох сторін (AVMA, 2018). Взаємодія людини й тварини охоплює будь-яку ситуацію, у якій відбувається контакт між людьми й тваринами на індивідуальному та культурному рівні (AVMA, 2018). Взаємодія з тваринами дає людям низку переваг. У дітей існує зв'язок між утриманням домашніх тварин і нижчою поширеністю алергічної сенсibiliзації (Ownby, 2002), а також освітні та когнітивні переваги (Purewal et al., 2017), тоді як у дорослих повідомляють про покращення показників серцево-судинної системи та зменшення самотності (Matchock, 2015).

Ставлення ветеринарних фахівців до благополуччя тварин важливе з кількох причин; турбота про благополуччя тварин вважається невід'ємною частиною ветеринарної практики (Paul and Podberscek, 2000). Як зазначено вище, взаємини людей із тваринами дають людям низку позитивних переваг. У ветеринарній клініці, крім професійного задоволення, захист благополуччя тварин може давати позитивні економічні вигоди. Власники віддаватимуть перевагу тій клінічній установі, де про їхнього улюбленця добре дбають і де він не зазнає стресу під час візиту. Собаки й коти можуть зазнавати стресу від будь-якої процедури, зокрема від ручного утримання, а тривалий вплив на емоційний стан пацієнта може спричинити негативну умовну емоційну реакцію, що може призвести до підвищеної складності під час майбутніх візитів пацієнта (Barletta and Raffe, 2017). Делікатне поводження та належна садація за потреби можуть допомогти уникнути стресових ситуацій і покращити результат щодо благополуччя як для котів, так і для собак. Власники, які цінують покращені результати, з більшою ймовірністю залишаться відданими клієнтами клініки та допоможуть через рекомендації «з вуст у вуста» залучити нових клієнтів; і як наслідок, для клініки можуть виникнути економічні вигоди.

Що ми розуміємо під добробутом тварин?

Добробут тварин — тема, що викликає емоції, і для різних людей вона може означати різні речі. Крім того, слова «добробут» і «благополуччя» часто вживають як взаємозамінні. У наукових термінах загальноприйнятого визначення добробуту тварин не існує; однак ті, що використовуються найчастіше, охоплюють багато однакових ідей і принципів. У науковій літературі було запропоновано кілька визначень; наприклад, «стан особини (тварини) щодо її спроб упоратися зі своїм середовищем» (Broom, 1986). Також було висловлено думку, що для визначення добробуту тварин слід поставити два запитання: «Чи здорові тварини?» і «Чи мають тварини те, чого хочуть?» (Dawkins, 2008). Загалом кажучи, добробут тварин стосується фізіологічного та психологічного благополуччя тварин – іншими словами, як конкретна тварина справляється, і психічно, і фізично, у певний момент часу.

У цих настановах ми визначаємо добробут тварин як «фізичне та психологічне, соціальне й екологічне благополуччя тварин». Узгоджене визначення є важливим, оскільки наше уявлення про те, що охоплює добробут, впливатиме на те, як ми оцінюємо, сприймаємо та поведимося з тваринами, які перебувають під нашою опікою.

Існують три взаємопов'язані концепції добробуту тварин, визначені Fraser (2008):

1. фізичний стан і функціонування;
2. психологічний або психічний (афективний) стан;
3. здатність виконувати природну поведінку та жити відповідно до свого природного стану.

Ці три аспекти добробуту тварин взаємопов'язані, але люди та суспільства можуть надавати кожному з них різного рівня значущості. Важливо, щоб ми усвідомлювали власні упередження щодо кожного з цих аспектів, адже якщо ми зосереджуємося занадто сильно на одному з них, ми можемо не помітити проблем в іншому. Наприклад, як ветеринари ми навчені приділяти значну увагу фізичному здоров'ю, і тому ми часто зосереджуємося на показниках добробуту, пов'язаних зі здоров'ям. Однак добробут не є синонімом лише фізичного здоров'я, і надзвичайно важливо також враховувати психологічні та поведінкові аспекти здоров'я. Зокрема,

те, як тварина почувається (її психологічний або психічний стан), має життєво важливе значення для позитивного добробуту тварин.

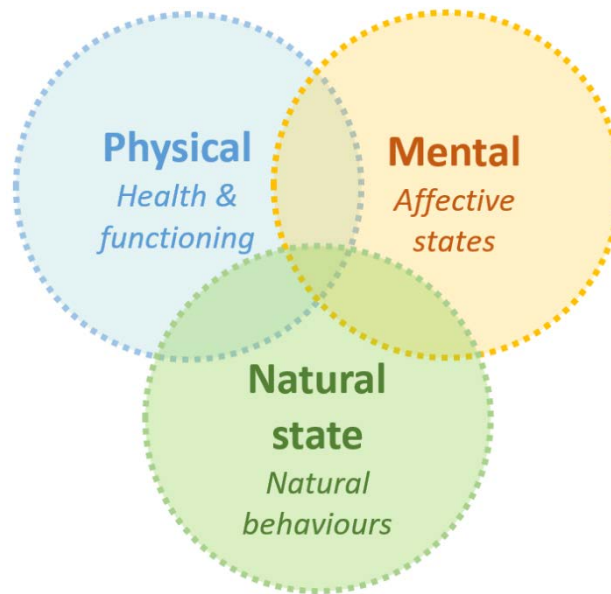

Рис. 1. Три взаємопов'язані концепції добробуту тварин (адаптовано за Fraser, 2008)

Чутливість тварин

Здатність відчувати є важливою концепцією у добробуті тварин. Професор Джон Вебстер визначає здатність тварин відчувати як «почуття, що мають значення» (Webster, 2007) і припускає, що тварини, здатні відчувати, усвідомлюють своє середовище та мають здатність робити вибір.

Новозеландська ветеринарна асоціація визначає здатність відчувати як здатність відчувати, сприймати або переживати суб'єктивно. Тварини здатні не лише відчувати біль і страждання, а й мати позитивний досвід, такий як комфорт, задоволення чи зацікавленість, що відповідає конкретному виду, середовищу та обставинам (NZVA, 2018). Лісабонський договір Європейського Союзу 2009 року визнає, що тварини є істотами, здатними відчувати (European Commission, 2009), а інші країни, такі як Нова Зеландія, також визнають здатність тварин відчувати (New Zealand Animal Welfare Act, 1999). Американська асоціація лікарень для тварин також ухвалила позицію на підтримку концепції тварин як істот, здатних відчувати (AANA, 2012).

Сентієнтність охоплює здатність тварини переживати позитивні та негативні афективні стани (емоції та інші відчуття, як-от голод і спрага), зокрема біль. Тварини обирають прагнення до позитивних переживань і уникання негативних. Це відбувається незалежно від інтелекту тварини; страждання й задоволення визначаються здатністю відчувати, а не здатністю мислити. Визнання сентієнтності тварин у законодавстві може виходити за межі простого захисту тварин від болю чи страждань, оскільки визначення сентієнтності включає як позитивні, так і негативні стани, таким чином сприяючи позитивному добробуту, а не лише захисту від поганого добробуту.

Наука про добробут тварин та його оцінювання

Наука може допомогти нам визначити фізичні та психічні чинники, що впливають на добробут тварин, і об'єктивно оцінити добробут тварини. Оцінка добробуту потребує розуміння низки наукових дисциплін, як-от поведінка, здоров'я та імунологія (Dawkins, 1998). Наукова оцінка питань добробуту тварин забезпечує об'єктивний спосіб ухвалення рішень щодо тварин і того, що для них важливо. Застосовуючи неемоційний, науковий підхід і використовуючи докази з ретельних досліджень тварин та їхніх реакцій на виклики середовища, ми можемо бути більш упевненими, що формуємо уявлення про ситуацію, яке краще відображає її з погляду тварини.

Однак сама лише наука не може допомогти нам вирішити, яке поводження з тваринами є правильним, а яке — неправильним.

- Наука — може сказати нам, що потрібно тваринам;
- Етика — може сказати нам, як ми повинні поводитися з тваринами;
- Закон — говорить нам, як ми зобов'язані поводитися з тваринами.

Вимірюючи добробут тварин, ми використовуємо науково обґрунтовані індикатори, тоді як вирішуючи, як слід поводитися з твариною, ми послуговуємося ціннісними судженнями. Судження людей щодо того, як слід поводитися з тваринами, різняться, і ці відмінності залежать від культури, релігії та інших чинників. У деяких частинах світу суспільно прийнятно, щоб собаки вільно блукали й мали високий рівень поведінкової свободи; однак ці собаки можуть зазнавати різноманітних проблем зі здоров'ям, таких як інфекційні захворювання (добрий добробут згідно з природним життям, але поганий добробут згідно з фізичним станом). В інших частинах світу собаки, що вільно блукають, не є суспільно прийнятними (ціннісні судження), тому таких собак певним чином обмежують (наприклад, утримують у приміщенні або поміщають до притулку), де вони можуть мати добрий фізичний стан (наприклад, контроль інфекційних захворювань через ветеринарну допомогу та вакцинацію), але можуть зазнавати поганого поведінкового та психологічного добробуту через обмеження середовища. В обох випадках було зроблено ціннісне судження про те, який спосіб управління собаками є суспільно прийнятним, але в кожному випадку це судження не обов'язково призвело до доброго стану добробуту.

Тварини під опікою людини зазнають впливу багатьох чинників, які можуть позначатися на їхньому добробуті. До них належать соціальне та фізичне середовище, чинники харчування, взаємодія з людьми та представниками свого чи інших видів, а також здатність виявляти поведінку, нормальну або типову для свого виду. Через відмінності між видами та їхньою поведінкою існують специфічні проблеми добробуту для різних тварин. Наприклад, проблемою добробуту для деяких собак-компаньйонів є те, що їх залишають самих удома. За належної соціалізації собаки зазвичай є соціальними тваринами, і перебування наодинці може спричинити негативний психологічний стан, викликаючи фрустрацію та тривогу в деяких особин. І навпаки, коти можуть мати труднощі із соціальним життям, оскільки вони є вибірково-соціальними і можуть погано справлятися, коли виникає конкуренція за ресурси або соціальний конфлікт з іншими котами. Часто проблеми добробуту виникають тоді, коли є конфлікт між потребами тварини та бажаннями людини.

Спектр добробуту та те, як тварини справляються

Визнаючи, що тварини можуть переживати як позитивні, так і негативні емоційні стани, мати добре і погане здоров'я, а також поведінкове різноманіття чи обмеження, ми бачимо, що всі ці елементи впливають на добробут тварин уздовж континууму від негативного або поганого добробуту до позитивного або доброго добробуту (Рис. 2, адаптовано з Ohl and van der Staay, 2012).

Рис. 2. Спектр добробуту — загальна концепція добробуту тварин, показана як континуум між негативним/поганим добробутом і позитивним/добрим добробутом.

Хоча мета може завжди полягати в досягненні високого рівня належного добробуту тварин, тварини еволюціонували, щоб взаємодіяти з різноманітними середовищами та адаптуватися до них. Таким чином, короткі періоди «негативного добробуту» можуть бути неминучими та необхідними як тригери, що спонукають тварину реагувати відповідним фізіологічним і поведінковим репертуаром, який дозволяє адаптуватися до будь-яких змін (Ohl and Putman, 2014). Добробут тварини зазвичай не перебуває під загрозою, якщо її здатність реагувати не є адекватною, щоб відповісти на виклик середовища (Korte et al., 2009), або якщо її утримують в умовах, до яких вона не може адаптуватися чи впоратися. Коли тварина може впоратися з цими змінами, відбувається адаптація або звикання. Однак, коли тварина не може впоратися, можуть виникати страждання, вивчена безпорадність і неприємні відчуття, такі як фрустрація або тривога (Рис. 3).

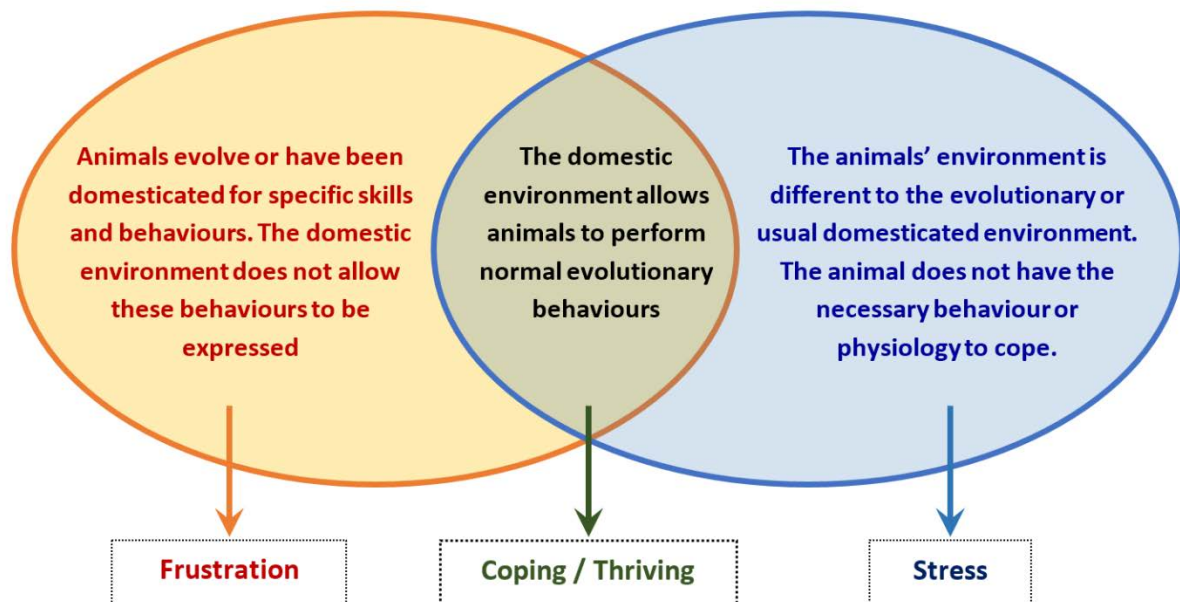

Рис. 3. Схема, що показує відмінності в результатах для тварин, коли вони мають змогу виконувати нормальну еволюційно зумовлену поведінку та навички, або якщо їхнє середовище не дозволяє цього.

Наукова дисципліна про добробут тварин та етика щодо тварин

Добробут тварин стосується досвіду тварини та того, як вона почувається і справляється, включаючи її фізичний і психологічний стан. Наука про добробут тварин використовує наукові методи, щоб допомогти нам визначити вплив дій людини на добробут тварин. Наприклад, ми можемо аналізувати поведінку, яку демонструє тварина, та вимірювати гормони стресу в крові, щоб оцінити стан добробуту тварини. Потім ми застосували б наше етичне судження, щоб визначити, чи є стан добробуту цієї тварини прийнятним, чи ми несемо етичну відповідальність за вжиття заходів для пом'якшення будь-яких проблем добробуту (Meijboom, 2017).

Етика поводження з тваринами — це філософське дослідження того, чому тварини мають моральне значення та як ми повинні поводитися з ними й піклуватися про них, тобто що є правильним або неправильним у нашому поводженні з тваринами. Добробут тварин вимагає як наукових оцінок, так і обговорень етики поводження з тваринами на основі філософського аналізу. У розділі 4 ми обговорюємо деякі з важливих етичних теорій поводження з тваринами, які використовуються для визначення того, як слід поводитися з твариною.

Яка наша відповідальність за покращення добробуту тварин? Застосування рамкових підходів до добробуту тварин

У 1965 році зростання занепокоєння громадськості у Великій Британії щодо поводження з тваринами в умовах інтенсивного тваринництва призвело до створення незалежного розслідування щодо добробуту сільськогосподарських тварин і подальшої публікації Звіту Брамбелла (Brambell, 1965). Це, у свою чергу, призвело до заснування Британської ради з добробуту сільськогосподарських тварин (FAWC). FAWC була незалежним дорадчим органом і розробила «П'ять свобод» як рамковий підхід для задоволення потреб добробуту сільськогосподарських видів (National Archives, 2012). У 2006 році «П'ять свобод» були адаптовані до «П'яти потреб добробуту тварин», застосовних до всіх свійських тварин.

П'ять потреб добробуту тварин є корисною основою для забезпечення того, щоб люди, які доглядають за тваринами, задовольняли базові потреби добробуту тварин:

- Потреба у відповідному середовищі
- Потреба у відповідному раціоні
- Потреба у можливості виявляти нормальні поведінкові моделі
- Потреба утримуватися разом з іншими тваринами або окремо від них
- Потреба бути захищеним від болю, страждань, травм і хвороб.

Ці потреби враховують фізичне та психологічне благополуччя тварини і вимагають, щоб особи, які доглядають за тваринами, були обізнані з потребами видів, за якими вони доглядають. Перелік потреб не є вичерпним; однак вони забезпечують корисну структуру та категоризацію можливих проблем добробуту. Наприклад, система утримання може забезпечити тварині все необхідне для доброго фізичного здоров'я, як-от їжа, вода, тепло та притулок, тому з погляду її здоров'я тварина може перебувати на високому рівні добробуту. Однак та сама система утримання може бути дуже обмежувальною щодо здатності проявляти нормальну поведінку, і в цьому відношенні тварина може перебувати на низькому рівні добробуту. Можливо, найбільш релевантним для добробуту тварин є те, як тварина насправді «почувається».

Добробут тварин-компаньйонів у ветеринарній клініці відстежується шляхом клінічної оцінки та поведінкових спостережень. Щоб мати змогу підтримувати та покращувати добробут тварин у ветеринарних клініках для тварин-компаньйонів, ми повинні заохочувати чітке та зрозуміле документування добробуту тварин, включно з фізичним і психологічним добробутом. Використання п'яти потреб добробуту тварин, викладених вище, забезпечує практичний підхід, що дає змогу враховувати як фізичне, так і психологічне благополуччя. У розділі 2 буде надано подальшу інформацію про те, як можна вимірювати добробут тварин у ветеринарній практиці.

Добробут тварин і суспільство

Розглядаючи потенційні перешкоди, що заважають втручанням із захисту добробуту тварин, доречно врахувати, наскільки тісно взаємодіють тварини, люди, суспільство та довкілля. Неможливо мислити про тварин, не беручи до уваги ширший екологічний контекст. Стенлі, Річардсон і Прайор (2005) розробили екологічну модель розвитку дітей, і цей комітет адаптував зазначену екологічну модель для тварин-компаньйонів (Рис. 4).

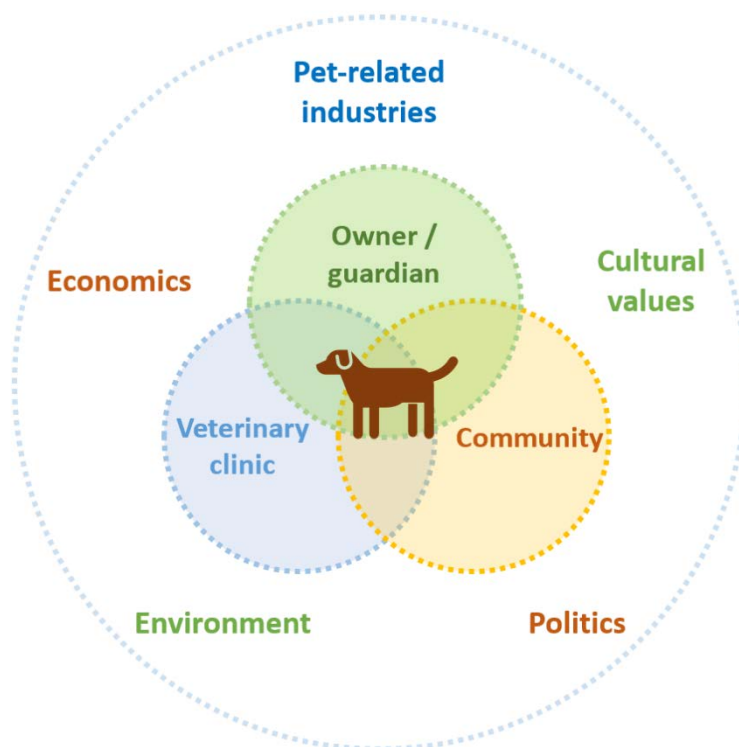

Рис. 4. Екологічна модель взаємодій між тваринами-компаньйонами, ветеринарною клінікою, власником/опікуном і ширшою спільнотою. Модифіковано на основі Stanley, Richardson and Prior (2005)

Тварина-компаньйон перебуває в центрі цієї моделі, і на неї безпосередньо впливають її власник(и), ширша спільнота та ветеринарна допомога, яку вона отримує. Поза цим внутрішнім колом впливу на тварину можуть впливати довкілля (наприклад, зони для вигулу собак без повідця), економіка (наприклад, особисті фінансові обмеження можуть впливати на доступність ветеринарної допомоги), культурні цінності (наприклад, у деяких культурах собак розглядають як робочих або харчових тварин, а не як компаньйонів, тоді як вплив котів на місцеву дику природу негативно позначається на толерантності громадськості), а також місцева та міжнародна політика. Ці WSAVA

Настанови зосереджуються на взаємодіях, що відбуваються у ветеринарній клініці, але ця модель нагадує, що ми завжди повинні пам'ятати про ширшу картину того, як тварини взаємодіють з людьми, ширшою спільнотою та суспільством. Більше того, як обговорювалося вище, зв'язок між людиною та твариною є невід'ємною частиною всієї цієї системи, і його не слід недооцінювати.

У зразковому суспільстві всі постійно й автоматично міркували б про свої дії та рішення з огляду на їхнє значення для тварин-компаньйонів, їхніх власників і ширшої спільноти та їхній вплив на них. Усі ветеринарні настанови та протоколи оцінювалися б, щоб переконатися, що вони забезпечують найкращий результат для добробуту всіх домашніх тварин, які перебувають під опікою клініки. Ветеринарні клініки та команди охороняли б добробут не лише власних пацієнтів та їхніх власників, а й зверталися б до ширшої спільноти через адвокацію та надавали професійну експертизу з усіх питань, що стосуються тварин-компаньйонів. Це охоплювало б усі аспекти добробуту тварин — від управління міськими популяціями собак і котів до підтримки непотрібних домашніх тварин і планування забезпечення фізичного та розумового навантаження для собак (та їхніх власників) у будь-яких умовах.

Висновок

Галузь добробуту тварин є складною і передбачає застосування низки наукових показників для визначення того, як тварина справляється зі своїм станом і як вона почувається. Етика щодо тварин — це філософський підхід до визначення того, як ми повинні поводитися з тваринами, застосовуючи ціннісні судження. Тварини-компаньйони відіграють важливу роль для людей у всьому світі, зокрема як компаньйони та тварини-помічники, а роль ветеринара в покращенні їхнього добробуту є важливою для професії та суспільства загалом.

Чекліст

- ✓ Чи ознайомлені ви з останніми науковими досягненнями в розумінні та оцінці добробуту тварин? ✓ Чи маєте ви задеклароване зобов'язання щодо управління та сприяння добробуту тварин у вашій клініці?
- ✓ Чи маєте ви письмову хартію добробуту тварин, яка викладає принципи зобов'язання вашої клініки чи асоціації щодо захисту добробуту тварин? (напр., RSPCA, 2018; Charter for Animal Compassion, 2018)
- ✓ Чи розуміють усі ваші співробітники зобов'язання клініки щодо управління та сприяння добробуту тварин?
- ✓ Чи повідомили ви про своє зобов'язання щодо добробуту тварин своїм клієнтам, громаді та іншим?
- ✓ Чи доступна присяга або урочиста заява ветеринарного лікаря вашої ветеринарної асоціації чи ліцензійного органу для загального огляду в клініці? (див. WSAVA Veterinary Oath, 2014)
- ✓ Чи прагне ваш підхід до добробуту тварин мінімізувати будь-які негативні стани добробуту? ✓ Чи завжди ваш підхід до добробуту тварин прагне сприяти позитивним станам добробуту?

Література

American Animal Hospital Association (AAHA) (2012). Sentient beings / AAHA. [online] AAHA.org. Доступно за адресою: https://www.aaha.org/professional/resources/sentient_beings.aspx [Дата звернення 8 черв.2018].

Animal Medicines Australia (2016). Pet Ownership in Australia 2016. [онлайн] [електронна книга] Доступно на: http://www.animalmedicinesaustralia.org.au/wp-content/uploads/2016/11/AMA_Pet-Ownership-in-Australia-2016-Report_sml.pdf [Дата звернення: 8 черв. 2018].

AVMA (2018). Human-Animal Bond. [онлайн] AVMA.org. Доступно на: <https://www.avma.org/kb/resources/reference/human-animal-bond/pages/human-animal-bond-avma.aspx> [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Barletta, M. and Raffe, M. (2017). Behavioral response and cost comparison of manual versus pharmacologic restraint in dogs. *Advances in Small Animal Medicine and Surgery*, 30(1), pp.2-3.
Brambell, R. (1965). Report of the Technical Committee to Enquire Into the Welfare of Animals Kept Under Intensive Livestock Husbandry Systems, Cmd. (Great Britain. Parliament), H.M. Stationery Office, pp.1-84
Broom, D. (1986). Indicators of poor welfare. *British Veterinary Journal*, 142(6), pp.524-526.
Charter for Animal Compassion. (2018). Charter for Animal Compassion. [онлайн] Доступно на: <https://charterforanimalcompassion.com/> [Дата звернення: 29 черв. 2018].

Dawkins, M. (1998). Evolution and animal welfare. *The Quarterly Review of Biology*, 1(73), pp.305-328.
Dawkins, M. (2008). The Science of Animal Suffering. *Ethology*, 114(10), pp.937-945.
European Commission (2009). Animal welfare - Food Safety - European Commission. [online] European Commission. Доступно на: https://ec.europa.eu/food/animals/welfare_en [Дата звернення: 8 черв. 2018].
Fraser, D. (2008). Understanding animal welfare. *Acta Veterinaria Scandinavica*, 50(Suppl 1), p.S1.
Hodgson, K., Barton, L., Darling, M., Antao, V., Kim, F. and Monavvari, A. (2015). Pets' Impact on Your Patients' Health: Leveraging Benefits and Mitigating Risk. *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 28(4), pp.526-534.
Knobel, D. (2008). Aspects of dog ownership and canine rabies control in Africa and Asia. PhD. The University of Edinburgh.

Korte, S., Prins, J., Vinkers, C. and Olivier, B. (2009). On the origin of allostasis and stress-induced pathology in farm animals: Celebrating Darwin's legacy. *The Veterinary Journal*, 182(3), pp.378-383.
Meijboom, F. (2017). More Than Just a Vet? Professional Integrity as an Answer to the Ethical Challenges Facing Veterinarians in Animal Food Production. *Food Ethics*, 1(3), pp.209-220.
Matchock, R. (2015). Pet ownership and physical health. *Current Opinion in Psychiatry*, 28(5), pp.386- 392. <https://doi.org/10.1097%2FYCO.0000000000000183>.

МакКоннелл, А., Браун, К., Шода, Т., Стейтон, Л. і Мартін, К. (2011). Друзі з вигодою: про позитивні наслідки володіння домашніми тваринами. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(6), с.1239-1252.

National Archives. (2018). Farm Animal Welfare Council - 5 Freedoms. [online] Доступно на: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121010012427/http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm> [Дата звернення: 16 черв. 2018].

New Zealand Animal Welfare Act (1999). Animal Welfare Act 1999 No 142 (as at 01 March 2017), Public Act Contents – New Zealand Legislation. [online] Доступно на: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1999/0142/56.0/DLM49664.html> [Дата звернення: 8 черв. 2018]. NZVA (2018). Sentience - New Zealand Veterinary Association. [online] NZVA.org.nz. Доступно на: <http://www.nzva.org.nz/page/positionsentience/Sentience.htm> [Дата звернення: 8 черв. 2018]. Ohl, F. and van der Staay, F. (2012). Animal welfare: At the interface between science and society. *The Veterinary Journal*, 192(1), pp.13-19.

Ол, Ф. та Путман, Р. Дж. (2014). Міркування щодо добробуту тварин: чи має значення контекст? *Jacobs Journal of Veterinary Science and Research*, 1(1):006.

Ownby, D. (2002). Exposure to Dogs and Cats in the First Year of Life and Risk of Allergic Sensitization at 6 to 7 Years of Age. *Journal of the American Medical Association*, 288(8), p.963. Paul, E. and Podberscek, A. (2000). Veterinary education and students' attitudes towards animal welfare. *Veterinary Record*, 146(10), pp.269-272.

Purewal, R., Christley, R., Kordas, K., Joinson, C., Meints, K., Gee, N. and Westgarth, C. (2017). Companion Animals and Child/Adolescent Development: A Systematic Review of the Evidence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3), p.234.

RSPCA (2018). RSPCA Australia animals charter - RSPCA Australia knowledgebase. [online] RSPCA.org.au. Доступно на: http://kb.rspca.org.au/RSPCA-Australia-animals-charter_316.html [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Shipman, P. (2010). The Animal Connection and Human Evolution. *Current Anthropology*, 51(4), pp.519-538.

Siegford, J., Cottee, S. and Widowski, T. (2010). Opportunities for Learning about Animal Welfare from Online Courses to Graduate Degrees. *Journal of Veterinary Medical Education*, 37(1), pp.49-55. Statista. (2017). France: households owning cats and dogs 2010-2017 / Statistic. [online] Доступно на: <https://www.statista.com/statistics/517012/households-owning-cats-dogs-europe-france/> [Дата звернення: 2 лип. 2018].

Statista. (2017). Кількість домашніх тварин у Бразилії за видами 2017 / Статистика. [онлайн] Statista. Доступно за адресою: <https://www.statista.com/statistics/799179/brazil-number-pets-type/> [Дата звернення 2 лип. 2018]. Stanley, F., Prior, M. and Richardson, S. (2007). *Children of the lucky country?* [South Melbourne]: Pan Macmillan Australia.

Webster, J. (2007). Limping Towards Eden: Stepping Stones. In *Animal Welfare: Limping Towards Eden*, J. Webster (Ed.). <https://doi.org/10.1002/9780470751107.ch11>

WSAVA (2014). WSAVA Veterinary Oath. [онлайн] Доступно на http://www.wsava.org/WSAVA/media/PDF_old/WSAVA-Veterinary-Oath.pdf [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Розділ 2: Вимірювання та моніторинг добробуту тварин

Рекомендації

Щоб підтвердити нашу відданість найвищим стандартам благополуччя тварин, WSAVA закликає всі ветеринарні асоціації підтримати, а всіх ветеринарів — просувати:

1. відповідна наукова підготовка та досвід для всього персоналу, який доглядає за тваринами.
2. освіта та підготовка з найновіших досягнень у методах моніторингу здоров'я та добробуту тварин, а також співпраця з іншими професійними органами та організаціями для обміну знаннями та найкращими практиками.
3. науково обґрунтовані процеси моніторингу добробуту тварин, які використовують показники фізичного/функціонального та поведінкового стану тварини.
4. розвиток і підтримання культури персоналу, яка передбачає регулярне звітування та моніторинг поведінки й здоров'я домашніх тварин, що перебувають під їхнім доглядом. Це включає підтримання всіх записів про тварин в актуальному стані.
5. догляд за домашніми тваринами протягом усього життя, включаючи спеціальні протоколи для дуже молодих, хворих, травмованих та старечих тварин.

Передумови

Для забезпечення найкращого можливого добробуту тварин у ветеринарній клініці необхідно використовувати об'єктивні методи оцінювання. У цьому розділі викладено науково обґрунтовані показники добробуту тварин, які можуть бути застосовані, з прикладами для найпоширеніших видів домашніх тварин. Такі показники дадуть змогу здійснювати чіткий моніторинг добробуту тварин в умовах ветеринарної практики для домашніх тварин, забезпечуючи швидке втручання щоразу, коли виникає ситуація, несприятлива для добробуту, та спонукаючи ветеринарних лікарів і ветеринарні установи сприяти позитивним станам добробуту.

Системи оцінювання добробуту тварин

Перш ніж обговорювати конкретні показники, які можна використовувати для оцінювання добробуту тварин, необхідно розглянути системи добробуту тварин. Ці системи дають змогу отримати загальне уявлення про вимірювання та порівняльні індекси, що застосовуються для оцінювання добробуту тварин.

П'ять потреб добробуту тварин

П'ять потреб добробуту тварин — це **каркас**, який ми рекомендуємо використовувати в цих настановах. Це тому, що вони відносно прості та легкі для розуміння й використання, і, на відміну від П'яти свобод, вони є досяжними та підтримують позитивні стани добробуту.

П'ять потреб добробуту тварин:

1. Потреба у відповідному середовищі. Середовище собаки та kota, чи вдома, чи в клініці, має забезпечувати захист і комфорт із тихим місцем для відпочинку, регулярними умовами для справляння потреб та можливістю для руху й фізичних вправ у гігієнічних умовах.

2. Потреба у відповідному раціоні. Раціон собак і котів має забезпечувати їхні фізіологічні та поведінкові потреби. Адекватність харчування можна оцінити за зміною маси тіла та/або оцінкою вгодованості тіла/м'язів, а також за відповідним споживанням їжі та води. Зауважте, що добробут може бути незадовільним в обох крайнощах: якщо споживається недостатньо їжі, що призводить до недоїдання, і якщо споживається надлишок їжі, що призводить до ожиріння.

3. Потреба утримуватися разом з іншими тваринами або окремо від них. Деякі з наших тварин-компаньйонів еволюційно набули поведінкових рис, необхідних для життя в соціальних групах, інші — для напіводинакого способу життя. Собаки можуть щасливо жити разом з іншим собакою, але це слід оцінювати індивідуально залежно від їхньої соціалізації, генетики та попереднього досвіду. Собаки, які живуть наодинці, ймовірно, потребуватимуть більше контакту з людьми. Так само коти можуть жити разом з іншим котом, але це також може призводити до суперечок, бійок і погіршення добробуту, особливо якщо котів не знайомили разом у кошенячому віці.

4. Потреба мати можливість демонструвати нормальні поведінкові патерни. Це включає прояв нормальної або видоспецифічної поведінки, такої як сечовипускання та дефекація, переховування та взаємодія з людьми чи іншими тваринами. Якщо тварину утримують у маленькій клітці або прив'язаною в невеликому вольєрі, це обмежуватиме її здатність досліджувати середовище та рухатися.

5. Потреба бути захищеним від болю, страждань, травм і хвороб. Відсутність травм, таких як порізи чи садна, або інфекційних, паразитарних чи інших захворювань. Коли біль присутній, наприклад у старих тварин з артритом, слід забезпечити адекватне знеболювання.

П'ять доменів

Модель п'яти доменів, розроблена професором Девідом Меллором з Університету Мессі, покликана «сприяти систематичній, структурованій, всебічній та послідовній оцінці добробуту тварин» (Mellor, 2017). Цю модель було вдосконалено, щоб охопити показники позитивного добробуту, а також захист від негативних станів добробуту. П'ять доменів наведено на Рис. 5.

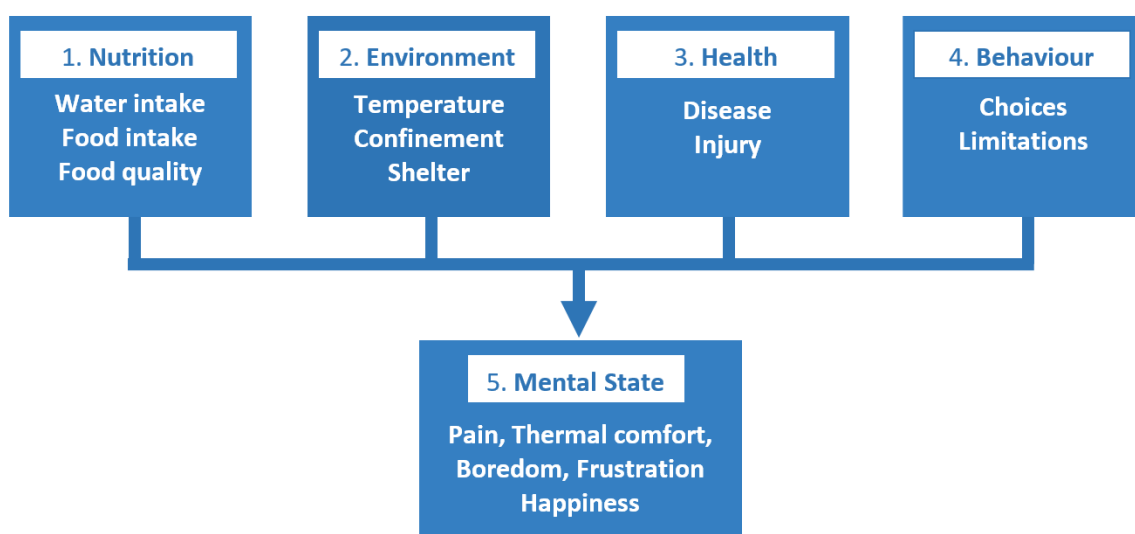

Рис. 5. Модель п'яти доменів для вимірювання добробуту тварин із прикладами в кожному домені ознак, що вимірюються (з Mellor, 2017)

Кожен із чотирьох доменів у верхньому рядку – Харчування, Середовище, Здоров'я та Поведінка – впливатиме на п'ятий домен, психічний стан тварини. Наприклад, якщо тварині не надано їжі та води в Домені 1, то вона відчуватиме голод і спрагу в Домені 5.

Показники якості життя

Якість життя (QoL) — це поняття, подібне до добробуту тварин, і інструменти вимірювання QoL можуть застосовуватися в менеджменті хронічних захворювань. У людей QoL зазвичай оцінюють шляхом самозвіту. Звісно, це неможливо у тварин, і оскільки використовуються непрямі оцінки людьми, інструменти, призначені для вимірювання QoL власниками домашніх тварин або ветеринарами, повинні бути належним чином перевірені на надійність і валідність. Більшість показників QoL, розроблених для домашніх тварин, є специфічними для захворювань, і наразі немає добре валідованих загальних методів (Belshaw et al., 2015). Однак нещодавно були розроблені валідовані, створені власниками загальні оцінювання, наприклад, Шкала оцінювання симптомів у собак (Canine Symptom Assessment Scale) (PennCHART, 2016) і Шкала тяжкості проблем домашніх тварин (Pet Problem Severity Scale, PPSS) (Spitznagel et al., 2018).

Оцінювання добробуту тварин за допомогою П'яти потреб добробуту тварин

Хоча інші **фрейми** можуть бути корисними в деяких контекстах, **фрейм** П'яти потреб добробуту тварин рекомендується ветеринарам для використання в практиці домашніх тварин, оскільки він легко зрозумілий і може застосовуватися в усіх типах умов по всьому світу. П'ять потреб добробуту тварин уже використовуються для надання інформації власникам домашніх тварин щодо покращення добробуту їхніх улюбленців, наприклад, Народною аптекою для хворих тварин (People's Dispensary for Sick Animals, PDSA) у Великій Британії. Використання цього **фрейма** також застосовувалося для бенчмаркінгу знань власників і захисту добробуту тварин у домашніх тварин у Великій Британії (PDSA, 2018).

Вхідні та вихідні показники добробуту тварин

Намагаючись оцінити добробут, ми насправді прагнемо визначити, як тварини почуваються щодо того, що вони переживають у зв'язку з їхнім утриманням, транспортуванням, менеджментом, поведінням тощо. Тварини відчувають низку позитивних або негативних емоційних станів, які можуть впливати на їхню здатність пристосовуватися до навколишнього середовища. Приклади емоційних станів включають нудьгу, страх, біль, фрустрацію, дистрес, задоволення та ігрову поведінку. Нудьга може виникати через збіднене, недостатньо стимульоване та надмірно передбачуване середовище. Фрустрація дуже часто спричиняється обмеженням природної поведінки. Тривога, страх і дистрес можуть бути спричинені певними подіями чи досвідом у середовищі тварини, наприклад хронічною соціальною напругою, надлишком непередбачуваних ситуацій та надмірною стимуляцією. Покращення дизайну ветеринарної клініки, належний догляд за тваринами та практики утримання — усе це може сприяти зменшенню цих негативних емоційних станів.

Тварини безпосередньо реагують на навколишнє середовище. Ці реакції можна вимірювати й використовувати як індикатори добробуту тварин. Візуалізувати стан добробуту тварини може бути корисно за допомогою показників «вхідних» і «вихідних» параметрів (Рис. 6). До вхідних параметрів належать такі чинники, як умови утримання, навколишнє середовище та харчування, а також типи соціального контакту з людьми та/або тваринами й ветеринарна допомога. Існує

абсолютна вимога щодо таких вхідних параметрів, як повноцінне харчування, що забезпечує основу для належного добробуту тварин. Вихідні показники можуть бути дуже корисними для оцінювання того, чи забезпечуються тварині адекватні вхідні параметри, і часто їм надають перевагу, оскільки вони можуть дати точніше уявлення про стан добробуту тварини. Наприклад, якщо вакцинацію не було проведено, тварина буде сприйнятливою до інфекційних захворювань, що негативно вплине на добробут. Якщо собаку чи kota не забезпечити товариством людини або іншої тварини, у них можуть з'явитися фізіологічні та поведінкові ознаки дистресу, такі як тривога розлуки.

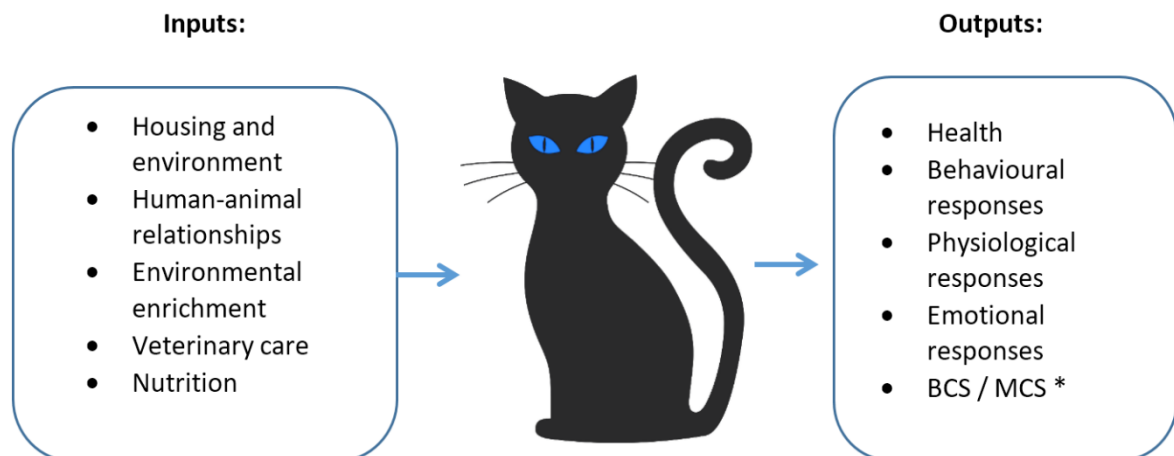

Рис. 6. Добробут тварин можна оцінювати за допомогою показників на основі вхідних даних та показників на основі вихідних даних * BCS = Body Condition Score; MCS = Muscle Condition Score. Схеми доступні на WSAVA.org (WSAVA, 2018).

Ми можемо використовувати наші знання з фізіології тварин, а також дані як про нормальну, так і про патологічну поведінку, як взаємодоповнювальні підходи в оцінці добробуту тварини. Ми також можемо застосовувати експериментальні методи для визначення вподобань тварини або того, наскільки неприємною вона вважає певну процедуру. Ці експериментальні методи дають нам змогу «запитати» тварину, як вона почувається в своєму середовищі. Відповідно ми можемо змінити середовище, щоб покращити добробут тварини. Тварини пристосовуються до змін за допомогою фізіологічних і поведінкових механізмів, які координуються мозком. У короткостроковій перспективі виникають адаптивні реакції з боку метаболізму, імунної та серцево-судинної систем, і їхня активація може відновити необхідний баланс без страждання. Однак якщо субоптимальні умови навколишнього середовища або соціальні умови зберігаються, пов'язана з цим стресова реакція буде тривалою, що призведе до фізіологічних і психологічних ушкоджень, зі змінами поведінки та негативними психічними станами. Ці хронічні стресові реакції ведуть до патологій, пов'язаних із хронічним стресом.

Вплив стресу на добробут тварин

Стресор можна визначити як будь-що, що порушує рівновагу (або гомеостаз) організму і потребує адаптації для підтримання цієї рівноваги. Стан стресу визначається як фізіологічне порушення, спричинене стресором, яке пов'язане зі стражданням і психічним дистресом, або як біологічна реакція, що виникає, коли особина сприймає загрозу для свого гомеостазу (Moberg, 2000). Стрес може бути нормальною та адаптивною реакцією на зміну навколишнього середовища. Однак якщо стрес

є тяжким або тривалим, гомеостатичні реакції можуть бути недостатніми, і можуть виникнути патологічні форми поведінки та патологічні процеси.

Негативний стрес може спричиняти емоційні реакції у тварини. Страх і тривогу часто використовують як взаємозамінні поняття, але вони не є тотожними. Зокрема, страх — це емоційна реакція, що проявляється сукупністю поведінкових актів, які виникають як безпосередня відповідь на загрозу (Duncan, 1993) та/або уявну небезпеку (Boissy, Terlouw and Le Neindre, 1998). Нормальний страх є адаптивним і тимчасовим за своєю природою. Тривога — це емоційний стан, що виникає внаслідок перебування тварини в ситуаціях із реальною або уявною загрозою, наприклад у незнайомих ситуаціях або коли певна частина середовища може передвіщати негативний результат, тобто він є випереджальним (Massar et al., 2011; Tynes, 2014). Обидві реакції можуть бути нормальною відповіддю на середовище залежно від контексту. Тривожний розлад є медичною проблемою і без лікування з часом погіршуватиметься. З кожним впливом і наступною поведінкою нейронні шляхи, пов'язані з цією активністю, зміцнюються, підкріплюючи небажаний поведінковий патерн. Екстремальний страх і тривога призведуть до змін як емоційного стану, так і фізіологічного стану тварини.

Фізіологічні реакції на стрес

У тварин спостерігаються як короткострокові, так і довгострокові фізіологічні реакції на складні ситуації. Нервова система та ендокринна система беруть участь у комунікації та координації як всередині організму тварини, так і між твариною та її середовищем.

Сигнали із навколишнього середовища, такі як зорові, нюхові та слухові подразники, спричиняють передачу повідомлень через нейрони у формі нервових імпульсів. Під час короткострокових реакцій на середовище, таких як раптова загроза або надзвичайна ситуація, тварина готується до «боротьби або втечі» шляхом секреції адреналіну (епінефрину). Фізіологічні ознаки стресу пов'язані з активацією симпатичної нервової системи (СНС) та гіпоталамо-гіпофізарно-надниркової (ГГН) осі. Коли стрес сприймається мозком, СНС запускає вивільнення адреналіну та норадреналіну й активацію симпатичних нервів в організмі. Вимірювані реакції включають підвищення частоти серцевих скорочень, частоти дихання та температури тіла, потовиділення, тремтіння та вивільнення глюкози й вільних жирних кислот на випадок, якщо тварині потрібно боротися або тікати.

Стимуляція осі HPA призводить до секреції кортизолу, що спричиняє зміни в організмі, зокрема подібні до активації SNS, як-от підвищення рівня глюкози в крові. Існують також більш генералізовані реакції на кортизол, наприклад зміни функції імунної та репродуктивної систем. SNS задіяна в гострих реакціях, тоді як вісь HPA зумовлює довготриваліші ефекти, хоча це також залежить від частоти дії стресора. Стійкі високі рівні стресу можуть призвести до виснаження надниркових залоз. Це означає, що рівні кортизолу будуть низькими — стан, який зазвичай асоціюється з низькими рівнями стресу в тварини. Якщо мав місце стійкий стресор, а інші ознаки вказують на поганий стан добробуту, низький рівень кортизолу, ймовірно, відображає виснаження надниркових залоз.

У повсякденній ветеринарній практиці адреналін і кортизол зазвичай не вимірюють рутинно, але прямі фізіологічні реакції є ефективним методом оцінювання добробуту тварини. Зниження рівня добробуту внаслідок негативного стресу призводить до:

- Підвищена частота серцевих скорочень
- Підвищена температура тіла
- Підвищена частота дихання
- Підвищений рівень глюкози в крові
- Зміна рівня активності (підвищення або зниження)
- Пітливість подушечок лап
- Задишка.

Хоча фізіологічні показники можуть бути корисними, існують проблеми, пов'язані з їх використанням під час оцінювання добробуту. Одна з проблем полягає в тому, що отримання зразків може бути складним, а сам процес — стресовим для тварини. Тому отримання зразка може впливати на результати. Наприклад, активність тварини може зрости, якщо вона намагається уникнути фіксації; зміни частоти серцевих скорочень внаслідок підвищеної активності неможливо відрізнити від змін, спричинених емоційними реакціями. Окрім самого процесу отримання вимірювань, терміни виконання вимірювань також важливі й можуть суттєво впливати на результати.

Високий рівень негативного стресу протягом тривалішого періоду може призвести до:

- Втрата маси тіла
- Збільшення частки жирової тканини в організмі та зменшення частки м'язової тканини
- Зниження імунної функції зі збільшенням співвідношення нейтрофілів до лімфоцитів
- Зниження репродуктивної функції
- Когнітивні порушення.

Здатність до навчання, здатність до передбачення, пам'ять та індивідуальне розпізнавання — це різні приклади когнітивних здібностей, які важливі для кращого управління добробутом тварин. Так само зміни цих здібностей можуть виникати внаслідок субоптимальних умов. Тварини-компаньйони зазнають впливу багатьох чинників, які можуть впливати на їхній добробут; до них належать соціальні умови, дієтичні чинники, управління та обмеження поведінки. Існують також проблеми добробуту, пов'язані зі способами дресирування тварин. Багато людей, які дресирують тварин, справді використовують належні методи, засновані на винагороді. Однак навіть у цьому разі брак розуміння теорії навчання може призвести до неправильного застосування цих прийомів і методів. Наприклад, якщо сигнали під час дресирування нечіткі, це може призвести до плутанини або фрустрації та до того, що тварина не зможе встановити правильний зв'язок між тим, що від неї вимагають, і винагородою. Збої в дресируванні можуть призводити до використання авersive і навіть негуманних прийомів у міру зростання фрустрації.

Поведінкові реакції на стрес

Поведінка часто є вираженням психічного досвіду тварини, а також може виявляти ранні проблеми зі здоров'ям. Поведінкові реакції на складні ситуації також можуть бути короточасними або довготривалими. Коротко-

тривалі реакції можуть проявлятися зміною пози або втечею, тоді як довготривалі реакції можуть включати розвиток стереотипної поведінки або зменшення нормальної поведінки.

Головна перевага поведінкової оцінки над фізіологічними показниками добробуту полягає в тому, що вона є неінвазивною, і оцінювання можна проводити, не обов'язково впливаючи на тварину та її поведінку. Прості спостереження дають змогу виявити будь-які зміни пози, нездатність виконувати нормальні рухи, уникнення певного аспекту середовища, втечу, зміни «нормальної» поведінки окремої особини, відсутність підтримувальних форм поведінки, таких як грумінг, та прояви аномальної поведінки. Як і у випадку з фізіологічними показниками, під час використання поведінки для оцінювання добробуту також потрібне знання природної поведінки тварини; наприклад, вокалізація особини одного виду може викликати більше занепокоєння, ніж вокалізація особини іншого. Подібно до цього, деякі види природно замирають у відповідь на загрозу, тоді як інші — ні, і така реакція викликати більше занепокоєння в одних видів, ніж в інших. Можуть спостерігатися специфічні поведінкові реакції на негативний досвід щодо добробуту, такі як страх і стрес.

Страх і стрес зазвичай проявляються як зміни пози тіла, рівнів активності та Unique поведінки уникнення. Якщо тварина вважає певний подразник стресором, вона, як правило, уникатиме його в майбутньому, якщо матиме вибір.

Хоча кожна тварина матиме власну індивідуальну реакцію на стрес, існують чотири загальні моделі поведінки, характерні для тварин-компаньйонів:

1. Втеча – переляканий собака або кіт часто намагається уникнути ситуації, тікаючи; це може бути очевидним через раптове залишення поточного середовища, але також може бути більш непомітним (наприклад, переміщення за власника або під стіл).
2. Боротьба – поширена помилкова думка, що агресивний собака або кіт не є переляканим собакою або котом. Агресія – це лише один із способів, якими собака або кіт може виявляти страх, і для добробуту собаки або кота важливо пам'ятати, що якщо він гарчить, ричить, кидається, гавкає, шипить, плюється тощо, він, імовірно, перебуває у стані сильного страху або тривоги.
3. Завмирання – «завмерлі» собаки або коти або стоять дуже нерухомо, або рухаються, як видається, у сповільненому русі. Це нерідко спостерігається у ветеринарному середовищі, де це можна помилково сприйняти за слухняного або добре вихованого улюбленця, – тоді як насправді він переляканий і завмер, таким чином приймаючи огляд або маніпуляції.
4. Маніпуляційна/метушлива поведінка — реакція «заповнення» або конфліктна поведінка. Це одна з найпоширеніших реакцій страху чи тривоги, що спостерігається у собак і котів, і включає такі поведінки, як облизування губ, коли тварина не голодна, позіхання, коли вона не втомлена, чухання, коли вона не свербить, візуальне сканування приміщення або струшування шерсті, ніби вона мокра. Ці поведінки є недоречними або не відповідають контексту ситуації тварини. Це еквівалент для тварини-компаньйона того, як людина гризе нігті, коли нервує, або крутить волосся, або сміється в недоречній ситуації.

Ці ознаки дуже схожі, і багато з них справді збігаються з ознаками болю. Тому важливо розрізняти їх, оскільки не лише схеми лікування або терапії, розпочаті у

відповідь на ці поведінкові ознаки, відрізнятимуться, але вони також можуть впливати на довгострокові наслідки, такі як тривога та паніка (Seksel, 2007).

У котів виявлено два основні стилі реагування на стресор (Heath, 2008).

1. Активно реагуючі: типові поведінкові реакції в умовах обмеження включають:

- часто перебуває спереду вольєра;
- спирається на задні кінцівки, намагаючись вилізти;
- хапає лапами будь-кого, хто проходить повз вольєр;
- ходіння туди-сюди;
- вокалізація з метою привернення уваги;
- переслідування власника вдома;
- прояв агресивної поведінки;
- може бути деструктивною.

2. Пасивні реагувальники: типова поведінка в ситуації обмеження включає:

- пригнічення підтримувальної поведінки, як-от годування та грумінгу;
- нерухомість, часто зі спробами сховатися;
- відсутність вокалізації, хоча може шипіти або гарчати при наближенні;
- відсутність інтересу до навколишнього середовища.

Рис. 7. Пасивні реагенти відсторонюються та уникають соціальних взаємодій.

Рис. 8. Активні реагенти часто вокалізують і можуть намагатися лапою дістати перехожих.

Активним особинам може допомогти забезпечення додаткових джерел стимулювального збагачення (наприклад, іграшки, головоломки для годування). Пасивним особинам більше допоможе збагачення, яке дає їм відчуття більшої безпеки (наприклад, місця для схованок, полиці для лазіння).

У собак не існує подібних моделей того, як реагуватимуть окремі особини, тому за кожним собакою слід уважно спостерігати. Наприклад, деякі собаки можуть реагувати завмиранням або «вимкненням», що проявляється відсутністю

інтересу до навколишнього середовища, стоянням на місці та зниженням апетиту. Інші собаки можуть ставати агресивними або демонструвати метушливу поведінку, як-от струшування, ніби вони мокрі, чи чухання. Як базовий орієнтир важливо знати нормальну або типову поведінку кожного конкретного собаки, і власники можуть бути найкраще поінформовані, щоб повідомити ветеринарного лікаря про зміну звичайної поведінки собаки.

Щоб розуміти тварин та їхні емоції, необхідно вміти читати й розпізнавати їхню мову тіла. Система світлофора зазвичай використовується для оцінки мови тіла та для вирішення, чи продовжувати будь-яке обстеження собаки чи кота.

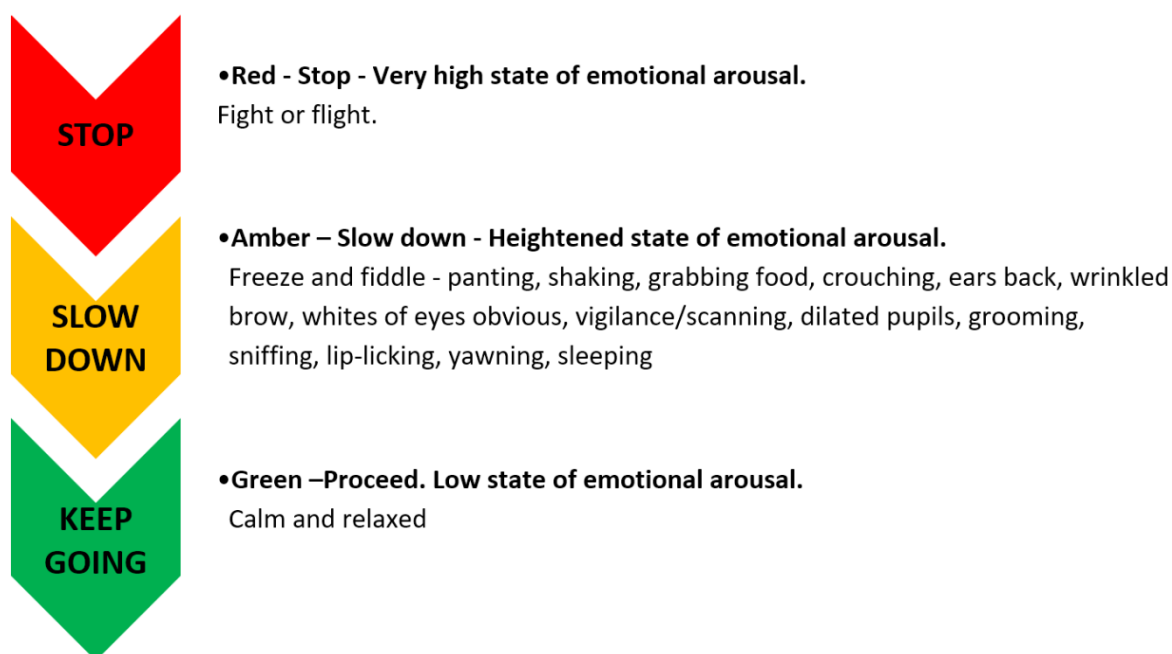

Рис. 9. Система світлофора для оцінки емоційного стану тварини

Під час оцінки добробуту окремих тварин завжди слід використовувати поєднання як фізіологічних, так і поведінкових показників. Американська асоціація лікарень для тварин (AAHA) розробила Настанови з управління поведінкою собак і котів як частину Набору інструментів з управління поведінкою, що є корисним клінічним ресурсом для ветеринарних лікарів (Hammerle et al., 2015).

Біль і поведінка

Визначення болю, яке використовує Міжнародна асоціація з вивчення болю (IASP), — це «неприємний сенсорний та емоційний досвід, пов'язаний з фактичним або потенційним пошкодженням тканин або описаний у термінах такого пошкодження» (Merskey and Bogduk, 1994; IASP, 2018). Біль є як психологічним, так і фізіологічним досвідом, і тому ця тема є одночасно складною та суперечливою.

Біль є надзвичайно аверзивним і чимось, чого тварина намагається уникати. Він може бути гострим, хронічним, локалізованим, генералізованим, фізичним, емоційним, адаптивним або маладаптивним і може виникати внаслідок пошкодження тканин

(ноцицептивний), запалення тканин (запальний) або пошкодження нервів (нейропатичний). Особа може відчувати кілька типів болю одночасно.

Поведінкові ознаки болю можуть бути явними або прихованими й варіювати залежно від виду, статі, віку та попереднього досвіду, а також від поточної ситуації, у якій перебуває тварина. Це додатково ускладнює тлумачення того, як біль впливає на тварин. За оцінками, від 17% до 41% населення промислово розвинутих країн страждає від гострого або хронічного болю (Blyth et al., 2001; Tsang et al., 2008). Невідомо, який відсоток одомашнених видів тварин страждає від болю. Один зі способів, у який біль зазвичай розпізнають у тварин, — це зміна їхньої поведінки. Насправді зміна поведінки часто є першою ознакою того, що тварина почувається погано.

Якщо використовувати поведінку як індикатор болю, слід усвідомлювати, що поведінкові реакції є складними. Поведінкова реакція включає не лише те, що робить тварина, але також коли, як, де і чому вона демонструє цю поведінку. Поведінку ніколи не слід розглядати ізольовано, а завжди в контексті, у якому вона виникає. Існують індивідуальні (а також видові) відмінності в тому, як тварини реагують на біль, і вони частково пов'язані з генетичною варіацією таких чинників, як кількість, розподіл і морфологія опіоїдних рецепторів (Janicki et al., 2016; Landau, 2006; Kim et al., 2006). У людей дослідження показали, що біологічна стать і гормональний статус можуть впливати як на реакції на біль, так і на знеболювальні втручання (Paller et al., 2009; Bartley and Fillingim, 2013). Також було показано, що біологічна стать впливає на інші види, крім людини, і вік також відіграє роль (ААНА, 2018). Самці та самки також відрізняються за реакцією на стрес, який може бути причиною як психологічного, так і фізичного болю (Kudielka and Kirschbaum, 2005). Існують також виражені видоспецифічні відмінності в поведінці та в тому, як вони реагують на біль і стрес (Paul-Murphy et al., 2004). Наприклад, міжвидові відмінності, такі як відмінності між хижими та жертвами, є різні, але внутрішньовидова варіація також велика (Paul-Murphy et al., 2004; Seksel, 2007).

Отже, попередній досвід болю чи стресу окремої тварини, а також її вид можуть пом'якшувати поведінкові реакції, що виявляються. Попередній вплив пошкоджувальних або стресових подразників і результат цього досвіду впливатимуть на поведінку, що демонструється (Seksel, 2007).

По-третє, безпосереднє та поточне середовище або ситуація тварини також впливатимуть на те, як може виявлятися поведінка. Наприклад, наявність або відсутність інших (конспецифіків, а також представників інших видів), знайоме чи незнайоме оточення, погода та нові подразники — усе це відіграє роль у визначенні не лише того, які поведінкові акти демонструються, а й тривалості та частоти цієї поведінки.

Розпізнавання болю у тварин

Те, як люди усвідомлюють реальність і ступінь сприйняття болю у тварин, (певною мірою) залежатиме від суспільства, у якому вони живуть, культури, у якій вони виховані, та поглядів їхньої спільноти. Крім того, у кожній із цих сфер на це сприйняття також впливатимуть знання людини про біль та її очікування.

Чи можемо ми оцінити рівень болю, спостерігаючи за поведінкою?

Будь-яка зміна в поведінці тварини може бути першою ознакою того, що тварина відчуває біль. Якою мірою це відображає справжній рівень болю, ще належить з'ясувати; однак це найкращий показник, який ми маємо для рутинного використання в клінічних умовах. Існують як валідовані, так і невалідовані методи, які можна використовувати для оцінки болю у котів і собак; наприклад, коротка композитна шкала болю Глазго (Glasgow composite short form pain scale) (Reid et al., 2007), Гельсінський індекс хронічного болю (HCPI) (Hielm-Björkman, Rita and Tulamo, 2009), багатовимірна композитна шкала болю UNESP-Botucatu (MCPS) (Brondani et al., 2013), Канадський короткий опитувальник болю (Canine Brief Pain Inventory, Canine BPI) (PennCHART, 2013) та шкала болю Колорадського університету (Colorado State Pain Scale) (Mich et al., 2010).

Висновок

«П'ять потреб тварин» — це проста, але комплексна система, яку можна використовувати під час оцінювання загального рівня добробуту тварини. Власник тварини є корисним джерелом інформації щодо будь-яких змін у поведінці, які можуть бути першою ознакою проблеми зі здоров'ям, що негативно впливає на добробут. Під час оцінювання кожної окремої тварини рекомендується використовувати поєднання фізіологічних і поведінкових показників добробуту тварин.

Чекліст

- ✓ Чи володієте ви актуальною інформацією про наукові досягнення у вимірюванні та моніторингу добробуту тварин?
- ✓ Чи навчені ваші співробітники спостерігати за добробутом тварин, які перебувають під їхнім доглядом, та керувати ним?
- ✓ Чи ведуться записи для моніторингу та управління добробутом тварин у ветеринарній клініці?
- ✓ Чи є заходи, які ви могли б запровадити, щоб покращити свою здатність вимірювати та відслідковувати добробут тварин?
- ✓ Чи звертаєтеся ви за порадою, формально чи неформально, до інших зовнішніх організацій щодо останніх розробок у сфері моніторингу та управління добробутом тварин?

Література

ААНА (2007). Настанови ААНА/AAFP щодо лікування болю в собак і котів / ААНА. [online] Доступно на: https://www.aaha.org/professional/resources/pain_management_2007.aspx [Дата звернення 26 черв.2018].

Закон про добробут тварин 2006 року. [онлайн] Доступно за посиланням: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/45/contents> [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Закон про здоров'я та добробут тварин (Шотландія) 2006 року. [онлайн] Доступно на: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2006/11/contents> [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Bartley, E. and Fillingim, R. (2013). Sex differences in pain: a brief review of clinical and experimental findings. BJA: British Journal of Anaesthesia. 111(1):52-58. <https://doi.org/10.1093/bja/aet127>

Belshaw, Z., Asher, L., Harvey, N. and Dean, R. (2015). Quality of life assessment in domestic dogs: An evidence-based rapid review. The Veterinary Journal, 206(2), pp.203-212.

Boissy, A., Terlouw, C. and Le Neindre, P. (1998). Presence of Cues from Stressed Conspecifics Increases Reactivity to Aversive Events in Cattle: Evidence for the Existence of Alarm Substances in Urine. *Physiology & Behavior*, 63(4), pp.489-495.

Blyth, F., March, L., Brnabic, A., Jorm, L., Williamson, M. and Cousins, M. (2001). Chronic pain in Australia: a prevalence study. *Pain*, 89(2), pp.127-134. Duncan, I. (1993). Welfare is to do with what animals feel. *Journal of agricultural and environmental ethics*. AGRIS, FAO

Hammerle, M., Horst, C., Levine, E., Overall, K., Radosta, L., Rafter-Ritchie, M. and Yin, S. (2015). 2015 AAHA Canine and Feline Behavior Management Guidelines. *Journal of the American Animal Hospital Association*, 51(4), pp.205-221.

Heath, S. (2008). 'Common Feline Behavioural Problems', in Chandler, E., Gaskell, R. and Gaskell, C (eds): *Feline Medicine and Therapeutics 3rd Ed.*, pp.51-69. John Wiley and Sons: Chichester. Hielm-Björkman, A., Rita, H. and Tulamo, R. (2009). Psychometric testing of the Helsinki chronic pain index by completion of a questionnaire in Finnish by owners of dogs with chronic signs of pain caused by osteoarthritis. *American Journal of Veterinary Research*, 70(6), pp.727-734.

International Association for the Study of Pain (2018). IASP Terminology - IASP. [online] IASP-pain.org. Доступно на: <https://www.iasp-pain.org/Education/Content.aspx?ItemNumber=1698> [Дата звернення: 8 черв. 2018]. Janicki, P., Schuler, G., Francis, D., Bohr, A., Gordin, V., Jarzembowski, T., Ruiz-Velasco, V. and Mets, B. (2006). A genetic association study of the functional A118G polymorphism of the human μ -opioid receptor gene in patients with acute and chronic pain. *Anesthesia & Analgesia*, 103(4), pp.1011-1017. Kudielka, B. and Kirschbaum, C. (2005). Sex differences in HPA axis responses to stress: a review *Biological Psychology* 69:113–132

Landau R., (2006) Один розмір не підходить для всіх: генетична варіабельність мю-опіоїдного рецептора та післяопераційне споживання морфіну. *Anesthesiology* 105(2):235–237.

Kim, H., Mittal, D., Iadarola, M. and Dionne, R. (2006). Genetic predictors for acute experimental cold and heat pain sensitivity in humans. *Journal of medical genetics*, 43(8), pp.e40-e40. Massar, S., Mol, N., Kenemans, J., and Baas, J. (2011). Attentional bias in high-and low-anxious individuals: evidence for threat-induced effects on engagement and disengagement. *Cognition & emotion*, 25(5), 805-817.

Mellor, D. (2017). Operational Details of the Five Domains Model and Its Key Applications to the Assessment and Management of Animal Welfare. *Animals*, 7(12), p.60.

Merskey, H. and Bogduk, N. (1994). Classification of chronic pain: Descriptions of Chronic Pain Syndromes and Definitions of Pain Terms. Seattle: International Association for the Study of Pain Press, p. 210.

Міч, П., Геллієр, П., Коган, Л. і Шенфельд-Тачер, Р. (2010). Вплив пілотної навчальної програми на знання, ставлення та навички оцінювання болю у студентів ветеринарної медицини. *Journal of Veterinary Medical Education*, 37(4), с. 358-368.

Moberg, G. (2000). Біологічна реакція на стрес: значення для добробуту тварин. Біологія стресу у тварин: основні принципи та значення для добробуту тварин. CABI, с. 1-21

Paller, C., Campbell, C., Edwards, R. and Dobs, A. (2009). Sex-Based Differences in Pain Perception and Treatment. *Pain Medicine*, 10(2), pp.289-299.

Paul-Murphy, J., Ludders, J., Robertson, S., Gaynor, J., Hellyer, P. and Wong, P. (2004). The need for a cross-species approach to the study of pain in animals. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 224(5), pp.692-697.

PDSA (2018). 5 потреб добробуту вашого улюбленця. [online] PDSA.org.uk. Доступно на: <https://www.pdsa.org.uk/taking-care-of-your-pet/looking-after-your-pet/all-pets/5-welfare-needs> [Дата звернення: 8 черв. 2018].

PennCHART (2013). Canine Brief Pain Inventory (Canine BPI). [ebook] Філадельфія: University of Pennsylvania. Доступно на: <http://www.vet.upenn.edu/research/clinical-trials/vcic/pennchart/cbpi-tool> [Дата звернення: 11 черв. 2018].

PennCHART (2016). The Canine Symptom Assessment Scale. [ebook] Філадельфія: University of Pennsylvania. Доступно на: <http://www.vet.upenn.edu/research/clinical-trials/vcic/pennchart> [Дата звернення: 10 лип. 2018]. Reid J., Nolan A., Hughes J., Lascelles D., Pawson P. and Scott E. (2007). Development of the short- form Glasgow Composite Measure Pain Scale (CMPS-SF) and derivation of an analgesic intervention score. *Animal Welfare* 2007, 16(S): 97-104.

Seksel, K. (2007). Як біль впливає на тварин. In: *Proceedings of the Australian Animal Welfare Strategy Science Summit on Pain and Pain Management*. Melbourne, Australia.

Spitznagel, M., Jacobson, D., Cox, M. and Carlson, M. (2018). Predicting caregiver burden in general veterinary clients: Contribution of companion animal clinical signs and problem behaviors. *The Veterinary Journal*, 236, pp.23-30.

Tsang, A., Von Korff, M., Lee, S., Alonso, J., Karam, E., Angermeyer, M., Borges, G., Bromet, E., de Girolamo, G., de Graaf, R., Gureje, O., Lepine, J., Haro, J., Levinson, D., Oakley Browne, M., Posada-Tynes, V. (2014). Фізіологічні ефекти страху. [online] dvm360.com. Доступно за адресою: <http://veterinarymedicine.dvm360.com/physiologic-effects-fear> [Дата звернення 11 Jul. 2018]. Villa, J., Seedat, S. and Watanabe, M. (2008). Common chronic pain conditions in developed and developing countries: gender and age differences and comorbidity with depression-anxiety disorders. *The Journal of Pain*, 9(10): 883-891.

WSAVA (2018). Global Nutrition Guidelines: Resources and Statements. [online] Доступно на: <http://www.wsava.org/Guidelines/Global-Nutrition-Guidelines> [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Розділ 3: Потреби добробуту, пов'язані з ветеринарним візитом

Загальні положення

Ветеринарні методи, можливості та інфраструктура значно відрізняються в різних країнах світу. Варіації та відмінності можуть виникати через доступність ресурсів, освітній рівень, культуру, соціально-економічні реалії, потреби громади та/або суспільні очікування. Однак, незважаючи на різні ветеринарні умови та різну ветеринарну практику, потреби тварин у добробуті залишаються незмінними.

Ветеринарні лікарі несуть етичну відповідальність за використання своєї підготовки та здібностей задля користі своїх пацієнтів-тварин, інших тварин і суспільства, а також за постійне вдосконалення та розвиток наявних навичок і компетенцій. Ці обов'язки та зобов'язання часто закріплені в різних ветеринарних деклараціях, таких як глобальна присяга WSAVA (WSAVA, 2014b).

Одним із головних принципів медичної та ветеринарної етики є «не завдай шкоди». Цей принцип необхідно враховувати перш ніж розпочинати будь-яке ветеринарне втручання, зокрема хірургічне, фізичне чи фармацевтичне лікування або іншу процедуру. У деяких випадках бездіяльність може бути корисною та найкраще відповідати інтересам тварини; за інших обставин сама відсутність втручання може бути шкідливою.

Ветеринарні лікарі та команда ветеринарної охорони здоров'я повинні досягати й підтримувати високий рівень компетентності, щоб бути здатними розпізнавати, запобігати, діагностувати та належним чином лікувати й вирішувати стани, які можуть негативно впливати на здоров'я та потреби добробуту їхніх пацієнтів-тварин, а отже, і на благополуччя тварин.

Чому добробут тварин важливий під час візиту до ветеринара?

Забезпечення максимального добробуту наших ветеринарних пацієнтів дозволяє покращити клінічні та хірургічні результати, а також стосунки між ветеринаром, пацієнтом і власником. І навпаки, стрес, страх, тривога та/або біль у наших тварин-пацієнтів можуть мати глибокі клінічні наслідки як фізично, так і психологічно.

Наприклад:

- страх, біль і дискомфорт можуть призводити до агресивної поведінки у собак і котів, що робить їх важкими для обробки, більш схильними до труднощів у лікуванні в клініці або до покидання їх власниками.
- страх, біль або дискомфорт спричиняють підвищення рівня циркулюючого гормону стресу — кортизолу. Кортизол чинить навантаження на імунну систему та пригнічує одужання після хвороби чи хірургічного втручання.
- у тварин у стані стресу з підвищеними рівнями циркулюючого кортизолу та норадреналіну результати біохімічного аналізу крові можуть бути оманливими, а ризик помилкового діагностування таких захворювань, як діабет, зростає.

- тваринам у стані стресу порівняно з тваринами без стресу часто потрібні вищі дози анестезії та анальгезії, що може підвищити ризик несприятливих наслідків.
- біль або дискомфорт можуть сенсibiliзувати центральну нервову систему та призводити до тяжчих больових реакцій у тварини під час клінічних процедур («віндап»)[†].
- віндап є поширеною причиною посиленого або тривалого післяопераційного болю, але його можна уникнути за допомогою превентивної анальгезії та належного післяопераційного знеболювання.

Оцінювання добробуту тварин за допомогою п'яти потреб добробуту тварин

1. Потреба в захисті від болю, страждань, травм і хвороб

Коти та собаки є розумними істотами, які мають «здатність відчувати, сприймати або переживати суб'єктивно» і не лише здатні відчувати біль і страждання, але й можуть переживати позитивні емоційні стани, такі як задоволення чи комфорт, і, навпаки, негативні емоції, такі як тривога та страх (NZVA, 2018).

Обов'язок ветеринарного лікаря полягає не лише в лікуванні травм, захворювань і фізичного болю, а й у полегшенні болю та страждань, спричинених будь-якими негативними емоційними станами. Потенційних причин негативних емоційних станів у клініці слід уникати або мінімізувати їх.

Рекомендації WSAVA:

- Під час будь-якого ветеринарного втручання слід враховувати потенціал створення неприємного досвіду — і відповідно вживати превентивних заходів для його пом'якшення. Тварин потрібно регулярно обстежувати на предмет фізичних або поведінкових ознак стресу, фрустрації, страху, болю чи поганого самопочуття. Необхідно вживати превентивних заходів, щоб уникати тригерів, які викликають ознаки негативних емоційних і фізичних станів.
- Ветеринарні процедури не слід виконувати в межах видимості чи чутності інших тварин, оскільки це може призвести до непотрібного стресу. Так само слід уникати нюхових стресорів (Lloyd, 2017).
- Медичні та хірургічні втручання й практики догляду необхідно оцінювати щодо потенціалу спричинення травми чи шкоди. Потрібно вживати превентивних заходів для зменшення ризику травми, де це можливо, наприклад, під час поводження, транспортування. Приміщення для госпіталізації мають бути спроєктовані так, щоб мінімізувати ризик травми як через взаємодію з матеріалами огорожі, так і через вплив цих матеріалів.
- Програму лікувальної та профілактичної ветеринарної медицини має забезпечувати належно кваліфікований і досвідчений ветеринарний персонал у відповідні строки та з відповідними інтервалами. Слід передбачити засоби для поводження з тваринами, їх фіксації, огляду, лікування та ізоляції. Усі засоби повинні легко митися та дезінфікуватися. Поведінкове та психологічне здоров'я необхідно розглядати поряд із фізичним здоров'ям, щоб забезпечити всі аспекти належного добробуту тварин. Потрібно вести вичерпну ветеринарну документацію, яка має містити повні та актуальні записи щодо всіх аспектів здоров'я та добробуту кожної окремої тварини (а за потреби — групи тварин).

[†] Вінд-ап = повторна або високоінтенсивна стимуляція С-волоконних ноцицепторів, що призводить до центральної сенситизації спінальних нейронів із подальшим підвищенням сприйманої інтенсивності болю.

- Стан, здоров'я та поведінку всіх ветеринарних пацієнтів (стаціонарних і амбулаторних) слід перевіряти через належні проміжки часу особою (особами), безпосередньо відповідальною за догляд за ними, з урахуванням необхідності уникати зайвого стресу чи турбування. Під час оцінювання болю та добробуту кожної тварини, яку приймає клініка, необхідно використовувати об'єктивні показники.
- Увесь персонал повинен пройти навчання з безпечного та гуманного поводження й фіксації котів і собак. Лагідне та обережне поводження дозволить уникнути непотрібного дискомфорту, травмування чи стресу. Застосування покарання необхідно уникати. Якщо тварина зазнає сильного стресу під час поводження, а процедура не є критичною, тварину слід залишити наодинці, щоб вона відновилася, перш ніж спробувати знову. Якщо процедуру необхідно виконати, тоді слід застосувати відповідну седацію та/або анестезію.
- Політика евтаназії в кожній клініці корисна для ухвалення рішень (наприклад, Oregon State University Euthanasia Protocol, 2011; DVM360, 2007). У разі потреби евтаназії необхідно використовувати лише гуманні методи. Методи залежатимуть від доступності засобів фіксації та препаратів у кожній країні; щодо рекомендацій звертайтеся до Humane Euthanasia Overview у WSAVA Pain Guidelines (WSAVA, 2014a).
- Необхідно впроваджувати належну гігієну та біобезпеку для запобігання поширенню заразних хвороб.
- Наскільки можливо, болісних втручань слід уникати, а якщо вони необхідні, їх потрібно виконувати із застосуванням відповідних аналгетичних протоколів (розпізнавання ознак болю або оцінювання болю, запобігання болю та його полегшення). Звертайтеся до WSAVA Pain Guidelines (WSAVA, 2014a).
- Не залишайте тварину без нагляду в будь-якій ситуації чи протягом будь-якого проміжку часу, що може спричинити їй стрес або потенційну травму.

Як впровадити у вашій клініці: (що робити і чого не робити)

- Ветеринарний персонал має переглянути визначення болю та страждання (див. глосарій), а також стратегії діагностики та профілактики.
- Розробіть (бажано письмові) протоколи щодо мінімізації болю та страждання у пацієнтів. Див. Настанови WSAVA щодо болю (WSAVA, 2014a) та протоколи WSAVA з управління болем (WSAVA, 2018).
- Запровадьте рутинне використання шкал болю
 - Приклади валідованих шкал болю:
 - ➔ У собак — коротка форма шкали болю Glasgow Composite Measure Pain Scale (CMPS-SF) (Reid et al., 2007), Helsinki Chronic Pain Index (HCPI) (Hielm-Björkman, Rita and Tulamo, 2009) та Canine Brief Pain Inventory (Canine BPI) (PennCHART, 2013).
 - ➔ У котів — Glasgow Composite Measure Pain Scale–feline (CMPS-Feline) (Calvo et al., 2014 and WSAVA, 2015) та UNESP-Botucatu multidimensional composite pain scale (MCPS) (Brondani et al., 2013).
 - Приклади невалідованих шкал болю:
 - ➔ У собак — Colorado State University Canine Acute Pain Scale (Mich et al., 2010)➔
 - У котів — Colorado State University Feline Acute Pain Scale (VASG, 2006).
- Слід розробити методики безпечного поводження, навчальні програми та письмові протоколи. Варіанти навчання включають методики поводження з низьким рівнем стресу та онлайн-програми, наприклад Low Stress Handling® (2018), Fear Free Pets (2018)

- Розробіть (письмові) протоколи профілактики захворювань: особиста гігієна, санітарія приміщень та фомітів, процедури ізоляції для відповідних захворювань.
- Навчання із загальної поведінки собак і котів та розпізнавання мови тіла. Див. програмне забезпечення для мобільних пристроїв «Стратегія запобігання укусам собак» (Rivard, 2014).

2. Потреба у відповідному середовищі

Пацієнтам слід забезпечити середовище, яке відповідає їхнім видоспецифічним фізичним і поведінковим потребам. Це має включати відповідний простір для окремої тварини та адекватні ресурси для запобігання стресу. Середовище повинно забезпечувати захист від несприятливих впливів довкілля, наприклад негоди, вологості, шуму, спеки та холоду, залежно від обставин. Усім пацієнтам слід забезпечити належний доступ до їжі, води, підстилки та умов для відправлення природних потреб.

Рекомендації WSAVA:

- Температура, вентиляція, освітлення (як рівні, так і спектральний розподіл), вологість і рівні шуму в приміщеннях для утримання повинні постійно відповідати потребам комфорту та благополуччя конкретного виду тварини. Будь-яке житло має захищати від екстремальних впливів сонячного світла, спеки, протягів і холоду та забезпечувати відповідну вологість.
- Розміри боксів, кліток і стаціонарних приміщень мають бути відповідними для кожної тварини. Тварини повинні мати змогу природно стояти й повертатися, а також потягуватися. Відповідних собак потрібно виводити на повідку, якщо їх утримують у боксах або клітках протягом тривалого часу, щоб дати їм змогу спорожнитися (і запобігти сечовипусканню та дефекації у замкненому просторі), для фізичного навантаження або якщо вони виявляють ознаки стресу чи дистресу.
- Ветеринарний заклад, приміщення, бокси, клітки, палати та стаціонари не повинні становити небезпеку для тварин-пацієнтів (або людей) і потребують належного утримання. Місця утримання тварин мають бути захищеними, виключати можливість втечі, перебувати в доброму стані та бути чистими.
- Стан кожної тварини, яка перебуває під ветеринарним наглядом, оцінюють щонайменше двічі на добу.
- Чистота ветеринарного середовища має першочергове значення. Однак рутинні процедури прибирання та догляду не повинні бути нав'язливими, не спричиняти надмірного стресу та давати змогу тваринам відпочивати неспокійно.
- Необхідно враховувати особливі потреби вагітних тварин і новонароджених, а також інші стани, як-от проблеми з рухливістю, інфекційні захворювання та психічні розлади, наприклад тривога розлуки.
- Специфічні потреби котів і собак – приклади: види (та окремі особини) потребують розділення (якщо вони не перебувають із знайомим і бажаним компаньйоном), візуальних бар'єрів, окремих місць для сну, їжі та туалету з відповідним лотком і наповнювачем для котів. Коти виграють від місць для сидіння на висоті та схованок (див. Рис. 10).
- Придатні переноски та спосіб транспортування для собак і котів – з точки зору безпеки, комфорту, найменшого стресу.
- Враховуйте тип підлогового покриття, колір фарби для стін, запахи та шум у всіх зонах клініки. Підлогове покриття має бути неслизьким, але легко піддаватися дезінфекції.

Рис. 10. Коти отримують користь від місць для сидіння на висоті та схованок.

Як упровадити це у вашій клініці: (що робити і чого не робити)

- Котів слід якомога більше тримати окремо від собак та інших тварин від початку до кінця візиту до ветеринарної клініки – в ідеалі коти повинні мати окремі зали очікування та кабінети для консультацій, палати й лікарняні зони, відокремлені від собак та інших тварин. При організації розділення слід враховувати візуальні, слухові, нюхові та тактильні чинники. У залі очікування може бути корисним розміщення переносок для котів на підвищених полицях або стільцях. Див. AAFP and ISFM Environmental Needs Guidelines (Ellis et al., 2013)
- Місця для їжі та пиття мають бути в окремому місці від зон сну та туалету для всіх госпіталізованих тварин. Тварини, які мають проблеми з рухливістю, можуть мати миски для їжі та води поблизу місць відпочинку.
- Заохочуйте звикання до переносок і повідців. Власникам слід рекомендувати, як привчити свого собаку чи kota до переноски або автомобіля за допомогою тренування з позитивним підкріпленням, щоб у домашньої тварини не виникало негативних асоціацій із підготовкою до транспортування та самим транспортуванням.
- Використання відповідних анксиолітичних препаратів за потреби. Оцініть, чи необхідне транспортування (або приведіть ветеринара до тварини).
- Мінімізуйте шум, запахи та кольори, що спричиняють стрес. Розгляньте використання синтетичних аналогів феромонів та інших заспокійливих засобів, як-от музика й натуральні засоби (наприклад, лаванда), які також можуть допомогти заспокоїти персонал/людей. Уникайте використання аверзивних агентів або речовин.
- Використання приглушеного освітлення (регулятори яскравості) в усіх зонах лікарні для мінімізації стресу, пов'язаного з «яскравим світлом» (Pasternak and Merigan, 1980).
- Розгляньте пандуси замість сходів, щоб полегшити доступ як для пацієнтів, так і для клієнтів.
- Мінімізуйте час перебування тварин у стресовій зоні. Якнайшвидше перемістіть тварин у менш стресове середовище (наприклад, тиха кімната для котів). Оцініть, чи присутність власників підвищує або знижує рівень стресу для окремих тварин.

3. Потреба в належному раціоні

Належний раціон включає не лише харчування, достатнє для підтримки фізичного здоров'я тварини, але й врахування способу подачі їжі, що відповідає видовим поведінковим потребам і психологічному здоров'ю. Крім того, акт годування рідко буває лише для підтримки життєдіяльності, оскільки годування зближує людину та пацієнта і посилює відчуття турботи та ефект прив'язаності для обох (Shearer, 2010). Необхідно враховувати шлях нутритивної підтримки (ентеральний проти парентерального), метод подачі їжі, частоту та терміни виконання годування, а також видові харчові потреби та поведінку пацієнта. Наприклад, пацієнти-коти є гіперм'ясоїдними та облігатними м'ясоїдними. Особливу увагу слід приділяти неонатальним, молодим, ювенільним та геріатричним пацієнтам. Питна вода має бути чистою, свіжою та постійно доступною для всіх пацієнтів у ветеринарній клініці. У деяких випадках (наприклад, перед операцією) або за певних медичних станів може знадобитися специфічне обмеження їжі та/або води.

Рекомендації WSAVA:

- Корм необхідно надавати у належний спосіб та з належною частотою, враховуючи поведінку й екологію виду. Важливо ставити власнику запитання щодо раціону: домашні тварини можуть бути звичними до особливої рецептури (сухий vs. консервованій vs. напіввологий).
- Корм має бути належної поживної цінності, кількості, якості та різноманітності відповідно до виду, а також до стану, віку та фізіологічного, репродуктивного й здоров'я-статусу окремої тварини.
- Достатня кількість свіжої, чистої питної води має бути доступною постійно для всіх тварин, які її потребують.
- Можуть бути потрібні обмеження в годівлі; наприклад, перед хірургічним втручанням або іншими процедурами. Однак після будь-якого голодування, ветеринарних процедур або одужання від хвороби слід якомога швидше відновити годування per os. У молодих пацієнтів годівлю не слід обмежувати більш ніж на 3 години.
- За деяких захворювань можуть бути потрібні спеціалізовані дієти; наприклад, при шлунково-кишкових захворюваннях, панкреатиті, нирковій хворобі та інших. Також потрібно забезпечити спеціалізовані або індивідуалізовані дієти відповідно до етапу життя (наприклад, після відлучення, дорослі, геріатричні), репродуктивного статусу (вагітність, лактація) та способу життя (малорухливий, робочий тощо).
- Запаси корму та води/рідини необхідно зберігати й готувати в гігієнічних умовах, зокрема:
 - о корм і воду/рідини необхідно захищати від вологи, псування, плісняви або забруднення комахами, птахами, гризунами чи іншими шкідниками; о запаси швидкопсувного корму та води/рідин, крім тих, що щодня завозяться на об'єкт свіжими, слід за потреби зберігати в умовах охолодження; о приготування корму слід проводити в окремій зоні; о персонал має бути навчений і проінструктований дотримуватися суворих гігієнічних практик під час приготування корму, з належним урахуванням ризику перехресного забруднення між обладнанням, посудом і поверхнями;
- ємності для корму та води/рідин для тварин не повинні використовуватися для будь-яких інших цілей; годівниці, напувалки та інші ємності для пиття, де вони використовуються, повинні регулярно чиститися.

- Під час пропонування корму та води/рідин слід враховувати природну поведінку тварин, зокрема соціальні аспекти, фізіологію та екологію. Наприклад – собак слід годувати окремо, щоб уникнути бійок; годівниці та ємності для рідин повинні бути сконструйовані так, щоб забезпечувати безпечний, безперешкодний доступ для різних фенотипів (наприклад, брахіцефальних собак і котів). Полохливі домашні тварини, особливо, але не виключно коти, можуть не їсти, якщо не мають можливості сховатися або відчувати себе схованими під час їжі.
- Зони для їжі та води/рідин мають бути відокремлені від зон для сну та справляння потреб.
- Ненутритивне годування – використання ласощів (наприклад, під час огляду): враховуйте потреби клієнта та тварини, обставини годування. Враховуйте калорійність, коли надаєте рекомендації щодо дієтичних потреб/калорійного споживання під час давання ласощів у клініці.
- Харчування госпіталізованого пацієнта потрібно підбирати індивідуально з урахуванням виду, породи, стану захворювання та здатності їсти.

Як впровадити у вашій клініці: (що робити і чого не робити)

- Забезпечте доступ до чистої питної води в усіх зонах, включно з кімнатою очікування. Використання диспенсера або окремих пляшок для води/рідин та індивідуальних мисок для пиття допомагає запобігти передачі захворювань.
- Ласощі зазвичай використовують у кабінетах для консультацій та інших відповідних зонах, щоб сприяти позитивному досвіду тварин і зменшити стрес. Використання ласощів слід здійснювати з дозволу власників (наприклад, щоб отримати інформацію про дієтичні проблеми чи алергії, культурні вимоги) і воно має бути відповідним для виду/конкретної тварини. Враховуйте калорійність, якщо тварина перебуває на дієті. Власники домашніх тварин можуть надати інформацію щодо улюблених ласощів, і їх слід заохочувати приносити власні ласощі до ветеринарної клініки.
- Будьте готові обговорити харчування, якщо тварину привезли з неналежною кондицією тіла/м'язів (надмірна/недостатня вага), навіть якщо власник не порушував цього питання. Ожиріння є не лише проблемою здоров'я та благополуччя, а й потенційною етичною проблемою, і буде розглянуто в розділі 4.
- Зони для їжі та пиття, якщо можливо, мають бути в окремому місці від зон сну та справляння потреб для всіх госпіталізованих тварин. Тварини, які мають проблеми з рухливістю, можуть мати миски з їжею та водою/рідиною поблизу місць відпочинку (Рис. 11).
- Госпіталізованих тварин слід годувати раціонами, що задовольняють їхні потреби в поживних речовинах. Якщо це медично доцільно і раціон підходить, власники можуть надати звичний корм тварини, щоб уникнути різкої зміни раціону.
- Період переднаркозного голодування може бути показаний тваринам перед процедурою. Хоча їжу можна утримувати до 12 годин, дозволення половини звичайної порції їжі за 3 години до анестезії значно знижує частоту гастроезофагеального рефлюксу інтраопераційно (Savvas, Raptopoulos and Rallis, 2016). Будь-який протокол голодування може бути змінений на розсуд ветеринарного лікаря (наприклад, якщо потрібні ліки або інсулін).

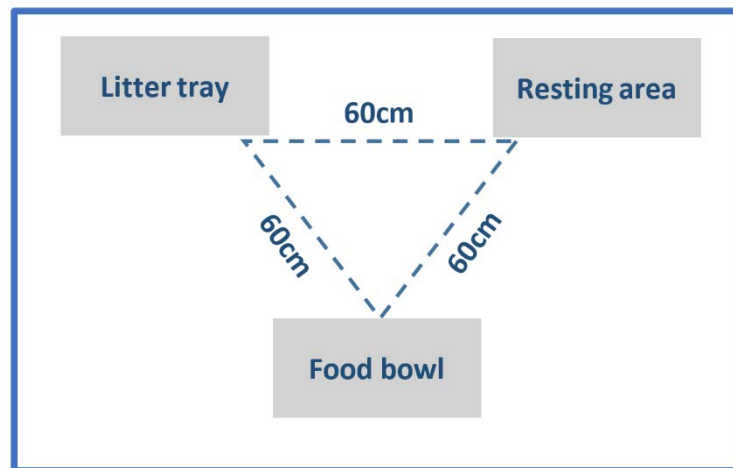

Рис. 11. Для котів у відділеннях/стаціонарних клітках — мінімально рекомендовані відстані між лотком, місцем відпочинку та контейнером для їжі. Адаптовано з *Guidelines for Standards of Care in Animal Shelters*. (Attard et al., 2013).

- Не використовуйте прострочену, зіпсовану або забруднену їжу/воду. Негайно утилізуйте прострочену, зіпсовану та забруднену їжу, щоб запобігти випадковому використанню. Їжу не слід залишати в мисках, і її потрібно регулярно/належним чином змінювати, щоб запобігти псуванню.
- Враховуйте культурні особливості. Певні продукти та/або способи приготування їжі можуть бути неприйнятними для власників щодо годування своїх тварин з культурних, релігійних або особистих причин.
- Глобальний комітет WSAVA з питань харчування має орієнтовані на клініку набори інструментів і різноманітні ресурси, які надають покрокову інформацію щодо поширених потреб у харчуванні собак і котів для практикуючих лікарів (WSAVA, 2011).

4. Потреба утримуватися разом з іншими тваринами або окремо від них

З погляду ветеринарної клініки слід враховувати такі питання, як видоспецифічна екологія, розділення видів-хижаків і видів-жертв як для стаціонарних, так і для амбулаторних пацієнтів, а також для пацієнтів, які перебувають на тривалому стаціонарному лікуванні. Стаціонарні пацієнти часто перебувають в обмеженому просторі протягом тривалих періодів, і потрібно створити належні умови середовища, щоб забезпечити їхній добробут. Також слід контролювати взаємодію між людиною та твариною, щоб мінімізувати будь-які негативні взаємодії та сприяти позитивним стосункам між персоналом і пацієнтами.

Рекомендації WSAVA:

- Котів слід якомога більше тримати окремо від собак та інших тварин від початку до кінця ветеринарного візиту. В ідеалі коти повинні мати окремі від собак та інших тварин зали очікування, кабінети для консультацій, палати та лікарняні приміщення. Засоби розділення повинні враховувати візуальні, слухові, нюхові та тактильні чинники.
- Розгляньте можливість застосування синтетичних аналогів феромонів та інших заспокійливих засобів.
- Оцініть ступінь контакту ветеринарного персоналу з тваринами понад мінімум, необхідний для проведення процедур/прибирання/годування тощо; з'ясуйте, чи отримує конкретна тварина задоволення від контакту з (незнайомими) людьми.

- Уникайте міжвидової та внутрішньовидової агресії. Проводьте навчання персоналу, клієнтів, дітей тощо щодо запобігання укусам собак і укусам/подряпинам котів. Персонал має бути навчений розпізнавати та розуміти попереджувальну поведінку, щоб запобігти ескалації агресії. Використовуйте інформаційні/попереджувальні пости для клієнтів. Уникайте потенційних конфліктів (наприклад, у зонах очікування), розділяючи тварин, які перебувають у стресі та відчувають страх.
- Усвідомлюйте, що тварини пов'язують аверзивні/підкріплювальні події з конкретними людьми. Формуйте позитивне й уникайте негативного сприйняття членів персоналу, які безпосередньо працюють із госпіталізованим улюбленцем.
- Присутність власника тварини під час процедур (зокрема евтаназії) – оцініть, чи це прийнятно для тварини та власника.
 - Відомо, що деякі улюбленці заспокоюються, коли їх фіксують або коли поруч присутні їхні власники; отже, якщо ризики прийнятні для всіх сторін, це може бути найменш стресовим способом виконання деяких процедур, як-от взяття крові та фізикальне обстеження.
 - Інші улюбленці стають більш агресивними чи захисними за присутності власників, або власники не здатні належно й безпечно їх фіксувати, і в такому разі для пацієнта безпечніше й гуманніше провести обстеження/лікування без присутності власника – це часто стає моментом перемовин і навчання.
 - Процедури евтаназії із залученням власника та решти родини вимагають попереднього обговорення того, чого очікувати і що найкраще відповідає інтересам пацієнта, власника, родини та персоналу.
 - Складні медичні, хірургічні та стоматологічні процедури зазвичай потребують анестезії, і, як правило, немає жодних причин із погляду добробуту для присутності власника. Крім того, присутність власника може впливати на ефективність і зосередженість персоналу та лікаря, що важливо для успішного результату (і, зрештою, добробуту) тварини.

Як упровадити у вашій клініці: (що робити і чого не робити)

- Деякі тварини-співмешканці можуть надавати одна одній соціальну/емоційну підтримку під час перебування в стаціонарі/на перетримці, якщо їх розмістити разом.
- Деякі пацієнти можуть бути звичними до значного людського маніпулювання/утримувannya і можуть отримувати користь від ширшої взаємодії з персоналом.
- Госпіталізовані тварини отримують користь від регулярних відвідувань власника/опікуна. Знайомий людський контакт може зменшити відчуття ізоляції, заохотити до взаємодії з навколишнім середовищем і покращити загальну поведінку. Тварини можуть бути більш схильними до маніпуляцій, а тварин із відсутністю апетиту можна заохотити до приймання їжі. Користь від відвідування слід оцінювати та переоцінювати в кожному конкретному випадку. Хоча присутність власників може спричиняти позитивні зміни в добробуті, у деяких тварин це також може посилювати дистрес і тривогу, пов'язані з розлукою після відвідування.
- З іншого боку, деяким окремим пацієнтам може бути корисним більш ізольоване середовище та зведення до мінімуму зорових і слухових подразників.
- Усі тварини отримують користь від якісного сестринського догляду; однак надмірний або непотрібний контакт із полохливими, дуже боязкими тваринами або тими, які не звикли до контакту з людьми, може спричиняти стрес і, наскільки це можливо, його слід уникати.
- Враховуйте перспективу тварин у всіх сферах ветеринарної клініки (JMICAWE, 2015).

5. Потреба у можливості виявляти нормальні поведінкові моделі

Тваринам необхідно надавати можливість виявляти нормальну або видоспецифічну поведінку, яка не є несумісною з ветеринарним візитом. Рутинні процедури догляду та умови утримання слід планувати з урахуванням природних і поведінкових потреб тварин, а практики збагачення середовища та догляду повинні застосовуватися для заохочення видоспецифічної поведінки з метою запобігання поведінковій фрустрації.

Може бути неминучим, що тварина-пацієнт, яка потрапляє до ветеринарної клініки, проходить обстеження або лікування, демонструє різною мірою нетипову поведінку. Візит до ветеринара часто є стресовим, а заклад зазвичай дуже віддалений від домашнього середовища тварини. Щоб допомогти зменшити стрес під час візиту та потенційну негативну поведінку, необхідно розглянути заходи для мінімізації такої поведінки, на яку можуть впливати запахи, звуки/шум, освітлення, планування закладу/скупченість і протоколи лікування, включаючи фіксацію та хірургічні процедури

Рекомендації WSAVA:

- Коти почуваються безпечніше на підвищеній поверхні та цінують можливість сховатися (див. Рис. 10). Коти також мають потребу дряпати. Клітки повинні забезпечувати можливість для цих нормальних і видоспецифічних форм поведінки.
- Збагачення середовища для собак і котів слід розглядати, якщо вони, ймовірно, перебуватимуть у клініці протягом тривалого періоду.
- Фізичні навантаження важливі для всіх тварин, якщо їхній медичний стан це дозволяє. Забезпечте їм фізичні навантаження в безпечному та захищеному місці.
- Тварини спілкуються за допомогою запахів і можуть залишати мітки/запахи, як-от феромони стресу, які можуть занепокоїти інших тварин. Ділянки слід прибирати швидко та ретельно, а також розглянути використання синтетичних аналогів феромонів.
- Намагайтеся забезпечити середовище, у якому тварина може відпочивати не турбуючись, коли захоче. Дуже молоді, старші та хворі тварини можуть потребувати більше відпочинку.

Як впровадити у вашій клініці: (що робити і чого не робити)

- Забезпечення простої коробки для котів може дати їм можливість сидіти на підвищенні (піднесені ділянки) та ховатися, якщо вони цього захочуть. Картонні стовпчики для дряпання можна зробити вдома, тому вони недорогі та легко забезпечуються в клітках для котів.
- Собакам можна забезпечити килимки та іграшки.
- Прибирання та годування слід виконувати за розпорядком, передбачуваним для тварини. За можливості той самий персонал має щодня взаємодіяти з твариною та годувати її, щоб сприяти асоціації винагороджувальних подій із конкретними особами. Відповідно до цього, співробітники, яким необхідно надавати ветеринарну допомогу або виконувати процедури, які можуть бути неприємними/аверзивними з погляду тварини, не повинні бути основним джерелом комфорту/їжі тощо.
- Розгляньте можливість забезпечення збагачення середовища та заохочення ігрової поведінки. Тваринам можна давати ковдри та іграшки, забезпечувати контрольований час для гри й використання харчових головоломок (Lloyd, 2017).

- Дешеві харчові іграшки для збагачення середовища для котів і дрібних собак можна виготовити з картонних рулонів від туалетного паперу, поклавши всередину сухий корм і підігнувши кінці. У собак використовуйте харчове збагачення (наприклад, KONGTM, наповнений кормом, нюхальний килимок), щоб дозволити природну поведінку.
- Дайте тваринам час, щоб адаптуватися та дослідити оточення.

Потреби добробуту на етапах ветеринарного візиту

- До прибуття:
 - Стандартний протокол ветеринарної клініки з рекомендаціями щодо найкращої підготовки домашніх тварин відповідно до рівня індивідуального стресу:
 - Тренування витримки та звикання до кліток, переносок і способів транспортування.
 - Транспортування та транспортні клітки – використання відповідних кліток або переносок, уникання стресу/дистресу під час транспортування (екстремальні температури, шум тощо). Використовуйте знайомі іграшки та ласощі, щоб зменшити стрес і тривогу.
 - Заздалегідь узгоджене застосування анксиолітиків або рослинних заспокійливих засобів для тривожних або агресивних тварин.
 - Седация перед візитом не рекомендована.
 - Сорткування проблем поведінки тварин адміністраторами під час телефонного або цифрового запису на прийом (і повторно при прибутті).
 - Інформація та поради перед візитом і перед оглядом для власників, доступні онлайн або у вигляді друкованих пам'яток.
- Зона прийому/Зал очікування:
 - В ідеалі — відокремлення собак від котів та інших видів.▪ Забезпечте заспокійливе середовище: місця для сидіння, заспокійлива музика, звукоізоляція від шумів з інших частин клініки, контроль запахів і гігієни, обстановка, наближена до домашньої, регульоване освітлення, добра вентиляція, підлога, що миється, але з текстурою.▪ Навчений персонал для сортування рівнів стресу/дистресу при прибутті. Раннє розпізнавання стресу/дистресу дозволяє своєчасно втрутитися.▪ Тварини з інфекційними захворюваннями відокремлені або утримуються подалі від інших тварин до надання відповідного приміщення.
- Кабінет для консультацій або огляду:
 - В ідеалі — окремі кабінети для собак і котів.
 - Середовище: регульоване освітлення, заспокійлива музика, кольорова гама для релаксації, відсутність сторонніх запахів, чисті підлоги, звукоізоляція, належна вентиляція.
- Діагностичні процедури:
 - Спочатку виконуйте лише необхідні процедури.
 - Належні методи фіксації, за потреби — медикаментозна седация для безпеки пацієнта та персоналу.
 - Постійне навчання персоналу з вищезазначених питань.
- Хірургічні та нехірургічні процедури:
 - Як і раніше, лише необхідні лікувальні або хірургічні втручання для здоров'я та безпеки пацієнта.▪ Застосування належної анестезії та аналгезії за наявності (див. Настанови WSAVA щодо болю, 2014a).

- Передопераційний та післяопераційний/післяпроцедурний моніторинг щодо болю, комфорту, гігієни.
- Госпіталізація, утримання в клініці та розміщення:
 - Чисте, безпечне та надійне місце утримання.
 - Регулярний огляд місця утримання тварини та чищення підстилки й пацієнта.▪ За можливості та доцільності дозволяйте пацієнтам стояти й повертатися.▪ Пацієнтів слід регулярно виховувати (собаки).
 - Усім пацієнтам потрібна чиста підстилка, яку змінюють так часто, як потрібно.▪ Якщо це відповідає виду, чистий наповнювач із заміною щонайменше один раз на добу.

Фіксація та поводження

Доступно багато варіантів навчання та джерел інформації, зокрема:

- Техніки поводження з низьким рівнем стресу та онлайн-програми, такі як Low Stress Handling®, Fear Free Pets (2018).
- Настанови AAFP та ISFM щодо дружнього до котів поводження (Rodan et al., 2011)
- Настанови AAFP та ISFM щодо дружнього до котів догляду (Carney et al., 2012).

Ведення документації

Точне документування всіх тварин-пацієнтів є обов'язковим у ветеринарній клінічній практиці. Клінічні та інші обстеження/дослідження тварини, лікування та відповіді на нього, як позитивні, так і негативні, слід точно фіксувати своєчасно. Крім того, деталі реакцій тварини на поводження, лікарські засоби та утримання необхідні для забезпечення достатньої деталізації, щоб гарантувати точне подальше спостереження, а також дозволити іншому клініцисту за потреби взяти на себе ведення цього випадку.

Крім того, всі обговорення варіантів лікування та інформована згода повинні бути повністю задокументовані. Це потрібно не лише для дотримання професійних (і часто юридичних) зобов'язань, а й для демонстрації того, що потреби здоров'я та благополуччя всіх ветеринарних пацієнтів враховуються постійно.

Безпека та гігієна праці

Ветеринарні лікарі та ветеринарна команда наражаються на багато потенційних ризиків для здоров'я та безпеки в умовах клініки. Фізичні (наприклад, вплив радіації, ковзання, спотикання та падіння), біологічні (наприклад, зоонози та інфекційні захворювання), хімічні та пов'язані з відходами (наприклад, цитотоксичні та фармацевтичні відходи, гострі предмети) небезпеки зустрічаються у ветеринарному та багатьох інших середовищах охорони здоров'я (AVMA, 2018; WSHC, 2015). Також необхідно враховувати психологічне здоров'я та безпеку.

Фахівці з супроводу домашніх тварин та їхній ветеринарний персонал мають додаткові унікальні виклики у сфері охорони праці та безпеки. З точки зору добробуту тварин, охорона праці та безпека у ветеринарній клініці особливо стосується поводження з тваринами та їх фіксації, щоб мінімізувати травми та стрес як для особи, яка утримує тварину, так і для самої тварини. Найпоширенішими травмами ветеринарного персоналу в Сполучених Штатах були укуси та подряпини тварин (Gibbins and MacMahon, 2015; AVMA PLIT, 2017), тоді як у Сінгапурі найчастіше повідомляють про травми, спричинені безпосередньо пацієнтом-твариною та опосередковано внаслідок поводження, наприклад підймання й перенесення (WSHC, 2011).

Тварини у стані стресу або болю можуть становити ризик для себе та оточуючих людей, тобто ветеринарного персоналу, власників і сторонніх осіб. Важливо управляти ризиками та створювати безпечне робоче середовище. Якщо оглядаєте тварину на рівні підлоги, наприклад великого собаку, переконайтеся, що ви маєте спритність і простір, щоб відійти з небезпечної зони, якщо виникне така потреба. Застосовуйте делікатні техніки поводження в поєднанні з фармакологічним втручанням (анксіолітики, седативні засоби, анальгетики), щойно це стане необхідним.

Чекліст

- ✓ Чи усвідомлюєте ви та ваш ветеринарний персонал переваги для здоров'я ваших пацієнтів від використання протоколів, які зменшують біль і страждання, страх і тривогу?
- ✓ Чи посиляється ваша клініка на Глобальні настанови зі знеболення, розроблені Глобальною радою WSAVA зі знеболення?
- ✓ Чи рутинно використовує ваша клініка шкали або таблиці оцінки болю?
- ✓ Чи рутинно використовуєте ви інструменти оцінки харчування, рекомендовані Глобальним комітетом WSAVA з харчування?
- ✓ Чи визнала ваша клінічна команда необхідність удосконалити приміщення, щоб зменшити конфронтацію між тваринами та стрес, і чи внесла вона будь-які необхідні корективи?
- ✓ Чи регулярно ви переглядаєте належні та безпечні методи поводження з пацієнтами?

Література

Animal Welfare Act 2006. [online] Доступно на: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/45/contents> [Дата звернення 8 черв. 2018]. Attard E, Duncan K, Firmage T, Flemming S, Mullaly K, Pryor P, Smrdelj M, Cartwright B and Rastogi T. (2013). Canadian standards of care in animal shelters: supporting ASV guidelines. Canada: Canadian Advisory Council on National Shelter Standards. 2013.

AVMA (2018). [online] Доступно на: <https://www.avma.org/KB/Resources/Reference/Pages/Workplace-Hazard-Communications.aspx> Дата звернення 26 черв. 2018].

AVMA PLIT (2017). Professional Liability Claims / AVMA PLIT. [online] Доступно на: <http://www.avmaplit.com/plclaims/> [Дата звернення 26 черв. 2018].

Brondani, J., Mama, K., Luna, S., Wright, B., Niyom, S., Ambrosio, J., Vogel, P. and Padovani, C. (2013). Validation of the English version of the UNESP-Botucatu multidimensional composite pain scale for assessing postoperative pain in cats. BMC Veterinary Research, 9(1), p.143. <https://doi.org/10.1186/1746-6148-9-143>

Calvo, G., Holden, E., Reid, J., Scott, E., Firth, A., Bell, A., Robertson, S. and Nolan, A. (2014). Development of a behaviour-based measurement tool with defined intervention level for assessing acute pain in cats. Journal of Small Animal Practice, 55(12), pp.622-629.

Carney, H., Little, S., Brownlee-Tomasso, D., Harvey, A., Mattox, E., Robertson, S., Rucinsky, R. and Manley, D. (2012). AAFP and ISFM Feline-Friendly Nursing Care Guidelines. Journal of Feline Medicine and Surgery, 14(5), pp.337-349.

DVM360 (2007). Зразок протоколу евтаназії. [online] DVM360. Доступно на: <http://veterinaryteam.dvm360.com/euthanasia-protocol> [Дата звернення 9 черв. 2018].

Елліс, С., Родан, І., Карні, Г., Гіт, С., Рохліц, І., Ширберн, Л., Сундал, Е. та Вестроуп, Дж. (2013). Настанови AAFP та ISFM щодо потреб котів у навколишньому середовищі. *Journal of Feline Medicine and Surgery*, 15(3), с. 219-230.

Fear Free Pets (2018). Veterinary Professionals / Fear Free Pets. [online] Доступно на: <https://fearfreepets.com/veterinary-professionals/> [Дата звернення: 11 лип. 2018].

Gibbins, J. and MacMahon, K. (2015). Workplace Safety and Health for the Veterinary Health Care Team. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 45(2), pp.409-426.

Hjelm-Björkman, A., Rita, H. and Tulamo, R. (2009). Psychometric testing of the Helsinki chronic pain index by completion of a questionnaire in Finnish by owners of dogs with chronic signs of pain caused by osteoarthritis. *American Journal of Veterinary Research*, 70(6), pp.727-734.

JMICAW (Jeanne Marchig International Centre for Animal Welfare Education) (2015). A Dog's Perspective. [video] Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=epjk32NcrIM> [Дата звернення: 19 черв.2018].

Lloyd, J. (2017). Minimising Stress for Patients in the Veterinary Hospital: Why It Is Important and What Can Be Done about It. *Veterinary Sciences*, 4(4), p.22.

Lowstresshandling.com. (2018). Low Stress Handling® University – The Legacy of Dr Sophia Yin.[online] Available at: <https://lowstresshandling.com/> [Accessed 28 Jun. 2018].

Міч, П., Геллієр, П., Коган, Л. і Шенфельд-Тачер, Р. (2010). Вплив пілотної навчальної програми на знання, ставлення та навички оцінювання болю у студентів ветеринарної медицини. *Journal of Veterinary Medical Education*, 37(4), с. 358-368.

NZVA (2018). Свідомість - New Zealand Veterinary Association. [online] Nzva.org.nz. Доступно за адресою: <http://www.nzva.org.nz/page/positionsentence/Sentience.htm> [Дата звернення: 8 черв. 2018]. Oregon State University (2011). Протокол евтаназії. [online] OSU. Доступно за адресою: <http://128.193.215.68:12469/vth-policies/VTH/SA/ААНА%20Standards/PC59-Euthanasia-protocol.pdf> [Дата звернення: 9 черв. 2018].

Pasternak, T. and Merigan, W. (1980). Movement detection by cats: Invariance with direction and target configuration. *Journal of Comparative and Physiological Psychology*, 94(5), pp.943-952. PennCHART (2013). Canine Brief Pain Inventory (Canine BPI). [електронна книга] Philadelphia: University of Pennsylvania. Доступно на: <http://www.vet.upenn.edu/research/clinical-trials/vcic/pennchart/cbpi-tool> [Дата звернення: 11 черв. 2018].

Reid J., Nolan A., Hughes J., Lascelles D., Pawson P. and Scott E. (2007). Development of the short-form Glasgow Composite Measure Pain Scale (CMPS-SF) and derivation of an analgesic intervention score. *Animal Welfare* 2007, 16(S):97-104 Rivard, G. (2014). Dog Bite Prevention Strategy. [Мобільний застосунок] Quebec: Animal Connected Inc. Доступно на: <https://dog-bite-prevention-strategy-ios.soft112.com/modal-download.html> та <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.animalconnected.dogbite> [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Rodan, I., Sundahl, E., Carney, H., Gagnon, A., Heath, S., Landsberg, G., Seksel, K. and Yin, S. (2011). AAFP and ISFM Feline-Friendly Handling Guidelines. *Journal of Feline Medicine and Surgery*, 13(5), pp.364-375.

Savvas, I., Raptopoulos, D. and Rallis, T. (2016). A "Light Meal" Three Hours Preoperatively Decreases the Incidence of Gastro-Esophageal Reflux in Dogs. *Journal of the American Animal Hospital Association*, 52(6), pp.357-363.

Shearer, P. (2010) Огляд літератури: надмірна вага та ожиріння в собак, котів і людей. Banfield Applied Research and Knowledge Team. VASG.org. (2006). [online] Доступно на: http://www.vasg.org/pdfs/CSU_Acute_Pain_Scale_Kitten.pdf [Дата звернення: 25 черв. 2018].

WSAVA (2011). Global Nutrition Guidelines / WSAVA Global Veterinary Community. [онлайн] WSAVA.org. Доступно за адресою: <http://www.wsava.org/Guidelines/Global-Nutrition-Guidelines> [Дата звернення 8 черв. 2018].

WSAVA (2014a). Guidelines for Recognition, Assessment and Treatment of Pain. [електронна книга] доступно за адресою: http://www.wsava.org/WSAVA/media/PDF_old/jsap_0.pdf [Дата звернення 8 черв. 2018] WSAVA (2014b). WSAVA Veterinary Oath. [онлайн] Доступно за адресою http://www.wsava.org/WSAVA/media/PDF_old/WSAVA-Veterinary-Oath.pdf [Дата звернення 8 черв. 2018]. WSAVA (2015). Glasgow Feline Composite Measure Pain Scale: CMPS - Feline [електронна книга] http://www.wsava.org/WSAVA/media/PDF_old/Feline-CMPS-SF_0.pdf

WSAVA (2018). WSAVA Global Nutrition Committee FAQs and Nutrition Myths. [електронна книга] доступна за адресою: http://www.wsava.org/WSAVA/media/Documents/Committee%20Resources/Global%20Nutrition%20Committee/GNC-FAQs-and-Myths_1.pdf

WSAVA (2018). Global Pain Council Guidelines / WSAVA Global Veterinary Community. [онлайн] Wsava.org. Доступно за адресою: <http://www.wsava.org/Guidelines/Global-Pain-Council-Guidelines> [Дата звернення: 30 черв. 2018].

WSCH Сінгапур (2011). Контрольний перелік з охорони праці та безпеки на робочому місці для ветеринарних клінік. Рада з охорони праці та безпеки на робочому місці Сінгапуру.

WSHC Singapore (2015). Workplace Safety and Health Guidelines Healthcare [online] Доступно на: https://www.wshc.sg/files/wshc/upload/infostop/attachments/2014/IS2014011300771/WSH_Healthcare_Guidelines.pdf Workplace Safety and Health Council Singapore. [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Розділ 4: Етичні питання та моральні проблеми

Рекомендації

Щоб підтвердити нашу відданість найвищим стандартам добробуту тварин, WSAVA закликає всі ветеринарні асоціації підтримати, а всіх ветеринарних лікарів — просувати:

1. розроблення національних або регіональних декларацій, які наголошують на відданості добробуту тварин і вимозі професійної етичної поведінки як складової ліцензування ветеринарної діяльності. 2. включення навчання ухваленню етичних рішень у ветеринарії до ветеринарної освіти та професійного розвитку.
3. регулювання неетичних ветеринарних процедур, які становлять непотрібний ризик для добробуту тварин.

Етика

Етика стосується дій людей та цінностей, що керують цими діями. Існують різні типи етики, які можуть впливати на повсякденне життя ветеринарного лікаря. Професійна етика визначає, як ветеринарні лікарі повинні діяти та поводитися, щоб підтримувати репутацію всієї професії. Суспільна етика — це набір зазвичай неписаних правил, які керують поведінкою людей, щоб вони могли жити разом як спільнота. Етика тварин відображає взаємини людини й тварини, те, як люди сприймають використання тварин, і таким чином впливає на дії людини та її поведінку щодо тварин.

Особиста етика може відрізнятися між людьми і залежить від багатьох чинників. Етика може варіюватися залежно від сприйняття категорії або призначення тварини з огляду на її роль як шкідника чи паразита, домашнього улюбленця або сільськогосподарської чи продуктивної тварини (Taylor and Signal, 2009). На ставлення людей до тварин також впливають філогенетична відстань, естетика та уразливість (Serpell, 2004).

Відмінності в тому, як люди сприймають моральну цінність тварин, призводять до різного розуміння того, як людина повинна поводитися з тваринами. Ці відмінності іноді спричиняють суперечливі судження про те, як людина повинна поводитися з тваринами, а фактичні потреби тварин та інтереси залучених людей можуть призводити до етичних дилем.*

Наукова дисципліна про добробут тварин і етика поводження з тваринами

Добробут тварин стосується досвіду будь-якої тварини, включаючи її фізичний та психологічний стан. Добробут тварин як наука використовує різноманітні кількісні методології, щоб допомогти визначити вплив дій людини на добробут тварин, які перебувають під нашою опікою. Наприклад, ми можемо аналізувати поведінку, яку демонструє тварина, або вимірювати рівні стресових гормонів у сироватці крові. Однак наука про добробут тварин надає інформацію лише про фізіологічні та поведінкові

* Формально етична дилема як поняття обмежується нерозв'язною проблемою. Однак у загальному вжитку цей термін також часто використовують на позначення етичних питань і моральних проблем.

реакції будь-якої конкретної тварини за індивідуальних унікальних обставин. Вона не дає вказівок щодо того, чому ми повинні поводитися з будь-якою твариною певним чином. Щоб поставити питання «чому», ми використовуємо етику поводження з тваринами, яка є філософським дослідженням того, як ми повинні поводитися з тваринами та піклуватися про них — особисто, професійно та на рівні суспільства.

Етичні теорії щодо тварин

Існує чотири основні групи етичних теорій, що стосуються тварин-компаньйонів (Sandøe et al., 2016):

а. Контрактаріанська

Основна концепція контрактаріанського погляду полягає в тому, що індивіди входять до моральної спільноти через взаємні угоди або контракти один з одним. Оскільки тварини не здатні ні розуміти, ні міркувати, вони не можуть укласти договірні угоди. Тому люди не мають моральних зобов'язань перед тваринами й можуть поводитися з тваринами так, як це найбільше вигідно людям.

Однак тварини можуть мати опосередковане значення тією мірою, якою люди піклуються про них (Sandøe et al., 2016). Наприклад, з тваринами поводяться достатньо добре, щоб підтримувати їхній стан для забезпечення користі від їх використання або виконання договірних зобов'язань перед іншими людьми.

б. Утилітарний підхід

Утилітарний погляд визначається наслідками дій. Прихильник утилітаризму визнає, що тварини заслуговують на моральне врахування, і прагне максимізувати загальну корисність, або добробут, усіх задіяних істот, здатних відчувати (Sandøe et al., 2016). Істоти, здатні відчувати, можуть включати як людей, так і тварин.

Тому, обґрунтовуючи використання або поводження з тваринами для користі людини, необхідно враховувати наслідки для добробуту тварин.

с. Права тварин

Особа з поглядом прав тварин вважає, що тварини мають внутрішню цінність і, як наслідок, мають права, які потрібно захищати (Palmer and Sandøe, 2011). Рішення щодо дій людини ґрунтуються на прямому обов'язку перед тваринами, а не на наслідках цих дій.

Найосновнішим із цих прав є повага до їхньої внутрішньої цінності. Це часто реалізується через право на життя та свободу. З погляду прав тварин головний фокус становлять права окремих тварин, а не популяцій тварин загалом.

д. Реляційний

Реляційний погляд розглядає стосунки людини з тваринами як центральний пункт для етичних суджень. Чим сильніший зв'язок між людиною та твариною, чим більше тварини залежать від людського піклування, або чим тісніші стосунки між людьми та тваринами, тим більше люди зобов'язані піклуватися про тварин (Animal Ethics Dilemma, 2018). Цей обов'язок щодо тварин може стосуватися окремих тварин або групи тварин.

Що таке моральна проблема?

Етична дилема виникає, коли два або більше етичних принципів перебувають у конфлікті (Allen, 2012). Ветеринарний лікар не впевнений у правильному шляху дій, якого слід дотримуватися, і не має очевидного способу надати перевагу одній дії над іншою (Allen 2012; Morgan and McDonald 2007; Mullan and Fawcett 2017). Це відрізняється від моральної проблеми або морального конфлікту, де власний моральний кодекс поведінки ветеринарного лікаря суперечить професійним або суспільним етичним очікуванням. Ветеринарний лікар «знає» правильний шлях, якого слід дотримуватися, але не може діяти відповідно до нього через внутрішні або зовнішні обмеження (Hamric et al., 2006; Jameton 1984; Wilkinson 1987-1988). Моральні конфлікти та етичні дилеми можуть спричиняти «моральний дистрес» і призводити до психологічних та емоційних страждань, якщо вони залишаються невирішеними.

Чому це важливо?

Ветеринарна практика передбачає високий рівень особистої та професійної відповідальності, а також зіткнення з вимогами й очікуваннями клієнтів, стражданням і смертю тварин та горем клієнтів. Ці вимоги й обов'язки часто можуть супроводжуватися потенціалом для емоційного та морального стресу. Опитування, проведене у Великій Британії у 2012 році, показало, що британські ветеринари регулярно стикаються зі стресовими етичними дилемами (Batchelor and McKeegan, 2011), причому більшість респондентів (57%) повідомили, що стикаються з 1-2 етичними дилемами на тиждень, а ще 34% — що стикаються з 3-5 дилемами на тиждень. Ці складні ситуації включали евтаназію задля зручності (евтаназія фізично та психологічно здорової тварини); фінансові обмеження клієнта, що унеможлиблюють лікування; або бажання власників тварин продовжувати лікування попри порушення добробуту тварини.

Підходи до моральних проблем

1. Дослідження: визначення залучених питань

Моральна проблема може стосуватися більш ніж одного питання. Необхідно визначити різні питання, щоб рішення або підходи стали зрозумілішими.

а. Розмежування добробуту тварин та інших етичних питань:

Етика та добробут тварин тісно пов'язані, але це не взаємозамінні поняття, і важливо розрізняти добробут та інші етичні питання. Питання добробуту тварин починаються з визнання тварин морально значущими, але стосуються стану тварини та її досвіду, і їх можна оцінити науковими методами. Питання добробуту тварин слід оцінювати як з негайної точки зору, так і з урахуванням майбутнього впливу будь-якого рішення щодо дії або бездіяльності. Крім того, діяльність з високими моральними стандартами не є гарантією високого рівня добробуту тварин; добрі наміри все одно можуть призвести до поганих результатів щодо добробуту. Наприклад, будь-яке хірургічне втручання, ймовірно, виявиться болісним, тому необхідно враховувати користь для тварини, а також імовірний результат і успіх операції. Будь-яке лікування або процедура, що передбачає обмеження поведінки або потенційний біль та/або тривогу, також негативно вплине на добробут тварини.

Подібним чином, етика не зводиться лише до добробуту тварин. Етичні питання також стосуються дій та відповідальності залучених людей. Те, що будь-яка людина може вважати правильним вчинком, формуватиметься її моральними переконаннями, а також культурними, релігійними та суспільними впливами (Serpell, 2004). Етичні питання, які можуть потребувати розгляду, включають відповідальність ветеринара не ставити власників у надмірний фінансовий тягар і пропонувати їм низку фінансових варіантів лікування. Дотримання рекомендацій власником впливає на добробут тварини, тому ветеринар не повинен рекомендувати складні методи лікування клієнту, який раніше демонстрував погане дотримання рекомендацій. Також ветеринару необхідно враховувати переваги власника щодо підходів до лікування та те, що для власника важливіше — якість життя (QoL) чи тривалість життя.

b. Визначте юридичні питання:

Важливо визначити потенційні юридичні питання, які можуть виникнути в будь-якій клінічній ветеринарній ситуації. Ветеринарна команда повинна бути обізнана з відповідним місцевим законодавством, яке може включати закони про захист тварин або запобігання жорсткому поводженню, закони про добробут тварин, громадське здоров'я, ліцензування тварин і професійні регуляції. Крім того, багато ветеринарних організацій, таких як FVE, AVMA та OIE, визнали, що ветеринари мають професійні етичні обов'язки щодо забезпечення добробуту тварин (AVMA, 2014).

2. Аналіз: Встановіть інтереси залучених сторін

a. Визначте залучені сторони та їхні обов'язки:

Кожна етична або моральна проблема у ветеринарній клініці передбачає врахування інтересів більш ніж однієї сторони при вирішенні подальшого курсу дій для тварини. Безпосередньо залучені сторони можуть включати саму тварину (вашого пацієнта), ветеринара (вас самих), власника або опікуна тварини (вашого клієнта) та клініку або бізнес (ваших роботодавців). Вкрай важливо визначити різні обов'язки цих сторін: хто приймає остаточне рішення і хто несе відповідальність за вжиття заходів. Деякі рішення також можуть мати ширший вплив на ветеринарну професію, громадськість або популяції тварин.

b. Для кожної сторони визначте її позицію та інтереси

Після визначення сторін необхідно зрозуміти потреби й бажання кожної з них, їхню мотивацію та чинники, що можуть впливати на їхнє рішення, зокрема їхнє фінансове становище, їхню здатність доглядати або їхнє бажання рятувати життя. Розуміння їхньої етичної чи моральної позиції допоможе досягти прийнятного рішення для всіх залучених. Чотири етичні теорії, як описано вище, можуть слугувати орієнтиром для розуміння того, як окремі особи чи суспільство сприймають використання тварин.

3. Дія: Виберіть курс дій

a. Перелічіть можливі дії

Важливо спочатку визначити всі можливі варіанти, які можуть привести до розв'язання моральної проблеми. Може існувати багато можливих варіантів рішення. Наприклад, при веденні хворої або травмованої тварини рішення може полягати у негайному втручанні, такому як проведення операції, або в медикаментозному веденні замість цього; направленні до іншого ветеринарного лікаря або забезпеченні паліативної допомоги та знеболювання. Вибір нічого не робити також є варіантом дій, який слід розглянути щодо моральних проблем.

б. Вибір «найкращого» варіанта

Після того як визначено залучені питання та враховано інтереси різних сторін, наявні варіанти можна уточнити й звужити. Мета полягає в тому, щоб знайти прийнятний курс дій, прийнятний для всіх безпосередньо залучених сторін. Вибір має узгоджуватися з політиками ветеринарної клініки. Рішення також має враховувати компетенції та ресурси, доступні ветеринарному лікарю та клініці.

с. Врегулювання розбіжностей

Іноді сторони не погоджуються. Необхідно усвідомлювати, що власники тварин мають право на власні погляди й думки, і їх слід поважати, навіть якщо вони суперечать особистій позиції ветеринарного лікаря. Однак ветеринарний лікар або клініка також мають право ввічливо відмовити у наданні запитаних ветеринарних послуг. У деяких випадках, якщо ймовірний несприятливий результат для добробуту тварини, можуть бути також застосовні місцеві закони щодо запобігання жорсткому поводженню з тваринами. Потрібно враховувати, що відмова від послуги або бездіяльність також вважаються вибором як таким і можуть мати наслідки, які можуть вплинути на добробут тварини. Якщо ця дія призводить до негативного впливу на добробут тварини, ветеринарний лікар може бути зобов'язаний забезпечити вжиття додаткових належних заходів для його запобігання.

4. Удосконалення: мінімізація негативного впливу рішення

а. Врахування впливу на добробут і зменшення негативного впливу на добробут

Після вибору курсу дій слід зважити, як це рішення вплине на поточний і майбутній добробут тварини. Розгляньте доцільність вжиття розумних заходів, які б зменшили страждання та збільшили позитивний досвід тварини. Наприклад, забезпечивши належне знеболювання для всіх тварин, які проходять хірургічне втручання, для запобігання болю та управління ним.

Поширені моральні проблеми у ветеринарній практиці

Селекційне розведення тварин-компаньйонів

Селекційне розведення собак і котів може спричиняти значні проблеми добробуту, зокрема відбір за екстремальними ознаками, що може призводити до проблем зі здоров'ям у певних порід. Етичні дилеми та моральні проблеми можуть виникати, коли до клініки звертаються по допомогу в лікуванні та розведенні цих тварин.

З утилітарної точки зору розведення тварин може бути неприйнятним через ризики для добробуту окремої тварини. Однак, оскільки люди отримують задоволення від утримання цих домашніх улюбленців, селекційне розведення можна виправдати шляхом пом'якшення екстремальних стандартів породи та пріоритезації відбору за добрим здоров'ям і придатністю як тварин-компаньйонів.

З погляду захисників прав тварин можна стверджувати, що тварини мають право розмножуватися природно, без втручання людини. Тому втручання в це право шляхом селекційного розведення може бути неприйнятним.

Евтаназія

Евтаназія тварин часто породжує для ветеринарних лікарів етичні та моральні питання. Етичні питання, пов'язані з евтаназією, зазвичай стосуються трьох аспектів. По-перше, чи є евтаназія прийнятною? По-друге, якщо вона прийнятна, коли настає слушний час для проведення евтаназії? І по-третє, який метод евтаназії є найбільш доречним?

Евтаназія тварини може бути проведена для полегшення поточних страждань або для запобігання майбутнім стражданням. Як фізичні, так і психологічні розлади можуть спричиняти страждання та бути підставою для евтаназії. Крім того, брак належних ресурсів, що призводить до неможливості забезпечити п'ять потреб добробуту тварин, також може спричиняти страждання та обґрунтовувати евтаназію. Евтаназія тварин також може бути requested для зручності людей-опікунів.

Окрім суспільної етики, моральна позиція людини визначатиме її прийняття або неприйняття евтаназії. Це стосується як власника тварини, так і ветеринарного лікаря. Є ті, хто вважає морально неправильним позбавляти життя будь-якої тварини з будь-якої причини (перспектива прав тварин). Це переконання часто пов'язане з культурними або релігійними нормами, що цінують життя.

Для тих, хто приймає евтаназію, існують різні рівні прийняття. Легше прийняти або виправдати евтаназію тварини, яка наразі й очевидно фізично страждає. Однак для людей може бути менш прийнятним евтаназувати тварину, яка потенційно може страждати в майбутньому, яка страждає через причини психічного здоров'я, з причин контролю чисельності популяції або для зручності власника. Хоча тварина може не страждати на даний момент, її майбутній добробут може бути порушений. Наприклад, прогресування певних захворювань або станів здоров'я, безпритульні тварини, що живуть у субоптимальних умовах, тварини в притулку або тварини під ризиком відмови від них їхніми поточними власниками. Існує корисне керівництво для допомоги в прийнятті рішень щодо евтаназії від Міжнародного фонду добробуту тварин (IFAW, 2011) та Британської ветеринарної асоціації (BVA, 2016).

Коли необхідність евтаназії встановлено, наступним рішенням є те, коли саме її проводити. Це рішення можна ухвалювати, оцінюючи стан добробуту та якість життя тварини. Відтермінування евтаназії може продовжити страждання тварини, що означає несприятливий прогноз щодо добробуту тварини.

Також важливо, щоб застосовувалися належні методи евтаназії, особливо в тих регіонах, де доступ до необхідних фармацевтичних засобів для евтаназії може бути обмеженим. Деякі поширені хімічні речовини, наприклад магнію сульфат ($MgSO_4$) і калію хлорид (KCl), насправді призводять до болісної смерті й не вважаються гуманними (ICAM Coalition, 2011(a)/2011(b); AVMA, 2013). Щодо настанов з евтаназії, будь ласка, зверніться до AVMA Guidelines for the Euthanasia of Animals (Leary et al., 2013).

Косметичні та зручності операції

Косметичні або зручні операції, такі як купірування вух, купірування хвоста, видалення кігтів або операції з видалення гавкату, зазвичай виконуються з естетичних міркувань, для дотримання певних стандартів породи або для

зручності власника. Іноді деякі операції, такі як купірування хвоста, є необхідними процедурами для лікування медичних станів.

Окрім медично необхідних процедур, ці операції можуть бути вигідними для власника тварини з погляду зручності утримання цих тварин і можуть знизити ризик відмови від них. Однак ризик для тварин включатиме гострий і хронічний біль, інфекцію та дискомфорт від хірургічної процедури, а також обмеження їхньої здатності виконувати природну поведінку, що може призвести до таких проблем, як поведінкова фрустрація або агресія. Наприклад, хвіст є ключовою частиною тіла собак для спілкування з іншими собаками, і його видалення може посилити порушення комунікації (Mellor, 2018). Більше того, багато небажаних форм поведінки, що спонукають до цих операцій, як-от надмірний гавкіт, насправді вказують на наявність проблеми добробуту, і перешкоджання тварині повідомляти про своє страждання може погіршити ситуацію з добробутом. Щодо природної поведінки, як-от дряпання в котів, видалення кігтів для захисту меблів тощо може призвести до хронічного болю та поведінкової фрустрації, що негативно вплине на добробут. Багато проблемних форм поведінки можна вирішити за допомогою дресирування або використання інших гуманних засобів, а також шляхом навчання власників, щоб забезпечити їхні розумні очікування щодо поведінки своєї тварини. Поведінкові проблеми також виграють від виваженого застосування медикаментів, а також модифікації поведінки та управління середовищем.

З утилітарної точки зору часто стверджують, що користь від таких процедур для тварини є незначною порівняно з ризиками, поведінковою фрустрацією та болем, яких тварина зазнає. Цей аргумент також широко використовується як обґрунтування для заборони практики таких операцій, і навіть у країнах, де такі операції не є незаконними, багато ветеринарів не виконують їх з етичних міркувань та міркувань добробуту, стверджуючи, що ці процедури завдають тварині більше шкоди, ніж користі.

З точки зору прав тварин, ці операції для зручності порушують тілесну цілісність тварин, а отже, не є етично прийнятними. З іншого боку, з реляційної точки зору, ці операції можуть бути прийнятними, якщо власник домашньої тварини готовий взяти на себе ризики процедури, щоб у довгостроковій перспективі це зміцнило зв'язок між людиною та твариною, і власник готовий піклуватися про тварину. Контрактаріанський погляд також прийматиме ці операції, оскільки ці процедури не порушують морального обов'язку перед іншими людьми. Ці операції, можливо, виконуються тому, що ветеринари займають контрактаріанську етичну позицію, цінуючи стосунки з клієнтом та побажання клієнта більше, ніж вплив на добробут тварини.

Сучасне ветеринарне лікування

Ветеринарна медицина за останні роки значно прогресувала, і завдяки технологіям та досвіду з'явилося більше можливостей, ніж будь-коли раніше, рятувати та продовжувати життя домашніх тварин. Етична дилема полягає у рішенні лікувати тварину, щоб продовжити тривалість її життя, та в тому, як це впливає на якість її життя.

Ще однією проблемою високоспеціалізованого ветеринарного лікування є використання тварин для переливання крові або як донорів органів. Тварини-донори не можуть дати згоди, тому витрати для них слід зважувати проти

користі для тварин-реципієнтів. Іншими міркуваннями щодо тварин-донорів є походження цих тварин та їхня подальша доля після процедури донорства.

Одним із найбільш суперечливих етичних і моральних питань щодо донорів є використання безпритульних тварин як джерел донорських органів. Якщо безпритульна тварина була приречена на евтаназію, то її статус не зміниться незалежно від того, чи стане вона донором, чи ні (за умови, що її добробут забезпечується протягом усього періоду донації або відмови від неї). Якщо тварину мали всиновити внаслідок донорської програми, то її життя може бути збережене. Однак ці тварини не можуть дати згоду на те, щоб бути донорами, і процедура потенційно завдає значної шкоди, тоді як життя тварин-реципієнтів може бути продовжене лише на короткий період без жодної впевненості в покращенні ЯЖ.

Утилітарний погляд розглядає витрати та переваги як для тварини-реципієнта, так і для тварини-донора, а також те, у який момент переваги для однієї чи обох тварин переважають ризики проведених процедур. Якщо очікується, що життя реципієнта органу не буде продовжене на будь-який відчутний проміжок часу, а ЯЖ суттєво не покращиться, то це переважить витрати з погляду хірургічного втручання, відновлення та потенційної втрати життя донора.

Продовження життя тварини-реципієнта узгоджується з поглядом на права тварин. Однак цей погляд суперечить використанню тварини-донора, оскільки це порушує її тілесну цілісність або навіть може призвести до втрати життя.

З реляційної точки зору, власник тварини-реципієнта був би зобов'язаний забезпечити лікування своєї тварини, яке б оптимізувало її якість і тривалість життя. Однак їхній обов'язок щодо тварини-донора залежатиме від їхніх стосунків із цією твариною.

Конфіденційність клієнта

Конфіденційність клієнта — це сфера, яка перетинає етичні, моральні та правові підстави. У більшості ситуацій ветеринарні лікарі мають етичний обов'язок вести точні та актуальні медичні записи про своїх пацієнтів. Інформація про клієнта, пов'язана з опікою над відповідною твариною, також потребує фіксування, але ця інформація повинна зберігатися в суворій конфіденційності та розкриватися іншим лише за повної згоди клієнта.

Однак іноді ветеринарну клініку та практикуючого лікаря можуть попросити або зобов'язати порушити цю конфіденційність в інтересах добробуту тварин, добробуту людей або громадської безпеки. Наприклад, у випадках підозри на жорстоке поводження з тваринами або нехтування ними, підозри на домашнє насильство чи жорстоке поводження з дітьми, або зоонозних захворювань, що становлять ризик для громадськості.

Жорстоке поводження, погане поводження та занедбання тварин

На жаль, ветеринарні лікарі та ветеринарні команди іноді стикаються з випадками, коли виникає підозра щодо жорстокого поводження, поганого поводження або занедбання тварини.

Важливо, щоб ветеринарна клініка була готовою вирішувати проблеми добробуту тварин, які потребують подальшого розслідування. Рекомендується, щоб кожна клініка мала стандартну операційну процедуру (SOP)

для поводження з випадками підозри на жорстоке поводження з тваринами та їх повідомлення, а також для точного документування ветеринарних висновків. Усі ветеринарні працівники повинні бути навчені SOP, включаючи обізнаність із законами про жорстоке поводження з тваринами та їх захист, а також із правилами та положеннями ветеринарної клініки щодо повідомлення про випадки підозри на жорстоке поводження. Слід визначити, куди і кому повідомляти про такі випадки. Залежно від юрисдикції може існувати одна або кілька відповідальних установ, які розслідують випадки жорстокого поводження, можливо, залежно від обставин (наприклад, потенційної кримінальної відповідальності) або задіяних видів. Відповідальними можуть бути служби з питань тварин, урядові департаменти, пов'язані з тваринами, та правоохоронні органи. Також слід визначити юридичний відділ та посадових осіб, відповідальних за судове переслідування у справах про жорстоке поводження з тваринами. Це може відрізнятися залежно від типу закону, який міг бути порушений, та місця, де сталася ймовірна правопорушення.

Про такі випадки слід завжди повідомляти відповідні органи. Однак повідомлення про такі випадки може розглядатися як порушення конфіденційності клієнта. Конфіденційність клієнта та механізми повідомлення можуть не підтримуватися законодавством у певних країнах. Наприклад, країни, які не мають жодних законів про захист тварин, можуть не мати жодних органів, відповідальних за розслідування жорстокого поводження з тваринами. У таких регіонах ветеринарна команда може попросити клієнта відмовитися від права власності на тварину. У деяких ситуаціях проблему добробуту тварини можна вирішити шляхом освіти та подальшого моніторингу.

Усі співробітники повинні дотримуватися протоколу клініки щодо конфіденційності клієнта та домашньої тварини. Це особливо важливо в юридичних справах і має включати політику заборони поширення інформації та цифрових зображень, пов'язаних з будь-якою справою, у соціальних мережах, в електронному вигляді чи будь-де інде. Ці політики повинні бути частиною навчання персоналу та включені до SOP.

Див. Додаток 1 щодо пропонованого змісту SOP для випадків підозри на жорстоке поводження.

Стерилізація (кастрація, овариогістеректомія, стерилізація самців, кастрація)
*

Стерилізація собак і котів є рутинною процедурою в більшості ветеринарних клінік світу. Суспільство, ветеринарні лікарі та власники тварин зазвичай розглядають її як частину стандартного підходу до контролю розмноження домашніх тварин, причому користь переважає витрати та ризики самої процедури.

Однак дедалі більше наукових даних свідчать про те, що, попри користь для суспільства й власників, стерилізація тварин-компаньйонів несе ризик для самої тварини – не лише в безпосередньому періоді, пов'язаному з самою процедурою стерилізації, а й у віддаленій перспективі, залежно від біологічної статі, віку на момент кастрації, породи та виду тварини (Hart et al., 2014; Goh, 2016). Оскільки стерилізація може мати як позитивний, так і негативний вплив на поведінку та/або здоров'я тварини, наслідки рішення про стерилізацію слід таким чином зважувати для кожної окремої тварини (APBC, 2015).

* У цьому документі терміни «нейтеринг» і «десексинг» використовуються як взаємозамінні на позначення будь-якої незворотної, зазвичай, але не виключно хірургічної, процедури, спрямованої на запобігання розмноженню тварин. Також синонімічним є термін Animal Birth Control (ABC).

З погляду прав тварин кастрація обмежує права тварин на розмноження, і оскільки сама тварина не може дати згоду на процедуру, кастрацію не можна схвалювати. Однак утилітарний підхід розглядає кастрацію як частину можливого розв'язання більшої проблеми перенаселення тварин-компаньйонів, хоча вона може спричинити індивідуальний біль і ризики. Якщо не існує інших розумних альтернатив, запобігання народженню небажаних тварин могло б краще забезпечити добробут як популяції тварин, так і людей. Застосування кастрації для контролю чисельності популяції має підкріплюватися доказами того, що вона працює саме в тій сфері, для якої її пропонують, і виконуватися з дотриманням належних ветеринарних стандартів, знеболювання та сестринського догляду.

Проблеми добробуту, пов'язані з харчуванням

У домашніх тварин, яких годують неправильними раціонами — щодо придатності, якості та кількості корму, — можуть розвиватися проблеми зі здоров'ям і добробутом. Перегодовування може призвести до надмірної ваги або ожиріння, недогодовування може не забезпечити адекватного харчування для росту та підтримання життєдіяльності, а невідповідні раціони можуть спричинити нутрієнтний дисбаланс або недоїдання.

Причини неправильного або недостатнього годування можуть бути численними й пов'язаними зі способом життя власника та його власним харчуванням, антропоморфізацією тварин, а також особистими чи релігійними переконаннями. Крім того, певну роль можуть відігравати суспільні норми та соціально-економічні чинники, а неточна та/або ненаукова інформація з різних джерел може вводити в оману або дезінформувати доброзичливих власників домашніх тварин, які можуть не усвідомлювати проблем добробуту, які вони спричиняють.

Значною проблемою охорони здоров'я та добробуту домашніх тварин-компаньйонів (а часто і їхніх опікунів-людей) у багатьох країнах є ожиріння. У тварин з надмірною вагою та ожирінням страждають як тривалість життя, так і пов'язана зі здоров'ям якість життя (QoL) (Sandøe et al., 2014). Обмежувальний раціон можна застосовувати як для профілактики, так і для лікування ожиріння, щоб збільшити тривалість життя та відтермінувати початок видоспецифічних дегенеративних захворювань, особливо остеоартриту в собак (Lawler et al., 2008).

Хоча негативні стани добробуту, такі як підвищене відчуття голоду, посилення стресу та зміни поведінки, можуть виникати при обмеженні годівлі, існує довгостроковий позитивний вплив на добробут із підтриманням здорової маси тіла та вгодованості. Прихильник утилітаристського підходу може виправдати тимчасовий голод з огляду на довгострокові переваги для здоров'я. З точки зору контрактаріанського та реляційного поглядів, підтримання здоров'я домашнього улюбленця є важливим для його ролі компаньйона, який живе довше з вищою ЯЖ (якістю життя).

Ветеринарна команда має вживати проактивних заходів для запобігання проблемам харчового добробуту або, якщо вони вже наявні, для їх лікування. Слід оцінити стан тіла тварини (оцінка вгодованості тіла та стану мускулатури), порівняти потреби в поживних речовинах із наявним забезпеченням, а потім обговорити з власником тварини дії, необхідні для підтримання або досягнення здорової маси тіла. Детальнішу інформацію див. у Настановах WSAVA з харчування (WSAVA, 2011). Крім того, Комітет WSAVA «Єдине здоров'я» має редакційну статтю та три рукописи у відкритому доступі щодо наслідків ожиріння для здоров'я та добробуту, доступні для завантаження з Journal for Comparative Pathology (WSAVA, 2017).

Висновок

Знання та компетентність у ветеринарній етиці є невід'ємною частиною ветеринарної клінічної практики. Ветеринарний лікар повинен узгоджувати безліч моральних поглядів і змінювані очікування суспільства щодо статусу тварин у соціумі. Для вирішення цього ключовим є професійна доброчесність (Meijboom, 2017). Хоча ветеринарна етика тепер часто включена до навчальних програм ветеринарних шкіл, для багатьох практикуючих лікарів додаткове навчання є необхідним для розвитку їхніх навичок етичного прийняття рішень (Animal Ethics Dilemma, 2018).

Чекліст

- ✓ Чи замислювалися ви над доказами щодо вашого власного ставлення до тварин, за якими ви доглядаєте?
- ✓ Чи замислювалися ви над тим, як ваші особисті погляди можуть впливати на вашу практику як ветеринара і як це може вплинути на добробут тварин?
- ✓ Чи можете ви ненавмисно завдавати шкоди, навіть коли маєте намір зробити добро? ✓ Чи досліджували ви варіанти навчання щодо подолання стресових етичних дилем? ✓ Чи маєте ви практичну політику, яка підтримує вас у прийнятті складних етичних рішень?

Література

- Аллен, К. (2012). Що таке етична дилема? [online] Доступно на: http://www.socialworker.com/feature-articles/ethics-articles/What_Is_an_Ethical_Dilemma?/ [Дата звернення 8 черв. 2018].
- Animal Ethics Dilemma (2018). Animal Ethics Dilemma. [online] Aedilemma.net. Доступно на: <http://www.aedilemma.net> [Дата звернення: 8 черв. 2018].
- Асоціація консультантів із поведінки домашніх тварин (ABPC) (2015). Ризики та переваги кастрації: собаки. [електронна книга] https://www.apbc.org.uk/system/files/private/apbc_summary_sheet_of_castration_risks_and_benefits.pdf. [Дата звернення 8 черв. 2018].
- AVMA (2013). Настанови AVMA щодо евтаназії тварин. [online] AVMA.org. Доступно за адресою: <https://www.avma.org/KB/Policies/Documents/euthanasia.pdf> [Дата звернення: 12 черв. 2018].
- AVMA (2014). [онлайн] Доступно за адресою: <https://www.avma.org/KB/Policies/Pages/Joint-Statement-Animal-Welfare.aspx> [Дата звернення: 8 черв. 2018].
- Batchelor, C. and McKeegan, D. (2011). Survey of the frequency and perceived stressfulness of ethical dilemmas encountered in UK veterinary practice. *Veterinary Record*, 170(1), pp.19-19.
- BVA (2016). BVA - Euthanasia of animals. [онлайн] BVA.co.uk. Доступно за адресою: <https://www.bva.co.uk/Workplace-guidance/Ethical-guidance/BVA-Euthanasia-Guide/> [Дата звернення: 29 черв. 2018].
- Goh, C., (2016). Вік стерилізації у собак великих і гігантських порід. *Clinician's Brief*, 14(8), pp.18-23.
- Hamric, A., Davis, W. and Childress, M., 2006. Moral distress in health care professionals. *Pharos*, 69(1), pp.16-23.

Hart, B., Hart, L., Thigpen, A. and Willits, N. (2014) Long-Term Health Effects of Neutering Dogs: Comparison of Labrador Retrievers with Golden Retrievers. PLoS ONE 9(7): e102241. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0102241>

ICAM Coalition (2011a). The welfare basis for euthanasia of dogs and cats and policy development. [електронна книга] <http://www.icam-coalition.org/downloads/ICAM-Euthanasia%20Guide-ebook.pdf> [Дата звернення: 21 черв. 2018].

ICAM Coalition (2011b). Humane cat population management guidance. [електронна книга] <http://www.icam-coalition.org/downloads/ICAM-Humane%20cat%20population.pdf> [Дата звернення: 21 черв. 2018]. IFAW (2011). The welfare basis for euthanasia of dogs and cats and policy development. [онлайн] IFAW - International Fund for Animal Welfare. Доступно на: <https://www.ifaw.org/united-states/resource-centre/welfare-basis-euthanasia-dogs-and-cats-and-policy-development> [Дата звернення: 29 черв. 2018]. Lawler, D., Larson, B., Ballam, J., Smith, G., Biery, D., Evans, R., Greely, E., Segre, M., Stowe, H. and Kealy, R. (2008) Diet restriction and aging in the dog: major observation over two decades. British Journal of Nutrition 99, pp.793-805

Jameton, A. (1984). Nursing practice: The ethical issues. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall 331 p
Leary, S., Underwood, W., Anthony, R., Cartner, S., Corey, D., Grandin, T., Greenacre, C., Gwaltney-Brant, S., McCrackin, M., Meyer, R., and Miller, D. (2013) AVMA Guidelines for the Euthanasia of Animals: 2013 edition. [online] Available at: <https://www.avma.org/KB/Policies/Documents/euthanasia.pdf>

Meijboom, F. (2017). More Than Just a Vet? Professional Integrity as an Answer to the Ethical Challenges Facing Veterinarians in Animal Food Production. Food Ethics, 1(3), pp.209-220.
Morgan, C. and McDonald, M., (2007). Ethical dilemmas in veterinary medicine. Veterinary Clinics: Small Animal Practice, 37(1), pp.165-179. Mullan, S. and Fawcett, A., (2017). Veterinary ethics: Navigating tough cases. 5M Publishing. Palmer, C. and Sandøe, P. (2011). Chapter 1: Animal ethics in Appleby, M. C., Mench, J. A., Olsson, I. A. S. and Hughes, B. O. (eds.) Animal Welfare. 2nd edition. CABI:Wallingford.

Mellor, D. (2018). Tail Docking of Canine Puppies: Reassessment of the Tail's Role in Communication, the Acute Pain Caused by Docking and Interpretation of Behavioural Responses. Animals, 8(6), p.82. <https://doi.org/10.3390/ani8060082> Sandøe, P., Corr, S. and Palmer, C. (2016). Companion animal ethics. John Wiley and Sons: Chichester. Sandøe, P., Palmer, C., Corr, S., Astrup, A., and Bjørnvad, C. (2014) Canine and feline obesity: a One Health perspective. Veterinary Record 175(24):610-6

Serpell, J. (2004). Factors Influencing Human Attitudes to Animals and Their Welfare. Animal Welfare 13: S145-151

Тейлор, Н., і Сігнал, Т. (2009). Домашні улюбленці, шкідники, прибуток: виокремлення відмінностей у ставленні до поводження з тваринами. Anthrozoös, 22(2), 129-135.

Wilkinson, J. (1987). Moral distress in nursing practice: experience and effect. In Nursing forum (Vol. 23, No. 1, pp. 16-29). Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd.

World Animal Protection (2012). Concepts in Animal Welfare: 12. The Application of Animal Welfare Ethics. [online] Доступно за адресою: <https://www.globalanimalnetwork.org/concepts-animal-welfare-1-introduction-animal-welfare> [Дата звернення: 21 бер. 2018].

WSAVA (2011). Global Nutrition Guidelines / WSAVA Global Veterinary Community. [online] WSAVA.org. Доступно за адресою: <http://www.wsava.org/Guidelines/Global-Nutrition-Guidelines> [Дата звернення: 8 чер. 2018].

WSAVA (2017). Journal of Comparative Pathology. [online] Journals.elsevier.com. Доступно на: <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-comparative-pathology/open-access-articles> [Дата звернення: 30 черв. 2018].

Розділ 5: Комунікація з власниками щодо добробуту тварин

Рекомендації

Щоб підтвердити нашу відданість найвищим стандартам добробуту тварин, WSAVA закликає всіх ветеринарних лікарів і ветеринарні асоціації:

1. підтримувати та оновлювати свої знання щодо ефективної комунікації з клієнтами та власниками домашніх тварин, зокрема заводчиками тварин, за допомогою відповідного навчання та ресурсів.
2. підтримувати та оновлювати свої знання щодо ефективних методів комунікації з колегами-ветеринарами та ветеринарним персоналом.
3. розуміти, що такі делікатні теми, як евтаназія та фінансові питання, вимагають особливих підходів до комунікації.
4. навчитися працювати з клієнтами в складних обставинах (наприклад, патологічні накопичувачі, «рятівники», дуже емоційні клієнти).
5. розуміти, що навички ефективної комунікації допомагають зберегти власне психічне здоров'я та запобігти втомі від співчуття.
6. впевнено розпізнавати та виявляти випадки жорстокого поводження з тваринами й знати, як найкраще повідомляти про ці питання клієнтам і регуляторним органам.

Вступ

Модель ветеринарної допомоги, орієнтована на стосунки, визнана важливою основою для ідеальної системи охорони здоров'я, оскільки вона визначає характер стосунків як фундаментальний компонент успішного надання високоякісної допомоги (Kanji et al., 2012). Комунікаційна модель наголошує на співпраці між ветеринарним лікарем і клієнтом, за якої існує взаєморозуміння та визнання поглядів і компетентності клієнта щодо догляду за домашнім улюбленцем через спільні переговори та баланс влади (Shaw, 2006). Перевагами впровадження цієї моделі у ветеринарній практиці є покращення дотримання рекомендацій, підвищення задоволеності ветеринарного лікаря та клієнта, зменшення кількості позовів про професійну недбалість і покращення здоров'я пацієнта (Kanji et al., 2012).

Спілкування з власниками тварин є надзвичайно важливим для успішної ветеринарної практики (Cornell and Korcha, 2007) та для покращення добробуту тварин. Дедалі більше визнається важливість стосунків, які люди мають зі своїми тваринами-компаньйонами, і багато власників вважають свого улюбленця членом родини (Endenburg and van Lith, 2011). Через ці відносини опіки власники тварин звертаються до ветеринарних служб, щоб оптимізувати здоров'я та добробут своєї тварини. Окрім наукових, технічних і клінічних навичок, важливо, щоб ветеринари мали відмінні комунікаційні навички для процвітання в приватній практиці, причому успіх вимірюється з точки зору здоров'я та добробуту тварини-компаньйона, власника тварини та персоналу ветеринарної клініки.

Спілкування є неминучим, невідворотним і одним із найпоширеніших навичок у щоденному ветеринарному житті. Ветеринарні лікарі можуть вважати, що володіння та застосування їхнього досвіду й медичних знань для діагностики та лікування тварин є єдиною вимогою для успіху. Однак дослідження підтвердили

ефективне спілкування корелює з підвищенням успішності ветеринарної клініки, а також із покращенням задоволеності кар'єрою, особистою та клієнтською (Cornell and Kopcha, 2007). Дослідження показали, однак, що навички спілкування не завжди є частиною ветеринарної освіти (Shaw, 2006), і часто розвитку цих навичок приділяється недостатньо уваги в переповненій ветеринарній навчальній програмі (Cornell and Kopcha, 2007). Більше того, багато ветеринарних лікарів вважають, що вони недостатньо підготовлені для ефективного спілкування.

Взаємодія ветеринарного лікаря з клієнтом і вибір стилю спілкування мають бути адаптовані до конкретного клієнта та пацієнта (Shaw, 2006). «Спільна справа» ветеринарного лікаря та клієнта сприятиме забезпеченню оптимального догляду за твариною. У процесі збору інформації та навчання клієнта спілкування має виявляти інформацію не лише про тварину, а й про будь-які особливості способу життя чи соціальні проблеми, які можуть впливати на здоров'я та благополуччя домашнього улюбленця.

Ветеринарний лікар покладається на навички спостереження та взаємодію власника з твариною, а також на фізикальне обстеження для встановлення точного діагнозу. Ветеринарний лікар також залежить від інформації, наданої власником, щоб отримати додаткові відомості для встановлення цього діагнозу. «Побудова взаємин є запорукою успіху кожного прийому» (Silverman et al., 2005). Хоча це визнається важливим для процесу догляду, багато ветеринарних лікарів не докладають зусиль для побудови партнерства з власником. Відсутність побудови взаємин може призводити до підвищення недотримання рекомендацій і помилок у застосуванні лікарських засобів (Wayner and Heinke, 2006). У цьому розділі обговорюються аспекти успішного спілкування з власниками для оптимізації благополуччя тварин.

Дотримання

Одним із факторів оптимізації добробуту тварин є комплаєнтність. Комплаєнтність у ветеринарній медицині — це «послідовність і точність, з якими пацієнт дотримується призначеного режиму лікування» (Verker et al., 2008). Дослідження, проведене Американською асоціацією лікарень для тварин (American Animal Hospital Association, 2013), виявило, що комплаєнтність клієнтів була значно нижчою, ніж передбачали й очікували ветеринарні лікарі, за кількома ключовими напрямками.

Ветеринарні фахівці могли б суттєво вплинути на покращення прихильності до рекомендацій, якщо надаватимуть пріоритет рекомендаціям і документуватимуть їхню цінність, а також належним чином враховуватимуть занепокоєння та запитання клієнтів щодо цих рекомендацій (Abood, 2007). Здатність клієнта пригадати важливу інформацію щодо лікування чи догляду за твариною, а отже, і дотримуватися рекомендацій, можна покращити за допомогою письмових інструкцій, які є стислими та розбірливими (Abood, 2007). Визначення пріоритетності рекомендацій може бути цінним, оскільки дає змогу чітко окреслити, на чому клієнтам слід зосередитися в короткостроковій перспективі або до наступного візиту. Більшість клієнтів запам'ятовують лише від 25% до 50% того, що ветеринарний лікар говорить під час консультації. У гуманній медицині було встановлено, що пацієнти, які були здатні повністю пояснити свою хворобу лікарю, пригадували більше інформації та були більш відданими лікуванню (Tuckett et al., 1985).

Науковці з поведінкових наук з'ясували, що впевненість або самооцінка є однією з найважливіших детермінант успішної зміни поведінки. Люди мають досвід, який впливає на рівень їхньої впевненості у власній здатності виконувати рекомендацію (Abood, 2007). Це також важливо

для власників, які повинні змінити стратегії догляду щодо своїх домашніх тварин. Ожиріння у домашніх тварин, наприклад, порушує добробут тварин. Власників потрібно переконати, що програма зниження ваги буде успішною лише за умови, якщо вони розуміють і погоджуються, що їхній домашній улюбленець повинен схуднути; тоді вони повинні мати впевненість, що зможуть успішно дотримуватися цієї програми.

Емпатія

Вираження емпатії є ключовим для побудови взаємин (Silverman et al., 2005). У гуманній медицині клінічна емпатія визначається як «здатність розуміти ситуацію, погляд і почуття пацієнта, повідомляти про це розуміння та перевіряти його точність, а також діяти відповідно до цього розуміння разом із пацієнтом у корисний для нього спосіб» (Neumann et al., 2009). Емпатія — це вираження активної турботи та зацікавленості емоціями, цінностями й досвідом іншої людини. Емпатія передбачає визнання того, яким може бути певний досвід для клієнта, через бачення, слухання та прийняття погляду й занепокоєння клієнта (Cornell and Korcha, 2007). Власники піклуються про своїх улюбленців — вони хочуть, щоб ветеринар робив те саме. Цього можна досягти, виявляючи турботу, а не професійну відстороненість. Емпатійна турбота в дослідженні Shaw et al. (2012) послідовно асоціювалася з якістю взаємин між ветеринаром, клієнтом і пацієнтом.

Приклади

- *Я бачу, що ви справді любите Флаффі й дуже хочете зробити все, щоб вона залишалася здоровою.*
- *Вам, мабуть, важко не дати Слоту ласощів, коли він так на вас дивиться!*

Вербальна та невербальна комунікація

Хоча оцінки різняться, визнано, що приблизно 80% комунікації є невербальною і 20% ґрунтується на вербальному змісті (Shaw, 2006). Свідома вербальна комунікація відображає те, що людина думає, і ефективно передає інформацію. Підсвідома невербальна комунікація, як правило, відображає те, що людина відчуває, і передає ставлення, емоції та афект. Ветеринарна медична термінологія, яку ветеринари навчені використовувати з колегами-професіоналами для запобігання непорозумінням, здебільшого не дуже допомагає під час розмови з власниками. Більшість власників мають незначну медичну підготовку або не мають її зовсім і не знайомі з медичною термінологією. Однак дуже часто вони неохоче зізнаються, що не розуміють того, що їм каже ветеринар, аби не виглядати необізнаними. Таким чином непорозуміння можуть легко виникати. Ветеринари часто припускають, що власники висловляться, якщо вони не розуміють або не згодні з рішенням. Власники хочуть, щоб їхню думку запитали, і потребують цього (Shaw et al., 2004).

У невербальній комунікації виділяють чотири підрозділи: мова тіла, як-от поза та вираз обличчя; просторові відносини, як-от відстань між ветеринаром і власником; паралінгвістичні засоби, як-от тон голосу та гучність; і автономні реакції, як-от почервоніння та пітливість (Shaw, 2006).

Відкриті запитання

Відкриті запитання дають клієнтам змогу розповісти свою історію власними словами без навідних запитань чи підказок з боку ветеринара. Запитання, що містять «коли», «що» або «де», можуть допомогти клієнтам розповісти свою історію (Shaw, 2006). Це дає їм відчуття, що до них ставляться серйозно. На закриті запитання можна відповісти лише «Так» або «Ні». Здебільшого хорошою стратегією є почати з відкритих запитань і поступово перейти до закритих.

Приклади

- *Що ви думаєте про вагу Флаффі?*
- *Що ви думаєте про рівень фізичного навантаження Спата?*

Рефлексивне слухання

Рефлексивне слухання — це навичка, яка використовує узагальнення, перефразування або формулювання гіпотез для огляду інформації, якою поділився клієнт, що дозволяє клієнту почути власну історію так, як її зрозумів ветеринар (Cornell and Korcha, 2007). Воно демонструє зацікавленість у власнику та прагнення зрозуміти, що власник намагається сказати. Воно поєднується з відкритими запитаннями (Shaw, 2006). Воно також дозволяє клієнту додати подальшу інформацію, уточнити моменти, де розповідь може бути неясною, та виправити хибні уявлення. І це дає клієнту відчуття, що його думку почуто, визнано та цінують.

Приклад

- *Схоже, вам не подобається говорити про проблеми зі здоров'ям у Fluffy.*
- *Ви стурбовані вагою Spot і хотіли б щось зробити, щоб її зменшити, але не впевнені, який підхід найкращий.*

Конфіденційність клієнта

Дуже важливо, щоб ветеринарна команда мала впевненість висловлювати свої занепокоєння — за умови, що є співчутлива та неупереджена людина, з якою можна поділитися знаннями. Побоювання щодо дій чи висловлення занепокоєнь є зрозумілим, але професійно неприйнятним — як захисники добробуту тварин, ветеринарні фахівці повинні мати своїм пріоритетом захист тварин від подальшої шкоди (Animal Welfare Foundation, 2016).

Також важливо, щоб клієнт мав достатню довіру до ветеринарного лікаря та ветеринарного персоналу, аби відчувати свободу не лише повідомляти інформацію про фізичний стан тварини, а й, за потреби, порушувати будь-які особисті питання, які можуть впливати на добробут тварини. Клієнт має бути впевнений, що ветеринарний лікар поставиться до цієї інформації з обережністю.

Жорстоке поводження з тваринами, неналежне утримання та знущання

Жорстоке поводження з тваринами, знущання та/або насильство є глобальними проблемами і спричиняють незліченний ступінь страждання тварин (McMillan et al., 2015). Існує активне знущання з тварин, яке розглядається як «соціально

неприйнятна поведінка», що навмисно завдає тварині непотрібного болю, страждання, дистресу та/або смерті (Ascione, 1993). Тварини можуть бути представлені з неவிпадковими травмами (NAI). Нехтування, або пасивне жорстоке поводження/знущання, полягає у незабезпеченні предметів першої необхідності, таких як адекватний раціон, належний притулок або необхідний медичний і ветеринарний догляд. Це може бути наслідком незнання або байдужості.

Розпізнати NAI у тварин може бути складно – шерсть тварини може приховувати явні ознаки ушкоджень, а поведінка не завжди може бути надійним індикатором жорстокого поводження. Розпізнавання жорстокого поводження з тваринами потребує підготовки та кваліфікованого спостерігача – нижче наведено посилання для подальшого ознайомлення та дослідження – Almeida, Torres and Wuenschmann (2018); Monsalve, Ferreira and Garcia (2017); Arkow (2015); Merck (2013); Munro and Munro (2008).

Те саме стосується спілкування з власником, який приводить до ветеринарної клініки тварину з явними ознаками жорстокого поводження. Нерідко особа, яка привозить тварину по ветеринарну допомогу, не є тією самою особою, яка жорстоко поводитися з твариною. Існує перетин між жорстоким поводженням з тваринами та домашнім насильством, і важливо усвідомлювати, що в кабінеті для консультацій може бути дві жертви – тварина та власник (Ascione et al., 2007).

Чекліст

- ✓ Чи розглядали ви варіанти навчання для вдосконалення своїх навичок спілкування з власниками та іншими ветеринарними фахівцями?
- ✓ Чи проводите ви регулярні зустрічі з ветеринарною командою для обговорення складних ситуацій із клієнтами (конкретних чи загальних)?
- ✓ Чи усвідомлюєте ви власний стиль спілкування та шляхи покращення ефективної комунікації?
- ✓ Чи замислювалися ви над тим, як діяти в ситуаціях жорстокого поводження з тваринами?
- ✓ Чи маєте ви запобіжні заходи для забезпечення конфіденційності клієнтів?

Література

Abood, S. (2007). Increasing Adherence in Practice: Making Your Clients Partners in Care. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 37(1), pp.151-164.

Almeida, D., Torres, S. and Wuenschmann, A. (2018). Ретроспективне (аналіз уже наявних даних) дослідження звітів про некропсію із ознаками жорстокого поводження у собак і котів. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 252(4), pp.433-439.

American Animal Hospital Association (2003). Шлях до високоякісної допомоги. Практичні поради щодо покращення дотримання вимог. Denver (CO): American Animal Hospital Association.

Animal Welfare Foundation and The Links Group (2016). Recognising abuse in animals and humans. 2nd ed. London. [online] Доступно за адресою: <https://www.animalwelfarefoundation.org.uk/wp-content/uploads/2017/12/20160415-AWF-Recognising-abuse-in-animals-and-humans-v10-web.pdf> [Дата звернення: 8 June 2018]

Arkow, P. (2015). Розпізнавання та реагування на випадки підозри на жорстоке поводження з тваринами, знущання та нехтування: що потрібно знати ветеринарному лікарю. *Veterinary Medicine: Research and Reports*, 3 p.349. Ascione, F. (1993). Діти, які жорстоко поводяться з тваринами: огляд досліджень та наслідки для психопатології розвитку. *Anthrozoös*, 6(4), 226-247.

Ascione, F., Weber, C., Thompson, T., Heath, J., Maruyama, M. and Hayashi, K. (2007). Battered Pets and Domestic Violence. *Violence Against Women*, 13(4), pp.354-373.

Cornell, K. and Kopcha, M. (2007). Client-Veterinarian Communication: Skills for Client Centered Dialogue and Shared Decision Making. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 37(1), pp.37-47.

Енденбург, Н. і ван Літ, Г. (2011). Вплив тварин на розвиток дітей. *The Veterinary Journal*, 190(2), с.208-214.

Кандзі, Н., Коу, Дж., Адамс, К. і Шоу, Дж. (2012). Вплив взаємодій ветеринар-клієнт-пацієнт на дотримання клієнтами рекомендацій щодо стоматології та хірургії у практиці дрібних тварин. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 240(4), pp.427-436.

McMillan, F., Duffy, D., Zawistowski, S. and Serpell, J. (2015). Behavioral and psychological characteristics of canine victims of abuse. *Journal of applied animal welfare science*, 18(1), 92-111. Merck, M. (2013). *Veterinary forensics*. Ames, Iowa: John Wiley & Sons, Inc.

Monsalve, S., Ferreira, F. and Garcia, R. (2017). The connection between animal abuse and interpersonal violence: A review from the veterinary perspective. *Research in Veterinary Science*, 114, pp.18-26.

Munro, R. and Munro, H. (2008). *Animal abuse and unlawful killing*. Edinburgh: Elsevier Saunders. Neumann, M., Bensing, J., Mercer, S., Ernstmann, N., Ommen, O. and Pfaff, H. (2009). Analyzing the "nature" and "specific effectiveness" of clinical empathy: a theoretical overview and contribution towards a theory-based research agenda. *Patient Education and Counseling*, 74, pp.339-346. Shaw, J., Adams, C., Bonnett, B., Larson, S. and Roter, D. (2004). Use of the Roter interaction analysis system to analyze veterinarian-client-patient communication in companion animal practice. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 225(2), pp.222-229.

Шоу, Дж. (2006). Чотири базові комунікативні навички високоефективних практикуючих лікарів. *Ветеринарні клініки Північної Америки: Практика дрібних тварин*, 36(2), с. 385-396.

Shaw, J., Adams, C., Bonnett, B., Larson, S. and Roter, D. (2012). Veterinarian satisfaction with companion animal visits. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 240(7), pp.832-841. Silverman, J., Kurtz, S. and Draper, J. (2005). *Skills for communicating with patients*. Arbingdon (UK): Radcliffe Medical Press.

Tuckett, D., Boulton, M., & Olson, C. (1985). A new approach to the measurement of patients' understanding of what they are told in medical consultations. *Journal of health and social behavior*, (1) 27-38.

Веркер М., ван Стокром М. та Енденбург Н. (2008). Як ветеринарні лікарі можуть оптимізувати дотримання власниками режиму застосування лікарських засобів? *European Journal of Companion Animal Practice*, 18(1), pp73-77).

Wayner, C. and Heinke, M. (2006). Compliance: Crafting Quality Care. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 36(2), pp.419-436.

Розділ 6: Просвітницька робота — добробут за межами вашої клініки

Рекомендації

Щоб підтвердити нашу відданість найвищим стандартам добробуту тварин, WSAVA закликає всі ветеринарні асоціації підтримувати, а всіх ветеринарів — популяризувати:

1. заходи, які покращують добробут тварин не лише в межах ветеринарної клініки, а й у ширшій спільноті.
2. співпраця з іншими установами та організаціями для поширення розуміння добробуту тварин у громадах.
3. розробка політики та законодавства, які захищають і заохочують належний добробут тварин та відповідальне утримання домашніх тварин.

Чому варто займатися просвітницькою роботою з громадою?

Турбота про добробут тварин вважається невід'ємною складовою ветеринарної практики, а підтримання високих стандартів добробуту тварин є необхідним у ветеринарній клінічній діяльності. Однак, щоб ефективно утверджувати цінність тварин у суспільстві, ветеринарні лікарі повинні поширювати свою діяльність із забезпечення добробуту тварин за межі своєї ветеринарної клініки. Ветеринарні лікарі можуть долучатися до покращення добробуту тварин поза межами своїх стін через просвітницьку роботу з громадою, організаціями, на національному чи міжнародному рівні.

Глобальне опитування ветеринарної професії, проведене WSAVA у 2017 році, виявило ключові проблеми добробуту тварин, що турбують ветеринарних лікарів у всьому світі (WSAVA, 2017). Багато з цих проблем, як-от брак профілактичної медицини, неналежне годування та проблеми поведінки тварин, можна було б вирішити шляхом покращення залучення та освіти клієнтів ветеринарними фахівцями. Долучення до утвердження належного добробуту тварин «за межами ваших стін» має численні переваги для ветеринарної клініки, зокрема покращення здоров'я та добробуту тварин, поліпшення взаємин між ветеринарним лікарем і клієнтом та утвердження важливості ветеринарної клініки як осередку експертизи.

Більшість власників тварин намагаються доглядати за своїми тваринами якнайкраще і прагнуть підтримувати своїх улюбленців здоровими та «щасливими». Хоча власники домашніх тварин можуть вважати, що забезпечують своїм улюбленцям якнайкращу якість життя, це не завжди так. Більшість власників не вважали б, що вони якимось чином обмежують життя своїх тварин, хоча більшість домашніх тварин ведуть цілком неприродне життя, особливо з огляду на їхні соціальні умови. Можливо, не варто дивуватися, що власники схильні до антропоморфізації і, отже, неправильно розуміють потреби своїх улюбленців. Значна частина сучасного суспільства через книги та електронні медіа піддавалася впливу образів, мультфільмів та історій, у яких тварини виявляють багато людських рис, живуть подібним до людського життям і виявляють людські емоції. Залучення ветеринарних фахівців у громаді може бути ефективним для утвердження кращого суспільного розуміння потреб домашніх тварин, сприяння позитивному добробуту та зниження ризику виникнення проблем із добробутом.

Ветеринарні лікарі також можуть співпрацювати з такими організаціями, як благодійні фонди, неурядові організації (НУО) або інші ціннісно орієнтовані організації, місцеві ветеринарні асоціації, дослідницькі організації та

академічні установи. Таким чином ветеринарні лікарі можуть впливати на розробку освітніх матеріалів, просвіту громад та ініціативи з покращення добробуту тварин. Оскільки забезпечення належного добробуту тварин часто залежить від зміни наявних систем утримання або господарювання для тварин, ветеринарні лікарі можуть співпрацювати із зацікавленими сторонами в усіх секторах для просування позитивних дій та покращення добробуту тварин.

Добробут тварин описано як складне, багатогранне питання публічної політики, що охоплює важливі наукові, етичні, економічні та політичні виміри. Оскільки він набуває дедалі більшого значення у світі, дедалі більше визнається необхідність вирішувати питання добробуту тварин об'єктивно, у науково обґрунтований спосіб. Ветеринарні лікарі можуть долучатися до розробки професійних настанов, публічної політики й навіть законодавства, надаючи надійну та наукову інформацію, на якій можна ґрунтувати такі напрацювання. Крім того, ветеринарні лікарі відіграють роль у захисті добробуту людей, розпізнаючи жорстоке поводження з тваринами та їхню занедбаність і їхній зв'язок із жорстоким поводженням з людьми.

З чого почати?

Перш ніж ухвалити рішення про започаткування програми роботи з громадою, слід врахувати наведені нижче пункти:

- з'ясуйте, що ви можете дозволити собі надати з огляду на ресурси – вам потрібно визначити власні обмеження щодо часу й фінансів та те, що ви здатні внести на сталій основі.
- визначте пріоритетність питань, важливих або актуальних для вашої клініки та персоналу – оскільки час і фінанси завжди будуть обмеженими, визначення питань, найважливіших для вас і вашої місцевості, дасть змогу оптимально використати ці ресурси.
- з'ясуйте, хто саме, і потім зв'яжіться з основними зацікавленими сторонами у вашому регіоні. Можливо, у сфері, де ви плануєте працювати, вже є відповідні люди. Співпраця з іншими може дати значно більший вплив, ніж робота наодинці.
- знайте, що вам дозволено робити згідно із законом – правила, що стосуються, наприклад, контролю зоонозних захворювань і безпритульних тварин, відрізнятимуться залежно від регіону, і важливо знати ці правила для вашого власного регіону та будь-якого регіону (регіонів), де ви плануєте працювати.
- починайте з малого, думайте масштабно, будьте щедрими – пам'ятайте, що навіть найменше починання може мати великий вплив.

Рівні просвітницької роботи

Різні рівні, на яких може відбуватися просвітницька робота, показано на Рис. 12:

Рівень 1: Залучення громади

Ветеринарні лікарі надзвичайно зайняті: керують власним бізнесом, управляють працівниками, надають клінічні послуги та прагнуть до досконалості в догляді за пацієнтами у своїй клініці. Хоча залучення до місцевої громади може здаватися додатковою роботою, у довгостроковій перспективі ветеринари можуть отримати винагороду у вигляді позитивної взаємодії з громадою, покращеного зв'язку з клієнтами та підвищеної репутації. Багато ветеринарних клінік вважають заходи на рівні громади позитивним і приємним способом підвищення впізнаваності свого бізнесу в громаді та популяризації принципів відповідального утримання домашніх тварин.

Рис. 12. Рівні можливостей для роботи з громадою — від місцевого до міжнародного

Залучення громади може бути досягнуто шляхом:

- Дні відкритих дверей ветеринарної клініки - Ветеринарні клініки є знайомим середовищем для ветеринарних фахівців, але наші клієнти часто не мають жодного уявлення про те, що відбувається з їхньою твариною поза межами кабінету для консультацій або зони амбулаторного лікування. Дні відкритих дверей дозволяють ветеринарам провести клієнтів по клініці, пояснити технічне обладнання та процедури й продемонструвати умови та догляд, які отримають їхні тварини.
- Виставки собак – Власники собак люблять своїх улюбленців, і громадські виставки собак можуть бути чудовим способом заохотити власників продемонструвати своїх улюблених собак, дізнатися про методи позитивного навчання з турботою про благополуччя та краще зрозуміти потреби своїх собак. Ветеринарні лікарі повинні протягом усього часу приділяти увагу благополуччю собак – щоб собаки були в комфорті, здоровими та не відчували стресу від нового досвіду. Виставкові заходи зазвичай приносять набагато більше задоволення собакам, які є соціальним видом; коти та інші тварини часто сприймають такі заходи як більш стресові.
- Волонтерська допомога – Ветеринарні лікарі можуть сприяти відповідальному утриманню домашніх тварин і заохочувати клієнтів краще піклуватися про своїх улюбленців, беручи участь у місцевих благодійних ініціативах. Прикладами можуть бути безоплатна ветеринарна допомога та послуги, такі як вакцинація, стерилізація чи кастрація або мікрочипування для власників домашніх тварин з низькими доходами чи в складних обставинах.
- Інформаційні заходи – Багато власників домашніх тварин зацікавлені в тому, щоб дізнатися більше про своїх улюбленців, але можуть мати труднощі з доступом до надійної інформації. Інформаційні заходи, які проводить ветеринарний лікар, такі як вечірні лекції, інформаційні бюлетені або дошки оголошень у ветеринарній клініці, можуть допомогти клієнтам краще зрозуміти своїх улюбленців і побачити величезний обсяг інформації, яку ветеринарні лікарі можуть надати для зміцнення здоров'я та благополуччя їхніх домашніх тварин.
- Шкільна залученість – формування позитивного ставлення до тварин особливо важливе для школярів. Діти віком до 12 років мають найвищий ризик укусів собак (Fein et al., 2018), тому вивчення потреб і поведінки тварин є дуже важливим для забезпечення належного добробуту тварин і безпеки людей. Володіння домашньою твариною може прищепити дітям важливі якості, такі як емпатія та відповідальність, але дуже важливо, щоб вони розуміли

що потрібно їхній домашній тварині та як це забезпечити. Співпраця з місцевими школами – чудовий спосіб позитивно вплинути на стосунки між дітьми та їхніми домашніми тваринами.

- Медіа (радіо/газети/телебачення/інтернет) – усі вищезазначені види діяльності надають ветеринарним лікарям способи взаємодії зі своїми громадами, просування своєї клінічної діяльності та навчання людей тому, що вони можуть зробити для досягнення належного добробуту тварин і заохочення відповідального володіння домашніми тваринами. Ці заходи також дають чудову можливість ветеринарним клінікам просувати свою діяльність через соціальні та традиційні медіа. Події та заходи створюють платформу для просування ветеринарної клініки в громаді шляхом створення «історії», яка може зацікавити місцеву спільноту.

Рівень 2: Організації, НУО, академічні установи

Ветеринарні лікарі та ветеринарні клініки можуть співпрацювати з місцевими благодійними організаціями, неурядовими організаціями, асоціаціями, академічними чи дослідницькими установами та іншими організаціями громадянського суспільства для покращення добробуту тварин. Завдяки цьому вплив і охоплення вийдуть за межі безпосередньої громади та можуть спричинити більш сталі зміни в суспільстві.

Способи роботи з цими організаціями можуть включати таке:

- Пожертви – багато місцевих благодійних організацій покладаються на пожертви для виконання своєї роботи, і надання прямої пожертви може допомогти цим організаціям досягти своїх цілей. Пожертви можуть бути надані в різних формах, включаючи фінансову, час співробітників або пожертви в натуральній формі, такі як обладнання чи ліки. Коробка протиглистового препарату може суттєво допомогти притулку.
- Фандрайзинг - Ветеринарна клініка або ветеринарний лікар можуть допомогти НУО активно залучати кошти, беручи участь у заході зі збору коштів або навіть організовуючи його самостійно. Інші способи допомогти у залученні коштів можуть включати розміщення скриньки для пожертв у клініках та висвітлення конкретної НУО на дошках оголошень клініки, у новинних бюлетенях або через соціальні мережі.
- Місцеві ветеринарні асоціації та споріднені групи – багато регіональних або національних ветеринарних асоціацій пропонують можливість участі через місцеві осередки чи філії та надають шлях до впливу на національні асоціації та професійну політику з питань, що стосуються добробуту тварин.
- Дослідницька співпраця - Академічні та науково-дослідні установи можуть використовувати дані, зібрані через ветеринарну клініку, для просування наукових знань з метою вдосконалення як ветеринарної науки, так і добробуту тварин. Інформація, яку можна зібрати через ветеринарну клініку, включає дані про захворюваність, методи лікування, інформацію від власників тварин, поведінку тварин та багато інших аспектів добробуту тварин. Ветеринарні лікарі також можуть працювати з дослідниками над збором зразків або інформації там, де потрібні ветеринарні навички, наприклад, забір крові або проведення патологоанатомічних досліджень. У деяких ветеринарних школах і коледжах студенти-ветеринари беруть участь у дослідницьких проєктах до випуску, і надання доступу до даних є чудовим способом допомогти виховати наступне ветеринарне покоління.
- Надання консультацій та навчання — ветеринарні лікарі можуть співпрацювати з НУО або притулками для тварин, щоб надавати ветеринарні консультації та навчати персонал з питань управління популяцією тварин як у притулку, так і поза його межами. Принципи медицини притулків, такі як біобезпека, санітарія,

профілактична охорона здоров'я, базова оцінка стану тварин та розпізнавання захворювань, є дуже важливими для підтримання належного здоров'я та добробуту тварин у притулку.

- Ветеринарні послуги та стерилізація — НУО, які працюють з тваринами, завжди потребуватимуть ветеринарних послуг, включаючи рутинні процедури, такі як вакцинація та стерилізація (оваріогістеректомія та кастрація), діагностику та лікування захворювань. Деякі з цих тварин належатимуть НУО, наприклад тварини в притулку або під опікою, але деякі НУО можуть мати програми, які працюють з тваринами в громадах. Ветеринари та клініки можуть допомогти цим НУО, надаючи ветеринарні послуги для цих тварин за низькою ціною або на безоплатній основі.
- Схема ваучерів на стерилізацію — Ветеринарні клініки можуть співпрацювати з місцевою НУО за схемою ваучерів, щоб забезпечити стерилізацію для новоприлаштованих тварин або тварин у громаді, які потребують допомоги. Ваучер зазвичай видається місцевою НУО тваринам за цією схемою, і ці ваучери можна використовувати в клініках-учасниках для стерилізації їхніх улюбленців. Завдяки цій схемі стерилізація є зручнішою для власника, і водночас нові власники тварин можуть ознайомитися з клінікою.
- Повідомлення про жорстоке поводження з тваринами та домашнє насильство – Клінічні ветеринарні лікарі можуть стикатися з випадками, що передбачають потенційне жорстоке поводження з тваринами або домашнє насильство. Про ці підозрювані випадки можна повідомляти державним органам або НУО, яким надано законні повноваження розслідувати та вживати заходів проти тих, хто порушує законодавство про добробут тварин, соціальний захист або інше подібне законодавство.

Рівень 3: Національний рівень

Ветеринарні лікарі мають унікальну експертизу в галузі здоров'я та добробуту тварин, і ця експертиза є цінною для формулювання політики, настанов та законодавства на організаційному чи національному рівні. Співпраця з ветеринарними асоціаціями, надання експертизи у відповідь на надзвичайні ситуації або розробка політики, настанов чи кодексів практики — усе це може суттєво вплинути на просування цінності ветеринарного лікаря у збереженні здоров'я та добробуту тварин.

- Ветеринарні асоціації – Участь у національних ветеринарних асоціаціях через їхні конференції, комітети або спеціалізовані підрозділи підтримує розробку настанов і політики щодо добробуту тварин. Ветеринарні асоціації здатні впливати на знання та практики ветеринарної спільноти загалом і можуть брати участь у консультаціях високого рівня, надаючи експертизу уряду або розробникам політики. Ветеринарні лікарі можуть обирати участь у комітетах або приєднуватися як посадові особи на місцевому та/або національному рівнях.
- Людські ресурси – Ветеринарні лікарі можуть відігравати ключову роль у захисті здоров'я та добробуту тварин і людей під час надзвичайних ситуацій, працюючи з особами, які ухвалюють рішення, над плануванням на випадок надзвичайних ситуацій для мінімізації впливу потенційних катастроф або спалахів захворювань; надаючи сільські та міські ветеринарні послуги недостатньо забезпеченим громадам з обмеженими ресурсами; а також реагуючи у складі команд реагування на катастрофи під час надзвичайних ситуацій, таких як пожежа, повінь, землетрус або інші надзвичайні ситуації, наприклад, кампанія вакцинації під час спалахів захворювань.
- Збір та аналіз даних – визначення пріоритетів у сфері здоров'я та добробуту тварин може бути складним завданням. Ветеринарні лікарі можуть сприяти розробці ефективної політики та визначенню пріоритетів шляхом збору інформації через заходи з охорони громадського здоров'я та нагляду за захворюваннями, повідомляючи

про суспільні занепокоєння та аналізуючи потенційні ризики. Наприклад, ветеринарні лікарі перебувають в унікальному становищі, що дозволяє виявляти такі ризики, як домашнє насильство щодо вразливих людей, повідомляючи про подібне насильство, яке часто спостерігається у вразливих домашніх тварин.

- Національні проєкти – Ветеринарні лікарі формують спільноту скоординованих фахівців, які можуть сприяти позитивним змінам у сфері добробуту тварин, доносячи узгоджені повідомлення громадськості та урядам щодо питань добробуту тварин. Наприклад, підвищення обізнаності про породоспецифічні проблеми здоров'я, надання рекомендацій щодо ранньої стерилізації котів і собак тощо.

Рівень 4: Міжнародний

Ветеринарна освіта й підготовка, а також роль ветеринарних лікарів у громадах суттєво різняться у різних країнах світу. Так само різниться й цінність, яку суспільства надають тваринам, та обсяг надання ветеринарних послуг для цих тварин. Міжнародна просвітницька діяльність і співпраця з глобальними ветеринарними асоціаціями, НУО та іншими організаціями можуть підтримувати розвиток громад і ветеринарної освіти, а також покращення здоров'я та добробуту тварин. Як члени світової спільноти, ветеринарні лікарі здатні краще просувати й відстоювати добробут тварин перед міжнародною аудиторією.

- WSAVA та інші ветеринарні асоціації – У світовій ветеринарній спільноті існує низка міжнародних асоціацій. Вони, як і WSAVA, відіграють важливу роль у наданні настанов та освіти для ветеринарних лікарів, ветеринарних парапрофесіоналів і громадськості з питань здоров'я та добробуту тварин. Залежно від організації доступні різні варіанти членства, і окремі ветеринарні лікарі зазвичай долучаються через свою місцеву або національну асоціацію. Фахівці можуть використовувати настанови чи стандарти, встановлені цими міжнародними організаціями, або ділитися своїми знаннями й навичками як члени, що роблять внесок.
- Міжнародні НУО та МУО – Міжнародні неурядові організації та міжурядові агенції, такі як OIE, задають напрямок глобальним рухам за добробут тварин. Вони можуть здійснювати міжнародні проєкти, розробляти стратегії для ветеринарного потенціалу, встановлювати стандарти, сприяти міжсекторальній співпраці та формувати міжнародну політику з питань добробуту тварин. Ветеринари можуть долучатися, працюючи безпосередньо з НУО чи МУО або опосередковано через вплив їхніх національних ветеринарних асоціацій, місцевих НУО чи уряду.
- Транскордонне волонтерство – Існує багато волонтерських можливостей для ветеринарного фахівця за межами власної країни. Такі волонтерські посади чи проєкти найчастіше організовують НУО, ветеринарна асоціація або уряд, і вони можуть дати унікальний досвід, водночас сприяючи здоров'ю та добробуту тварин і громад, у яких вони живуть. Ветеринари, які займаються волонтерством, повинні обережно обирати проєкти, які є соціально відповідальними, дотримуються місцевого законодавства, поважають місцеві культури та здатні забезпечити сталі переваги для громади та її бенефіціарів.

Проблеми в роботі з громадами

Хоча виїзна робота має багато переваг, існують також потенційні ризики, які потрібно враховувати. Дуже важливо провести попереднє дослідження, перш ніж долучатися

до будь-якої групи чи організації, щоб переконатися, що її цілі та цінності збігаються з вашими власними переконаннями. Якщо ні, то, ймовірно, виникнуть розбіжності, і жодна зі сторін не буде задоволена результатом. Працюючи в інших регіонах, особливо в країнах, що розвиваються, важливо не підривати авторитет місцевих ветеринарів, а якомога більше працювати разом із ними.

Під час приєднання до вже наявної закордонної програми також важливо переконатися, що робота принесе реальну користь тим, кому вона покликана допомогти, а не буде лише «волонтуризмом» без соціальної відповідальності (Snyder, Dharamsi and Crooks, 2011). Крім того, важливо, щоб тварини, які отримують ветеринарну допомогу через благодійні організації або волонтерську роботу, отримували ті самі мінімальні стандарти ветеринарної допомоги, що й тварини у приватній власності, наприклад, знеболення завжди має забезпечуватися під час хірургічних втручань або інших болючих процедур, а належні асептичні стандарти мають дотримуватися. Нарешті, завжди важливо працювати в межах власних знань. Тварини у волонтерських проєктах не повинні використовуватися для вашого практикування або лише для розвитку ваших власних навичок — діяльність має приносити їм користь. Такі сфери, як медицина притулків або надання екстреної допомоги постраждалим від повені чи пожежі, є спеціалізованими галузями, і ви можете не мати необхідних навичок і знань, щоб справити позитивний вплив. Усвідомлення цих потенційних підводних каменів і належна підготовка допоможуть запобігти їх виникненню.

Висновок

Розмаїття форм і масштабів просвітницьких програм гарантує, що, ймовірно, знайдеться така, яка підійде кожному ветеринару. Не кожен ветеринар захоче виступати на радіо чи телебаченні, але просвітницькі програми навіть у межах власної ветеринарної клініки все одно можуть бути надзвичайно ефективними. Починаючи з малого та з великодушністю, а також ретельно вивчаючи питання, щоб уникнути потенційних пасток, усі ветеринари можуть позитивно впливати на добробут тварин.

Контрольний список

- ✓ Чи замислювалися ви про просвітницькі програми, які могли б розробити ви або ваша ветеринарна клініка? ✓ Чи знаєте ви, які НУО або інші організації мають активні програми у вашому регіоні? ✓ Чи є ви членом вашої регіональної асоціації? Чи могли б ви об'єднати зусилля, щоб внести позитивні зміни до політики добробуту тварин?
- ✓ Поміркуйте, як ви могли б співпрацювати з іншими ветеринарами або ветеринарними організаціями для покращення добробуту тварин у вашому регіоні
- ✓ Чи застосовуєте ви ті самі мінімальні стандарти ветеринарної практики до благодійних проєктів, що й до приватної практики? Наприклад, ефективне знеболювання, полегшення страждань, належні умови для госпіталізації тощо.

Література

Fein, J., Bogumil, D., Upperman, J. and Burke, R. (2018). Pediatric dog bites: a population-based profile. Injury Prevention Published Online First: 08 February 2018.
<https://doi.org/10.1136/injuryprev-2017-042621>

Snyder, J., Dharamsi, S. and Crooks, V. (2011). Fly-By medical care: Conceptualizing the global and local social responsibilities of medical tourists and physician voluntourists. *Globalization and Health*, 7(1), p.6.

WSAVA, 2017. Неопубліковані дані.

Інструментарій

Тема	Ресурс
Добробут тварин Хартія	Статут співчуття: http://www.charterforanimalcompassion.com/ RSPCA Australia: http://kb.rspca.org.au/RSPCA-Australia-animals-charter_316.html
Добробут тварин навчання	Модулі з добробуту тварин WSAVA: http://www.wsava.org/Committees/animal-wellness-and-welfare-committee World Animal Protection – Концепції добробуту тварин: http://www.globalanimalnetwork.org/search/training
Поведінка Настанови та Протоколи	Настанови ААНА 2015 року щодо управління поведінкою у собак і котів: https://www.aaha.org/professional/resources/behavior_management_guidelines.aspx Типовий протокол управління поведінкою ААНА: https://www.aaha.org/professional/resources/behavior_management_model_protocol.aspx
Оцінка вгодованості Схеми (коти)	Оцінка вгодованості: http://www.wsava.org/WSAVA/media/Arpita-and-Emma-editorial/chart_cat_horiz-june-2017.pdf Оцінка стану мускулатури: http://www.wsava.org/sites/default/files/Muscle condition score chart-cats.pdf
Оцінка вгодованості Шкали (собаки)	Оцінка вгодованості тіла: http://www.wsava.org/WSAVA/media/PDF_old/Body-condition-score-chart-dogs.pdf Оцінка стану мускулатури: http://www.wsava.org/WSAVA/media/Documents/Committee Resources/Global Nutrition Комітет/Діаграма-оцінки-стану-м'язів-2013-1.pdf
Середовище (клініка та дім)	AAFP та ISFM Настанови щодо потреб котів у навколишньому середовищі: http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1098612X13477537
Етика	Дилема тваринної етики: http://www.aedilemma.net/
Евтаназія Настанови	Настанови AVMA щодо евтаназії тварин: https://www.avma.org/KB/Policies/Documents/euthanasia.pdf BVA (Британська ветеринарна асоціація) Евтаназія тварин: http://www.bva.co.uk/Workplace-guidance/Ethical-guidance/BVA-Euthanasia-Guide/ IFAW (Міжнародний фонд захисту тварин): http://www.ifaw.org/united-states/resource-centre/welfare-basis-euthanasia-dogs-and-cats-and-policy-development
Евтаназія Політика	DVM360 Зразок Евтаназія Протокол: http://veterinaryteam.dvm360.com/euthanasia-protocol Ветеринарна навчальна лікарня Університету штату Орегон:

	http://128.193.215.68:12469/vth-policies/VTH/SA/AAHA_Standards/PC59-Euthanasia-protocol.pdf
Судово-експертні форми	Ветеринарна судова медицина http://www.veterinaryforensics.com/forms/
Поводження та Фіксація	Настанови AAFP та ISFM щодо дружнього поводження з котами: http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1016/j.jfms.2011.03.012 Dove & Lewis: https://www.atdove.org/ Fear Free Pets: https://fearfreepets.com/veterinary-professionals/ Low Stress Handling – Dr. Sophia Yin: https://www.lowstresshandling.com/
Мобільні застосунки	Стратегія запобігання укусам собак: Apple: https://dog-bite-prevention-strategy-ios.soft112.com/modal-download.html Android: https://dog-bite-prevention-strategy-ios.soft112.com/modal-download.html
Сестринський догляд	Настанови AAFP та ISFM щодо сестринського догляду, дружнього до котів: http://www.catvets.com/public/PDFs/PracticeGuidelines/NursingCareGLS.pdf
Харчування Настанови	Глобальні настанови WSAVA з харчування: http://www.wsava.org/Guidelines/Global-Nutrition-Guidelines
Pain Настанови	Глобальні настанови WSAVA з болю: http://www.wsava.org/Guidelines/Global-Pain-Council-Guidelines
Шкали болю для котів	Шкала гострого болю для котів Університету штату Колорадо: http://www.vasg.org/pdfs/CSU_Acute_Pain_Scale_Kitten.pdf Багатовимірна композитна шкала болю (MCPS) UNESP-Botucatu: http://www.animalpain.com.br/assets/upload/escala-en-us.pdf
Шкали болю для собак	Шкала гострого болю у собак Університету штату Колорадо: http://www.vasg.org/pdfs/CSU_Acute_Pain_Scale_Canine.pdf Композитна шкала вимірювання болю Глазго (CMPS-SF): http://www.wsava.org/WSAVA/media/PDF_old/Canine-CMPS-SF_0.pdf Гельсінкський індекс хронічного болю (HCPI): https://www.fourleg.com/media/Helsinki_Chronic_Pain_Index.pdf Короткий опитувальник болю для собак (Canine BPI): http://www.vet.upenn.edu/research/clinical-trials/vcic/pennchart/cbpi-tool
Ветеринарний Oath	Ветеринарна присяга WSAVA: http://www.wsava.org/Guidelines/WSAVA-Global-Oath

Глосарій

Захворювання:

- **Визначення:** розлад структури або функції, особливо такий, що спричинює специфічні клінічні ознаки або уражує певну ділянку і не є просто безпосереднім наслідком фізичної травми. (Oxford English Dictionary, 2018)
- **Діагностика/розпізнавання:** щоб належно розпізнати і, отже, надати варіанти лікування, ветеринарний клініцист в ідеалі має протокол або кроки для діагностики/розпізнавання патологічних станів у своїх пацієнтів. Прикладом є 5 життєво важливих оцінок, які слід проводити пацієнтові, де це доречно: температура, пульс, дихання, біль, живлення (Freeman et al., 2011). Подальші діагностичні дослідження можна визначити після цього початкового процесу
- **Варіанти лікування:** лікування стану має ґрунтуватися на найкращому з доступних варіантів для результату, комфорту та благополуччя пацієнта. Зрозуміло, що на це ймовірно впливають такі чинники, як культура, фінансові можливості, прогноз та емоційна прив'язаність.
- **Профілактика:** приклади можуть бути такими простими, як рекомендація вакцинації та надання клієнтам і персоналу освітньої інформації щодо місцевих захворювань і хвороб. Ветеринарний лікар повинен постійно оновлювати свої знання щодо найкращих профілактичних підходів і бути обізнаним щодо потенційних захворювань у навколишній спільноті. З огляду на зростаючі звички до подорожей та глобалізацію спільноти, бажаним є певне знання різноманітних захворювань, тому безперервна освіта є надзвичайно важливою.

Травма:

- **Визначення:** фізичне, психологічне або емоційне ушкодження.
- **Діагностика/Розпізнавання:** фізичну травму може бути легко або складно локалізувати. Тяжкі травми зазвичай проявляються часто очевидними фізичними ознаками, тоді як для діагностики незначних травм потрібна досвідчена медична оцінка. Емоційна та психологічна травма може проявлятися як явні аберантні поведінкові ознаки або як більш тонкі зміни в поведінці чи особистості. Необхідний експертний ветеринарний огляд та висновок.
- **Лікування та профілактика:** лікування залежить від задіяної біологічної системи, тоді як профілактика може охоплювати багато сфер, але особливо стосується забезпечення безпечного, захищеного та психологічно сприятливого середовища.

Біль:

- **Визначення:** біль — це складний багатовимірний досвід, що включає сенсорний та афективний (емоційний) компоненти. IASP визначає біль як «неприємний сенсорний та емоційний досвід, пов'язаний з фактичним або потенційним пошкодженням тканин, або описаний у термінах такого пошкодження» (International Association for the Study of Pain, 2018). У котів і собак для керування болем використовують поведінкові ознаки та знання ймовірних причин болю. Крім того, це суб'єктивний емоційний досвід, який може змінюватися під впливом поведінкового досвіду, включаючи страх, пам'ять і стрес.
- **Діагностика/розпізнавання:** оскільки біль може мати субтильні прояви або варіювати залежно від індивідуальної поведінки пацієнта, рекомендується ретельний огляд Настанов WSAVA щодо болю (WSAVA, 2014).

- Варіанти лікування: через варіабельність доступності лікарських засобів і причин болю варіанти мають включати розуміння поведінки тварини, техніки поводження з пацієнтом, доступні фармацевтичні методи терапії та, в крайньому разі, потенційні методи евтаназії для полегшення нестерпного болю, наприклад при термінальному захворюванні.
- Профілактика: біль найкраще попереджати, якщо оцінку проводять заздалегідь перед процедурою, яка може спричинити біль, або після діагностики/виявлення больової події. В ідеалі, за можливості, біль усувають превентивно.

Страждання:

- Визначення: суб'єктивне переживання неприємних емоцій, таких як страх, біль і фрустрація.
- Діагностика/виявлення: захворювання та біль спричиняють/спричиняють страждання, але необхідно враховувати й інші причини, зокрема незадоволені потреби — екологічні, поведінкові, нутрієнтні та соціальні.
- Варіанти лікування та профілактики: їх багато, і деякі з них можна визначити шляхом усвідомлення цього факту за конкретної клінічної презентації пацієнта. Впливати можуть і інші чинники, зокрема доступність лікарських засобів.

Література

Freeman, L., Becvarova, I., Cave, N., MacKay, C., Nguyen, P., Rama, B., Takashima, G., Tiffin, R., Tsjimoto, H. and van Beukelen, P. (2011). WSAVA Nutritional Assessment Guidelines. *Journal of Small Animal Practice*, 52(7), pp.385-396.

International Association for the Study of Pain (2018). IASP Terminology - IASP. [online] IASP-pain.org. Доступно на: <https://www.iasp-pain.org/Education/Content.aspx?ItemNumber=1698> [Дата звернення: 8 черв. 2018].

Oxford Dictionaries | English. (2018). disease / Definition of disease in English by Oxford Dictionaries. [online] Доступно на: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/disease> [Дата звернення: 23 черв. 2018].

WSAVA (2014). Global Pain Council Guidelines. [online] <http://www.wsava.org/Guidelines/Global-Pain-Council-Guidelines>. [Дата звернення: 8 червня 2018].

Подяки

Ці настанови були розроблені Групою з настанов добробуту тварин (AWGG), підкомітетом Комітету з добробуту та благополуччя тварин WSAVA (AWWC), і стали можливими завдяки щедрій підтримці спонсора комітету, Waltham®.

Ці настанови були б неможливими без потужної підтримки та внеску наведених нижче членів AWWC протягом усього процесу розробки:

- Melinda Merck DVM (США)
- Theresa (Tess) Kommedal DVM, ABVP (Норвегія)
- Каріл Херлі, DVM, DACVIM, DECVIM-CA (США)
- Джон Роулінгс, BSc, MSc, PhD (Велика Британія)
- Сіра Абдул Рахман, BVSc, MVSc, PhD (Індія)
- Шейла Робертсон, BVMS, PhD, DACVAA, DECVAA, DACAW, DECAWBM, CVA, MRCVS (США)

AWGG також хотіла б подякувати Franck Meijboom MA, PhD (Утрехтський університет) за його етичні міркування; Melinda Merck DVM за її внесок щодо жорстокого поводження з тваринами та судової ветеринарії; Anne Jackson MA, VetMB, PhD, головному редактору Australian Veterinary Journal та Австралійській ветеринарній асоціації за їхню неоціненну редакторську пораду та допомогу.

Додаток 1: Розробка стандартної операційної процедури для роботи з підозрою на жорстоке поводження з тваринами або їхнє знущання

Кожна ветеринарна клініка повинна мати політики, процедури та плани щодо роботи з випадками підозри на жорстоке поводження з тваринами або їхнє знущання. Клініка повинна розробити стандартну операційну процедуру (SOP) для таких підозрілих випадків, і всі ветеринарні працівники повинні бути обізнані з положеннями SOP та пройти відповідне навчання.

Рекомендується, щоб СОП включала завжди доступний довідковий репозиторій (наприклад, фізичну або віртуальну теку) усієї відповідної інформації та протоколів.

Цей репозиторій має містити кілька ключових компонентів:

- Копія чинних законів про захист тварин/жорстоке поводження з тваринами;
- Копія чинних ветеринарних нормативних актів, включаючи вимоги щодо обов'язкового повідомлення, положення про імунітет для ветеринарних лікарів та/або персоналу, будь-який додатковий захист від відповідальності;
- Контактна інформація для установ, відомств та/або посадових осіб, відповідальних за розслідування жорстокого поводження/поганого поводження/знущання, включно з контактами для звернень у неробочий час та в екстрених випадках;
- Чіткі лінії підпорядкування у ветеринарній клініці щодо санкціонування/затвердження повідомлення про підозру на знущання;
- Протокол поводження з живими та загиблими тваринами:
 - о документування, ланцюг збереження доказів, фотографії, записи;
 - о різні форми документації доступні онлайн (Merck, 2018).
- Протокол поводження з твариною після повідомлення про підозрюваний випадок: о установа, що проводить розслідування, та/або прокуратура повинні надати рекомендації щодо правового протоколу утримання та захисту тварини, живої чи загиблої; о будь-яку загиблу тварину слід утримувати після проведення експертизи до отримання дозволу на її видачу від слідчого або прокуратури.

Посилання

Merck, M. (2018). Veterinary Forensics Forms. [online] [veterinaryforensics.com](http://www.veterinaryforensics.com). Доступно на: <http://www.veterinaryforensics.com/forms/> [Дата звернення: 12 черв. 2018].